
**О.О. ТОМІЛІН
О.А. ГАЛИЧ**

**ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
МІЖГАЛУЗЕВИХ ВІДНОСИН В
АГРАРНІЙ СФЕРІ**

Монографія

Полтава
Полтавська державна аграрна академія
2016

УДК 338.431

ББК 65.9 (4 Укр) 32

Т 56

Рецензенти: *Бабенко А.Г.* доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та соціально-трудових відносин Університету митної справи та фінансів (м. Дніпропетровськ)

Кропивко М.Ф. доктор економічних наук, професор, академік НААН України Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України, завідувач відділу проблем галузевого і територіального управління

Макаренко П.М., доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України, завідувач кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України

Рекомендовано до друку вченою радою Полтавської державної аграрної академії (протокол № 4 від 18 жовтня 2016 року).

Томілін Олексій Олександрович, Галич Олександр Анатолійович.

Т 56 Економічні аспекти розвитку міжгалузевих відносин в аграрній сфері: монографія / О.О.Томілін, О.А.Галич О.А. – Полтава: ПДАА, 2016. – 176 с.

ISBN 978-966-2989-62-5

На основі аналізу світового досвіду проведено оцінку формування міжгалузевих економічних зв'язків та їх вплив на структурну політику в агропромисловому виробництві. Узагальнено основні чинники системного утворення міжгалузевих відносин в аграрній сфері економіки України. Обґрунтовано сутнісну основу та еволюцію розвитку структурної політики в сфері виробництва бурякоцукрового підкомплексу. Особливу увагу приділено теоретико-методологічним аспектам міжгалузевих економічних відносин та об'єктивним умовам формування структурної політики, особливості її становлення в агропромисловому виробництві. Розкрито регіональні особливості розвитку структуроформуючих галузей сільського господарства. Запропоновано напрями удосконалення механізму щодо економічного стимулювання державної структурної політики на етапах формування міжгалузевих економічних відносин у сферах агропромислового виробництва.

Рекомендована на науковців, керівників і спеціалістів агропромислового виробництва, аспірантів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів освіти, а також фахівців та громадян, які цікавляться проблемами аграрної економіки.

Монографія "Економічні аспекти розвитку міжгалузевих відносин в аграрній сфері" друкується в Україні українською мовою, в Чехії – англійською мовою.

УДК 338.431

ББК 65.9 (4 Укр) 32

© Томілін О.О., Галич О.А., 2016

ISBN 978-966-2989-62-5

ВСТУП

Актуальність теми. В процесі реформування агропромислового виробництва (АПВ) виникла необхідність у формуванні нової системи економічних відносин у сфері аграрного виробництва. Розвиток агропромислового виробництва вимагає удосконалення методології дослідження міжгалузевих економічних відносин: від теоретичної інтерпретації явища необхідно перейти до безпосереднього проектування моделей ефективності міжгалузевих економічних відносин. За рахунок спаду виробництва, зниження ефективності галузі, сільське господарство зазнало найбільш руйнівних наслідків в порівнянні з іншими галузями національної економіки. Для ефективного функціонування та розвитку національної економіки, агропромислового виробництва, необхідним є вивчення теоретичної сутності та форм прояву структурної політики. Основною метою державної структурної політики є формування міжгалузевих пропорцій, планування фінансових потоків, стратегії розвитку та передбачення надання стимулів активізації відносно галузей виробництва. Успішний соціально-економічний розвиток агропромислового виробництва можливий при умові державного регулювання та науково обґрунтованих структурних зрушень в національній економіці країни. Дослідження глибинних процесів міжгалузевих економічних відносин є важливим елементом для розуміння тенденцій та напрямів розвитку національної економіки, формування адекватної структурної політики. Саме з цих процесів виникає необхідність методологічного з'ясування природи нееквівалентності міжгалузевого обміну, його витоків, обґрунтування шляхів зменшення негативних наслідків в галузях і сферах агропромислового виробництва.

На нашу думку, саме рівень розвитку міжгалузевих економічних відносин формують в сучасних умовах стратегічну основу сталого економічного зростання сільського господарства країни. Незважаючи на те, що аналіз міжгалузевих економічних відносин завжди був одним із головних завдань економічної науки, актуальність даної проблеми значно зростає на сучасному етапі розвитку економіки. Головним завданням по формуванню системи міжгалузевих

економічних відносин в аграрній сфері економіки є оптимальний підбір взаємопов'язаних галузей, раціональний підбір галузей та підприємств зі спільними фінансовими інтересами із дотриманням відповідних пропорцій між ними, ефективним природно-географічним розміщенням продуктивних сил. Розв'язання основних проблем системи міжгалузевих зв'язків, сприяє підвищенню ефективності функціонування всіх галузей агропромислового виробництва. В сільському господарстві відбулися глибокі зрушення в виробничій структурі підприємств та в структурі виробленої продукції. Проблеми розвитку та формування міжгалузевих економічних відносин на всіх етапах формування та розвитку агропромислового виробництва є надзвичайно актуальні. Одними з невирішених проблем, які стримують ефективний розвиток сільського господарства в процесі міжгалузевої взаємодії є не відпрацьованість економічного механізму господарювання, нееквівалентність міжгалузевого обміну, невідповідність між вхідними і вихідними фінансовими потоками з іншими галузями національної економіки. Відсутність необхідних структурних змін у агропромисловому виробництві та науково обґрунтованих організаційно-економічних механізмів їх регулювання призвели до некерованості цих процесів. Але проблема настільки важка і складна, що потребує подальшого дослідження та практичних рекомендацій по удосконаленню системи міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві взагалі та в його складових окремо.

Проблеми формування та регулювання нееквівалентних міжгалузевих економічних відносин потребують детального вивчення та дослідження.

Основними проблемами розвитку міжгалузевих економічних відносин є:

- вдосконалення напрямів у сфері ціноутворення на сільськогосподарську продукцію;
- не відпрацьованість економічного механізму господарювання для всіх галузей агропромислового виробництва.

Фінансування сільського господарства в сучасних умовах здійснюється у формі нееквівалентного міжгалузевого обміну. Представники аграрного сектора, як правило, демонструють свою неспроможність відстоювати свої соціальні та

економічні інтереси, як це вдало роблять представники бізнесово-посередницьких структур. На нашу думку, до основних методологічних принципів господарського механізму доцільно віднести: рівноправність і різноманітність форм власності; державне регулювання агропромислового виробництва; самостійність господарських суб'єктів; економічну відповідальність, зацікавленість, ризик; соціальну захищеність сільських працівників.

Найважливіша невирішена проблема, яка стримує розвиток агропромислового виробництва, є нееквівалентність обміну ресурсами, що входять і виходять із системи агропромислового виробництва та не відпрацьованість взаємодії між взаємопов'язаними і взаємообумовленими структурними елементами агропродовольчої сфери. Саме це призвело до зниження ефективності галузі та до значного спаду агропромислового виробництва. Дане дослідження зумовлює необхідність вивчення теоретичних і методологічних аспектів міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві.

Формування системи міжгалузевих відносин є головною ознакою економічної організації агропромислового виробництва. Теоретичну сутність основ міжгалузевих економічних відносин, нееквівалентного міжгалузевого обміну, їх генезису та форм прояву досліджувались провідними економістами: В.Г.Андрійчуком, Л.М.Березіною, В.Л.Валентиновим, Т.В.Гагалюком, П.І.Гайдучьким, М.В.Гладієм, П.Т.Саблуком, Л.М.Черчиком, О.М.Шпицаком та ін. Формування міжгалузевих відносин у агропромисловому виробництві знайшли своє відображення в наукових працях: П.С.Березівського, В.В.Зіновчука, М.М.Ільчука, П.М.Макаренка, В.Я.Месель-Веселяка, В.М.Трегобчука, П.Т.Саблука, В.М. Яценка та інших.

Питанням розвитку агропромислового виробництва присвячені роботи багатьох вчених-економістів, чільне місце серед них посідають праці: С.С.Бакая, В.І.Бойка, В.Г.Галанця, В.М.Гейця, Б.М.Данилишина, Л.В.Дейнеко, М.Я.Дем'яненка, С.Л.Дусановського, В.М.Зайця, О.В.Захарчука, С.М.Кваші, І.Г.Кириленка, М.І.Кісіля, М.Ф.Кропивки, А.О.Лактіонова, М.А.Латиніна,

В.В.Липчука, А.С.Лисецького, М.Г.Лобаса, Ю.Я.Лузана, І.І.Лукінова, Ю.О.Лупенка, О.М.Могильного, М.Й.Маліка, Л.О.Мармуть, І.П. Милько, Ю.О.Нестерчук, О.В.Овсянікова, О.М.Онищенко, М.К.Орлатого, Б.Й.Пасхавера, М.І.Пугачова, В.П.Ситника, Н.М.Сіренко, С.А.Стасіневич, П.А. Стецюка, О.О.Сторожука, М.М.Федорова, І.І.Червена, О.Г.Шпикуляка, В.В. Юрчишина та інших науковців. Незважаючи на глибину дослідження наукових основ становлення та розвитку міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві, визначення міжгалузевих виробничих зв'язків, особливо в сільському господарстві в період ринкового реформування, поза увагою залишаються питання структурної перебудови у формуванні міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві.

Перспективним напрямом удосконалення формування міжгалузевих економічних відносин є створення оптимальної моделі, яка поєднує систему економіки та агропромислового виробництва. Потребують подальшого дослідження питання, які спрямовані на пошук методологічних підходів до дослідження міжгалузевих економічних зв'язків, подальшого розвитку наукової дискусії щодо проблем формування та усунення не еквівалентності міжгалузевих економічних відносин, відсутність еквівалентності обігу в різних сферах агропромислового виробництва. За останні роки спеціалістами аграрної сфери доведено, що сільському господарству не потрібна якась особлива державна підтримка. Сільське господарство здатне ефективно функціонувати при умові відпрацьованості економічного механізму регулювання, при якому всі галузі економіки мали б однакові стартові умови господарювання.

Метою монографії є теоретико-методологічне обґрунтування міжгалузевих економічних відносин та об'єктивних умов формування структурної політики, особливості її становлення в агропромисловому виробництві, розкриття методологічних засад розвитку міжгалузевих зв'язків як матеріального субстрату міжгалузевих економічних відносин в АПВ, регіональні особливості розвитку структуроформуючих галузей сільського господарства.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖГАЛУЗЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТРУКТУРНУ ПОЛІТИКУ В АПВ

1.1. Міжгалузеві зв'язки як центральна складова системи міжгалузових відносин в агропромисловому виробництві

У міру накопичення знань про властивості та зв'язки досліджуваного об'єкта, розділення їх на одиничні і загальні, якісні та кількісні характеристики і виникає необхідність їх пояснення, виведенні з інших властивостей і зв'язків. Об'єктивну основу принципу детермінізму складає загальність причинної обумовленості явищ, наявність необхідних зв'язків і закономірностей матеріальних утворень, підпорядкування їх функціонування і розвитку відповідних законів. Проблеми детермінізму підкреслюються багатьма авторами [26; 56]. Науковою засадою становлення та розвитку міжгалузових економічних відносин є причинність. Причинність як особливий вид взаємозв'язку явищ дійсності сягає своїм корінням у взаємодію, виражає його зв'язок зі змінами, які вона викликає. У зв'язку з тим, що матеріальні утворення представляють собою відносно стійкі системи руху, вони не просто співіснують, а впливають один на одного і викликають один в одному відповідні зміни. Взаємодія тих чи інших матеріальних утворень по відношенню до виникаючих у взаємодіючих утвореннях змін буде виступати в якості причини, а самі зміни – як наслідки. Якщо ця взаємодія не позбавляє самостійності виступаючих в нього утворень, то вона являє собою зовнішню причину по відношенню до виникаючих змін. Дослідники марксистсько-ленінської діалектики [36, с. 120] вважають, що причина – це взаємодія матеріальних утворень, яка викликає відповідну зміну в них, а наслідок – це зміни, що виникають при взаємодіючих матеріальних утвореннях у результаті їх взаємодії. Оскільки всі матеріальні утворення представляють собою відносно стійкі системи руху і в силу цього є активними, впливають один на одного і викликають відповідні зміни, остільки причинно-наслідковий зв'язок охоплює всі матеріальні утворення, то саме він є формою

вираження внутрішньої активності матерії [6; 18], формою зв'язку спрямованої взаємодії [26; 128]. Разом з тим, деякі філософи заперечують об'єктивність причинно-наслідкового зв'язку, вважають, що він характерний тільки для мислення, для взаємозв'язку понять, представляє собою вид пояснення, що передбачається тієї чи іншої теорією. "Причинність, – пише, наприклад, Браун, – є вид пояснення, а не щось, що існує в самій природі. І намагатися знайти це щось, що пов'язує причину і наслідок, – означає здійснювати категоріальну помилку. Причинні пояснення можливі тому, що ми маємо теорії, за допомогою яких намагаємося зрозуміти навколишній світ. Ми бачимо світ в термінах цих теорій" [210; 212].

Отже, всякий об'єктивний процес розгортається від причини до слідства. Причина в часі завжди передує слідству. Слідство, таким чином, нетотожні причини, істотно відрізняється від неї, в процесі заподіяння воно знаходить нові властивості, зв'язки, якісну визначеність. Сходження від абстрактного до конкретного – спосіб відображення сутності об'єкта як органічного цілого. Класичним, неперевершеним зразком дослідження об'єкта і його взаємозв'язки як органічного цілого служить наукова праця "Капітал" К. Маркса. Саме в роботі "Капітал" спосіб сходження від абстрактного до конкретного та їх взаємозв'язок представлені в найбільш розвиненому вигляді. Головна мета руху пізнання, яка здійснюється способом сходження від абстрактного до конкретного – розкриття сутності органічного цілого. На попередній стадії зв'язок, якщо він фіксується, представляється переважно як просте співіснування сторін предмета один з одним або як дослідження одного з іншим, як зовнішній зв'язок сторін. На стадії сходження від абстрактного до конкретного, переважає відображення внутрішнього зв'язку, внутрішньої єдності сторін, тобто такого зв'язку, коли кожна сторона виступає визначеною за своєю сутністю саме внаслідок її зв'язків з іншими сторонами органічного цілого. Як результат, кінцевий пункт сходження від абстрактного до конкретного є єдність. Сходження від абстрактного до конкретного являє собою головну стадію у відображенні органічного цілого, бо саме на цій стадії першочерговим завданням стає розкриття внутрішніх зв'язків,

внутрішньої єдності сторін органічного цілого. Тільки на шляху розгляду сутності самої по собі і на шляху руху від суті до явища і дійсності предметом спеціального розгляду стають внутрішні зв'язки і відносини.

“Сутність і явище – це філософські категорії, що відображають загальні форми об'єктивного світу, його пізнання і практичної діяльності людей. Сутність – це внутрішній зміст предмета, що виражається в єдності всіх форм буття. Явище – це певне вираження предмета, зовнішні, безпосередньо-дані форми його існування. В античній філософії “сутність” розумілась як початок розуміння речей, і разом з тим, як джерело їх реального розвитку, а “явище” – як видимий, ілюзорний образ речей” [191, с. 133–134].

В економічній системі колишнього Радянського Союзу міжгалузеві зв'язки існували у формі матеріально-технічного забезпечення та кооперування, причому перша з них була всеохоплюючою і здійснювалася “Держпостачзбутом” на основі міжгалузевого балансу в плановому порядку. За роздержавленої змішаної економіки матеріально-технічне забезпечення поширюється на підприємства державного сектора, на дочірні підприємства та філіали великих монополістичних об'єднань і міжгалузеві зв'язки обслуговуються грошовим обігом. Стабільність і обіг на основі твердої національної валюти – гарантія розширення і вдосконалення цих зв'язків [42, с. 91].

Доведено, що організаційно-економічні відносини формують організаційні структури та забезпечують економічні інтереси галузей, динаміку економічного росту та пропорційність розвитку галузі. Стосовно соціально-економічних відносин можна стверджувати, що ці відносини характеризують форми власності, соціально-економічну структуру підприємства тощо.

“Основна діяльність (англ. *primary – activity*) – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу” [47, с. 218].

Міжгалузеві зв'язки – це техніко-економічні відносини і зв'язки між галузями господарства щодо спеціалізації та кооперації виробництва й обміну

діяльністю внаслідок суспільного поділу праці, які втілюються в кооперативних поставках продукції [45, с. 509].

Деякі автори визначають міжгалузеві зв'язки як економічні зв'язки між галузями економіки щодо кооперації виробництва і обміну продуктами у результаті суспільного поділу праці. Міжгалузеві зв'язки виявляються у потоках товарів і послуг з підприємств одних галузей на підприємства інших. Поглиблення суспільного поділу праці об'єктивно зумовлює адекватний розвиток міжгалузевих зв'язків – загальної закономірності розвитку суспільного виробництва.

У результаті даного дослідження, вважаємо, міжгалузеві зв'язки – це економічні зв'язки між підприємствами різних галузей економіки з встановленням їх оптимальної пропорції.

Науково-технічна революція і поглиблення суспільного поділу праці зумовлюють потребу вдосконалення взаємних виробничих зв'язків між галузями на основі зрушень у виробництві продукції як постачальників, так і споживачів.

Істотними факторами вдосконалення міжгалузевих зв'язків є:

- 1) оновлення техніки і технології сучасного виробництва;
- 2) зміни в номенклатурі продукції, що виробляється, поява нових її видів;
- 3) розвиток концентрації та комбінування виробництва (в т.ч. диверсифікації);
- 4) зрушення в структурі економіки і розміщенні продуктивних сил;
- 5) розвиток міжнародного поділу праці та інтеграційні процеси у світовому господарстві.

Для розвитку міжгалузевих відносин найбільше значення мають наступні фактори: інформаційне забезпечення інноваційної діяльності; інтеграційні процеси у світовому господарстві [41, с. 255].

Дане дослідження зумовлює необхідність вивчення теоретичних і методологічних аспектів міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві. Нами проведено аналіз теоретичних і методологічних основ міжгалузевих економічних відносин.

Теоретичні і методологічні основи міжгалузевих відносин у агропромисловому виробництві досліджені багатьма вченими-економістами, такими як: П.Т. Саблук [121], В.П. Ситник [131], О. М. Шпичак [205] та іншими.

Вважаємо, що основними економічними категоріями, які характеризують міжгалузеві відносини є: галузь, виробництво, інтеграція, кооперація, кадри, інвестиції.

Міжгалузеві економічні відносини в агропромисловому виробництві пов'язані з такою економічною категорією як – виробництво. Виробництво є другим суб'єктом мікроекономічного рівня господарювання. Воно також є самостійним сектором мікроекономіки і критерієм його виступає товар (продукція чи послуга) [98, с. 181].

Виробничі відносини – це сукупність економічних відносин між людьми в процесі виробництва. Вони складаються незалежно від волі і свідомості людей, мають об'єктивний характер, це є друга сторона способу виробництва. Виробничі відносини – це особливий тип відносин, які виникають у процесі матеріального виробництва. Вони визначають систему суспільної організації діяльності. У виробництві люди вступають у певні відносини, бо виробляючи суспільний продукт, не об'єднуючись певним способом для спільної діяльності і взаємного обміну досвідом своєї діяльності, і в межах цих зв'язків існує їх ставлення до природи, має місце виробництво.

Виробничі відносини складаються між людьми з приводу присвоєння засобів виробництва, робочої сили, предметів споживання і послуг у безпосередньому процесі виробництва, розподілі, обміні і споживанні. Продуктивні сили завжди вимагають відповідно їх ступеню розвитку виробничих відносин, які включають у себе такі види:

- а) виробничо-технологічні відносини;
- б) виробничо-екологічні відносини, які включають у себе такі елементи: відносини з приводу безпосереднього виробництва (відносини власності); відносини з приводу розподілу; відносини з приводу споживання.

Кожен із цих елементів має також відповідну структуру і відіграє певну

конкретну роль у виробництві. Виробничо-економічні відносини є предметом дослідження соціальної філософії, економіки і вони поділяються на:

- відносини співробітництва і взаємодопомоги;
- відносини планування;
- відносини підлеглості;

– перехідні відносини – від однієї форми до іншої, які спеціально проявляються на відповідних етапах історичного розвитку [191, с. 21–22].

До галузей національної економіки відносять: сільське господарство, промисловість, торгівлю, будівництво, управління та інші, які діляться на підгалузі та види виробництва.

Незаперечним фактом є те, що міжгалузеві зв'язки активно впливають на економічне та технічне становище в галузях агропромислового виробництва за рахунок активного впливу на них інших сфер галузей економіки. Безпосередньо, сам процес міжгалузевого обміну окремих сфер і галузей агропромислового виробництва здійснюється за рахунок прямих і зворотних міжгалузевих зв'язків. Розв'язання проблем системи міжгалузевих зв'язків сприятиме підвищенню ефективності функціонування всіх галузей агропромислового виробництва. Забезпечення еквівалентності міжгалузевих відносин пропорційно до вкладеного капіталу з урахуванням його оборотності дасть можливість підвищенню ефективності функціонування всіх галузей і сфер агропромислового виробництва.

Глибокі диспропорції, які еволюційно склалися в господарській структурі колишнього Радянського Союзу протягом достатньо тривалого історичного періоду продемонстрували свій руйнівний для національної економіки характер. Під впливом цінкових трансформацій, які спричинені ринковими механізмами ціноутворення, відбулися зміни структури видів економічної діяльності. Як відомо, запорукою незалежності та динамічного розвитку будь-якої країни світу є макроекономічна стабілізація та ефективна структура економіки.

Внаслідок зрушень міжгалузевих та технологічних структур, зростання питомої ваги валової вартості галузей сировинного та паливного комплексів, поширення дії механізмів міжнародного перекиду капіталу, відбулося

розбалансування галузей національної економіки. З метою ефективного забезпечення сфери виробництва агропромислового виробництва повинен ефективно працювати технологічний ланцюг: “виробництво – заготівля – переробка – зберігання – транспортування – реалізація – обслуговування”.

Ефективний розвиток міжгалузевих економічних відносин можна досягти при умові повної інтеграції маркетингу на сільськогосподарських підприємствах.

Підприємство – це багатопланове явище, що його можна характеризувати під різним кутом зору: економічним, правовим, психологічним та ін. Підприємництво відіграє особливу роль у національному господарстві країни, створюючи інноваційне середовище, руйнуючи традиційні структури і відкриваючи шлях до перетворень, тобто стаючи тією силою, котра прискорює рух економіки шляхом ефективності, раціоналізації, ощадливості та постійного оновлення.

Підприємництво сучасного типу, зберігаючи найсуттєвіші ознаки його класичних форм, характеризується такими загальними особливостями:

- розвитком корпоративного бізнесу поряд із традиційними підприємствами індивідуального та партнерського типів, що веде до “розпорошення” власності через акціонування та розподіл відповідальності;
- розширенням кредитно-фінансової сфери, що виявляється в широкому спектрі форм фінансового підприємництва, яке відіграє важливу роль у рамках ринкової інфраструктури;
- створенням різноманітних підприємницьких інфраструктур, які мають право на засадах добровільності об’єднувати свою інноваційну, маркетингову, виробничу, постачальницько-збутову, фінансову та соціальну діяльність [35, с. 210–211].

Вважаємо, що не відпрацьованість механізму регулювання міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві призводить до зниження ефективності галузі та значного спаду агропромислового виробництва. Пропорційний розвиток сільського господарства і промисловості обумовлюється не лише внутрішніми зв’язками системи агропромислового виробництва, але й

зв'язками цієї системи з іншими галузями економіки.

Потребують подальшого дослідження питання, які спрямовані на пошук методологічних підходів до дослідження міжгалузевих зв'язків – як основ міжгалузевих відносин, необхідний подальший розвиток наукової дискусії щодо проблем формування і регулювання нееквівалентності міжгалузевих відносин.

Агропромислове виробництво сьогодні перебуває в центрі суспільної уваги. Будучи стратегічно важливою областю економіки держави агропромислове виробництво визначає сучасний стан і тенденції розвитку аграрної сфери.

Деякі автори вважають, що поняття “агропромислове виробництво” тісно пов'язане з такою категорією, як “міжгалузевий комплекс”, під цим висловом слід розуміти “...сукупність форм взаємодії між галузями різних сфер матеріального виробництва і торгівлі, пов'язаних спільними ознаками процесів виробництва і реалізації готової продукції” [105, с. 5].

В економіці України спостерігається взаємодія галузей у складі інтеграційних структур – міжгалузевих комплексів. Вирішення продовольчої проблеми здійснюється переважно в агропромисловому виробництві. Саме через це він є важливою ланкою економіки і мусить мати пріоритетний розвиток [120, с. 199–200].

Відтворення сільського господарства залежить від стану розвитку галузі, яка забезпечує її предметами праці відповідної якості та знаряддям. Основною причиною відставання галузі є низька інвестиційна привабливість аграрного сектору.

Серед основних причин дослідники відзначають:

- непередбачуваність адміністративного регулювання цін і обмежень експорту;
- неефективні механізми державної підтримки сільгоспвиробництва, що охоплюють захист внутрішнього ринку від імпорту низькоякісної продукції;
- систему стандартизації, а також санітарних і фіто санітарних заходів;
- систему субсидування та інших фінансових інструментів підтримки;

– відсутність ринку землі сільськогосподарського призначення [108].

На наш погляд, в країні повинна бути підтримка кооперативного руху на державному рівні через субсидії, пільгові кредити, зниження ставок оподаткування.

Міжгалузеві економічні відносини є складним суспільним утворенням.

В наукових працях існує багато методологічних підходів до трактування міжгалузевих економічних відносин та міжгалузевих економічних зв'язків.

В табл. 1.1. нами наведено наукове розуміння сутності міжгалузевих зв'язків та міжгалузевих відносин.

Міжгалузеві зв'язки – сприяють формуванню цілісної технологічної основи виробництва, інтеграції діяльності різних галузей з метою вироблення кінцевої продукції, яка максимально задовольняє потреби споживачів [124, с. 131]. виправлення ситуації, яка склалася внаслідок диспаритету цін є формування такого механізму, який би зміг перетворити зовнішні витрати у внутрішні. Спільні та відмінні ознаки міжгалузевих зв'язків та міжгалузевих відносин в системі агропромислового виробництва представлені на рис 1.1.

На нашу думку, спільними ознаками міжгалузевих зв'язків та міжгалузевих відносин є:

- економічні і природні фактори;
- економічні зв'язки, які зумовлені електро-, тепло-, водопостачання;
- спеціалізація та кооперація виробництва;
- забезпечення пропорцій міжгалузевого обміну у межах галузей та торгово-маркетингова орієнтація.

До відмінних ознак, вважаємо, можна віднести:

- внутрішньогалузеві та міжгалузеві зв'язки;
- технологічну направленість виробництва;
- багаторівневість економічних інтересів суб'єктів агроінтеграції;
- взаємообмін результатами виробничої діяльності у формі продуктів праці між різними галузями національної економіки.

Деякі автори вважають, що складна економічна і соціальна ситуація на селі

**Загальна характеристика міжгалузевих зв'язків та
міжгалузевих відносин**

№	Міжгалузеві зв'язки	Міжгалузеві відносини
1	Міжгалузеві зв'язки – являють собою сукупність взаємовідносин між незалежними господарюючими суб'єктами різних галузей у процесі їх спільної діяльності у виробництві [142, с. 197].	Міжгалузеві відносини мають ґрунтуватися на вільному ціноутворенні в поєднанні з державним регулюванням і посиленням антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергетичні носії та послуги для товаровиробників [121; 131; 204, с. 3–10].
2	Міжгалузеві зв'язки – відображають як загальну закономірність розвитку та взаємодії продуктивних сил та виробничих відносин, так і територіальні і галузеві особливості їх прояву [21, с. 25].	Міжгалузеві відносини – це дотримання еквівалентності міжгалузевих відносин між сільським господарством і переробними галузями агропромислового виробництва, розширить мережу узгоджувальних комісій по цінам і доходам у сировинних зонах інтегрованих формувань [27, с. 223].
3	Міжгалузеві зв'язки – економічні відносини між галузями господарства щодо спеціалізації та кооперації виробництва й обміну діяльністю внаслідок суспільної праці, які втілюються в кооперативних поставках продукції [45, с. 509].	Міжгалузеві відносини – це забезпечення еквівалентності міжгалузевих відносин в агропромисловому виробництві потребує розробки організаційно-економічних заходів державного регулювання [76, с. 252].
4	Міжгалузеві зв'язки – забезпечують створення сприятливих умов для взаємодії галузей національної економіки в процесі постачання сировини й матеріалів та при збуті готової продукції; забезпечення зростання ефективності коопераційних зв'язків [23, с. 152].	Міжгалузеві відносини – це типи відносин за властивостями галузей щодо технологічної направленості виробництва [92, с. 5].
5	Міжгалузеві зв'язки – економічні взаємовідносини між галузями матеріального виробництва з приводу виробництва і розподілу продукції, що проявляються в потоках матеріальних цінностей та послуг з одних галузей в інші [156].	Міжгалузеві відносини в умовах ринкової економіки міжгалузеві відносини повинні враховувати розвиток процесів спеціалізації, концентрації, кооперації та інтеграції агропромислового виробництва [12, с. 125].

Джерело: складено авторами на основі: [12; 21; 23; 27; 45; 76; 92; 121; 131; 142; 156; 204]

зумовлена:

– не відповідністю програм реформування економіки сільського

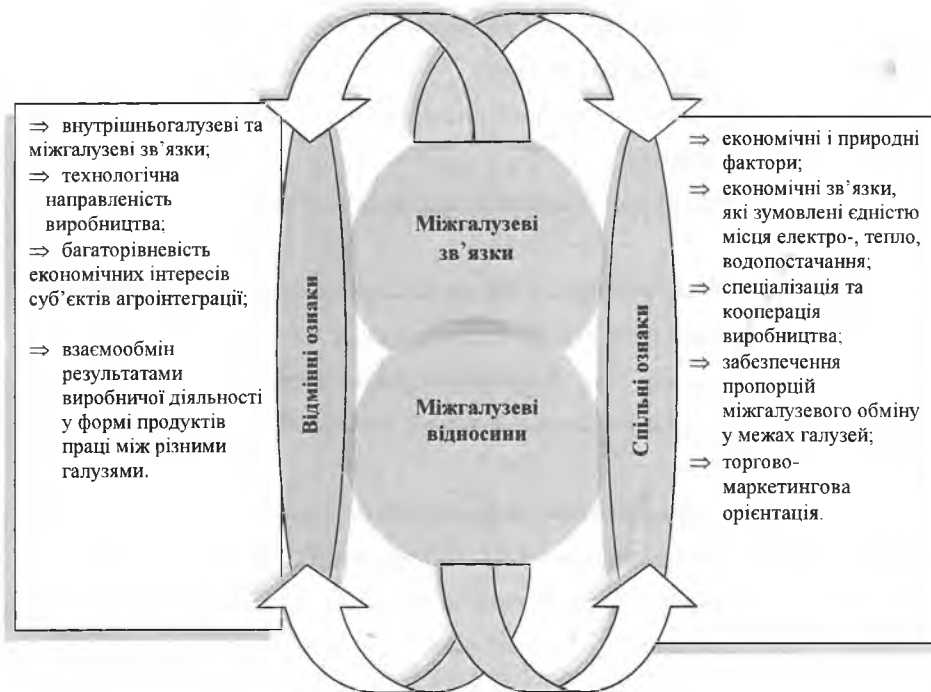

Рис. 1.1. Спільні та відмінні ознаки міжгалузевих зв'язків та міжгалузевих відносин у системі АПВ

Джерело: [власні дослідження]

господарства і результатів їх виконання визначеним соціальним пріоритетам;

– не визнанням при формуванні бюджетної політики об'єктивної нерівності умов відтворення агропромислового виробництва порівняно з іншими галузями та сферами діяльності, що спричинено сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних умов, довготривалістю виробничих циклів і відповідно уповільненим оборотом капіталу;

– не задовільним законодавчим забезпеченням і захистом прав власності селян на землю та майно;

– не достатнім рівнем фінансової підтримки агропромислового виробництва та соціальної сфери села;

- не достатнім стимулюванням впровадження інноваційних технологій та інвестицій у агропромислове виробництво;
- відсутністю паритетних економічних відносин між аграрним сектором та іншими галузями економіки;
- не достатнім рівнем державної підтримки облаштування сільських територій;
- передачею об'єктів соціальної сфери сільськогосподарських підприємств до державної та комунальної власності без належного фінансування їх утримання;
- відсутністю умов для підвищення рівня продуктивної зайнятості, створення додаткових робочих місць у сільській місцевості та підвищення рівня доходів;
- не достатнім рівнем розвитку інфраструктури аграрного ринку, тонізація та монополізація каналів реалізації сільськогосподарської продукції;
- проведенням неефективної державної політики щодо створення умов для розвитку кооперативних та інших некомерційних об'єднань сільськогосподарських товаровиробників у сфері заготівлі, переробки, реалізації продукції та фінансового і транспортного обслуговування товарних потоків;
- відсутністю інформаційного забезпечення сільського населення з питань господарювання в ринкових умовах [14, с. 74–85].

Формування міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві є головним аспектом у вирішенні проблем відродження аграрної сфери. Як відомо, стабілізація економічного становища в агропромисловому виробництві цілковито залежить від характеру економічних відносин між галузями національної економіки. За останні роки в агропромисловому виробництві недостатньо відпрацьований механізм збалансованості виробничих зв'язків та взаємних економічних інтересів.

У агропромисловому виробництві точиться чимало наукових дискусій щодо питання розбалансування міжгалузевих економічних відносин, питання нееквівалентності міжгалузевого обміну.

Окремі автори вважають, що структура агропромислового виробництва

ґрунтується на загально визнаному виділенні його функціональної структури, яка відповідно до єдиного процесу відтворення у агропромисловому виробництві передбачає окремі стадії, між якими існують міцний взаємозв'язок і взаємозумовленість:

- 1) виробництво засобів виробництва для всіх галузей агропромислового виробництва;
- 2) виробництво продукції рослинництва і тваринництва;
- 3) виготовлення продуктів харчування і товарів широкого вжитку зі сільськогосподарської сировини;
- 4) реалізація кінцевої продукції;
- 5) виробниче обслуговування всіх стадій агропромислового виробництва [39, с. 59].

Виробництво продукції (англ. *manufacture of production*) – процес створення продукції або видозміни форми сировинних матеріалів, матеріалізації певних ідей у конкретному об'єкті [47, с. 41].

Під агропромисловим виробництвом розуміємо систему ринкових взаємовідносин між трьома базовими сферами з метою організації процесу виробництва продукції, на основі поєднання державного і ринкового механізмів регулювання міжгалузевих економічних зв'язків у сфері аграрного виробництва.

Функціонування агропромислового виробництва здійснюється через систему економічних міжгалузевих економічних відносин, які взаємозалежні між собою. Соціально-економічна ситуація в агропромисловому виробництві залежить від еволюції розвитку міжгалузевих економічних відносин між галузями, які входять до його складу.

Поглиблення пропозицій міжгалузевого обміну – є однією з форм еволюції розвитку економічних відносин. Альтернативним рішенням для виходу із ситуації, яка склалася в агропромисловому виробництві є формування пропорційних міжгалузевих економічних відносин.

Світова практика показує, що одним із ефективних шляхів підвищення ефективності агропромислового виробництва є розвиток міжгалузевих

економічних відносин.

Практика показує, що переважна більшість фермерів не спроможна за власні ресурси придбати нову сільськогосподарську техніку через недостатню кількість коштів на підприємстві. З економічної точки зору, окремі види такої техніки купувати для невеликого господарства не зовсім ефективно.

Однією з головних проблем, які стримують ефективний розвиток агропромислового виробництва є не відрегульований механізм міжгалузевих економічних відносин господарювання, за яким всі галузі економіки повинні мати однакові початкові економічні умови.

Питання міжгалузевих економічних відносин, міжгалузевого обміну, генезису та форм прояву на сьогодні є надзвичайно складним питанням. Навіть у розвинених країнах актуальним залишається пошук ефективного механізму регулювання міжгалузевих економічних відносин у сільському господарстві. У агропромисловому виробництві виникають складні виробничі міжгалузеві відносини в сфері виробництва, переробки та збуту сільськогосподарської продукції споживачу.

Наші дослідження свідчать, що необхідно розробити механізм державного регулювання інтегрованими процесами в агропромисловому виробництві, які зможуть забезпечити оперативну адаптацію виробництв аграрної сфери до нових умов господарювання в умовах економічної кризи.

Деякі автори вважають, що до сучасного механізму міжгалузевих економічних відносин сільськогосподарських товаровиробників з переробними підприємствами характерні такі особливості:

- переважання переробки давальницького насіння над купленим у зв'язку з низькою платоспроможністю переробних підприємств;
- скорочення інвестиційного забезпечення і загальний кризовий стан агропромислового виробництва, що призводить до недовантаження виробничих потужностей переробних підприємств;
- високий ступінь фізичного зносу технологічного обладнання передових підприємств;

- відносно стале функціонування невеликих переробних цехів з недостатньою глибиною переробки та якістю її продуктів;

- значна ринкова влада великих посередницьких структур (трейдерів), через що прибуток формується на їхньому рівні маркетингового каналу, а не на рівні сільського господарства та переробної промисловості [124, с. 190].

Вважаємо, що розвиток інтеграційних міжгалузевих економічних зв'язків можливі тільки при умові ринкових відносин при функціонуванні різних форм і типів господарств, при подальшому вдосконаленні економічного механізму взаємодії суміжних галузей.

Отже, формування міжгалузевих економічних зв'язків на сучасному етапі розвитку сільського господарства полягає в науковому визначенні, яке буде поєднувати ефективні методи організаційного забезпечення та економічного підґрунтя, з урахуванням економічних, соціальних, правових та інших умов в яких перебуває виробник товару.

1.2. Розвиток виробничих зв'язків в агропромисловому виробництві як основної ланки міжгалузевих відносин

Найбільшу стурбованість викликає різко зростаюча продовольча криза, в результаті якої в світі щоденно від недоїдання вмирають десятки тисяч людей, а близько 800 мільйонів – потерпають від голоду та жебрацтва.

Зазначимо, що зростання цін на енергоресурси в світі вже призвело до подорожчання продуктів харчування майже на 50%. В результаті цього за межею бідності в світі опинились більше 100 мільйонів чоловік.

Вихід з системної кризи полягає в забезпеченні розвитку пріоритетних галузей національної економіки, і перш за все, харчової промисловості, яка формує кістяк “продовольчого комплексу” країни, який за трактуваннями фахівців взагалі являє собою складну міжгалузеву економіко-екологічну систему, основними складовими якої на вході є природні ресурси, праця, капітал, технології, а на виході, крім харчових продуктів – шкідливі викиди та відходи

Стан харчової промисловості України досліджували такі вчені як: М.П.Бутко, П.П. Борщевський, Б.М.Данилишин, Л.В. Дейнеко, М.Я. Дем'яненко, Г.М.Калетнік, Т.Л. Мостенська, П.Т. Саблук, І.О. Сингаївський, М.П. Сичевський, Л.Г. Чернюк, І.Р. Юхновський та інші дослідники. Значення харчової промисловості для розвитку суспільства неможливо переоцінити.

Так, Л.В. Дейнеко вважає, що харчова промисловість у будь-якій країні, а тим більше в Україні, яка має надзвичайно сприятливі умови для її ефективного розвитку, є однією з провідних структуроформуючих ланок всієї економіки, промислового та агропромислового виробництва, ефективне функціонування яких є основоположним чинником економічного і соціального зростання, головною умовою забезпечення підвищення життєвого рівня населення [32, с. 22].

Харчова промисловість України є стратегічно важливою, оскільки підприємства цієї галузі формують продовольчу безпеку країни, забезпечують населення необхідними продовольчими товарами, витрати на споживання яких складають понад 60% загальних грошових витрат населення [33].

З огляду на перспективи розширення частки продуктів харчової промисловості на світовому ринку продовольства, на думку вчених, вимагається додаткове нарощування потенціалу. Це необхідно Україні для того, щоб надійно закріпитись на ринках розвинених країн, розширювати на них свою присутність і посісти належне місце в світовій агропродовольчій системі та потребує:

- створення ефективної базової інфраструктури;
- розробки національної стратегії контролю в галузі харчових продуктів;
- гармонізації із світовими вимогами законодавчої і нормативно-правової бази в галузі харчових продуктів;
- забезпечення сучасними приладами контролю та вимірювання лабораторій по контролю за харчовими продуктами;
- участі у міжнародних організаціях, які розробляють світові стандарти;
- створення системи забезпечення якості і безпеки харчових продуктів промисловості у відповідності з ISO;

– налагодження обміну інформацією, взаємодопомоги та співробітництва всіх контролюючих харчові продукти органів;

– налагодження системи поширення і впровадження науково-технічних експертних знань та підготовки фахівців у цій сфері [80, с. 19–20].

На думку вчених, галузева структура харчової промисловості повинна наблизитись до аналогічної в європейських економічно розвинутих країнах з урахуванням вітчизняної специфіки та гострої необхідності забезпечення перспективних потреб аграрної сфери у виробничих спорудах для збереження вищої продукції і вироблених продуктів харчування, потужностях з переробки аграрної сировини та технічних засобів її доставки і реалізації [183, с. 152].

На особливу увагу заслуговує питання структури та класифікації галузей харчової промисловості. На думку М.П. Сичевського, показник питомої ваги галузі спеціалізації у господарському комплексі регіону значною мірою залежить від розвитку промислового розвитку в цілому, тому висока питома вага харчової промисловості в господарському регіоні, взята окремо, може бути ознакою як спеціалізації регіону, так і його відставання в промисловому розвитку [132, с. 118–120].

Автор вважає, що харчова промисловість є складною за структурою та розміщенням основних центрів галуззю господарського комплексу України. На особливості розміщення центрів харчової промисловості впливають сировинний та споживчий фактор.

Залежно від ступеня впливу цих факторів, галузі харчової промисловості можна поділити на три групи:

1) галузі, що орієнтуються на джерела сировини і переробляють малотранспортабельну сировину та мають високі норми витрат цієї сировини (до таких галузей відносяться: цукрова, спиртова, маслоробна, консервна, крохмале-паточкова, олійно-жирова промисловість);

2) галузі, що тяжіють до місць споживання готової продукції (випуск продукції з обмеженим терміном зберігання або споживання);

3) галузі з одночасною орієнтацією на сировину і споживача (при більшій масі сировини порівняно з готовою продукцією) – це борошномельно-круп'яна, м'ясна, виноробна, тютюнова, лікєро-горілчана [104].

Галузі харчової промисловості представлені нами на (рис. 1.2).

З урахуваннями значимості соціального фактору, питомої ваги в обсягах виробництва, бюджетоутворення, ресурсного потенціалу пріоритетними напрямками розвитку промисловості є: розвиток машинобудування та розвиток харчової промисловості. Регіональна спеціалізація харчової промисловості в раціональних масштабах приводить до економії витрат суспільної праці, оскільки передбачає найефективніше використання природних умов і ресурсів, матеріально-технічного і трудового потенціалу території [132, с. 118–120].

А.І. Панченко підкреслює, що "... виробничі зв'язки спираються на еквівалентність товарообміну з урахуванням попиту і пропозиції, що створюють деяку відособленість галузей щодо функції-мети комплексу "[99, с. 25]. Зростання інтенсифікації виробництва постійно ускладнюють виробничо-економічні зв'язки, підвищують взаємні вимоги до міжгосподарських поставок сировини і готової продукції. Відокремлення окремих етапів виробництва ставить підприємства у все більшу залежність один від одного. Систематичний зрив міжгосподарських поставок може привести до зниження ефективності кінцевих результатів суспільного виробництва. Подальша інтенсифікація сільського господарства на базі міжгосподарської кооперації потребує розвитку міжгосподарських зв'язків. Організація виробничих зв'язків при технологічній спеціалізації виробництва передбачає, в першу чергу, чітку спеціалізацію всіх учасників кооперації по стадіях виробництва. Так, в тваринницьких формуваннях виділяють підприємства, спеціалізовані на репродукції тварин, дорощуванні, відгодівлі, розведенні племінної худоби. У землеробстві технологічний цикл розщеплюється на насінництво і виробництво продукції, що використовується на продовольчі потреби і корм худобі. Важливою умовою забезпечення функціонування міжгосподарських зв'язків є ритмічність виробництва, відповідно до збалансованих і пропорційних планів.

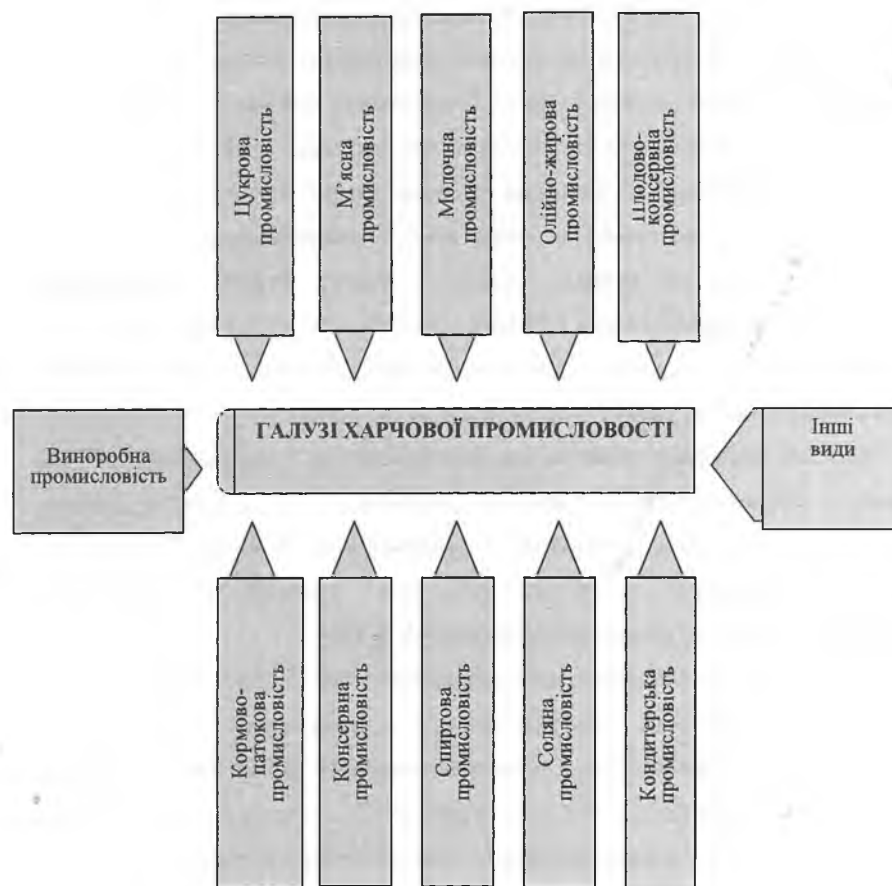

Рис. 1.2. Галузі харчової промисловості України

Джерело: розроблено авторами на основі [46]

Взаємозв'язок і взаємозалежність кооперування підприємств вимагає від них злагодженої роботи, суворого виконання планів по кількості, якості і термінів виробництва та поставок продукції. При цьому значно зростає роль планування у забезпеченні узгодженої діяльності кооперування підприємств. Збалансований розвиток виробництва на всіх стадіях єдиного технологічного процесу, своєчасне виконання поставлених завдань і договірних зобов'язань обумовлює необхідність

дотримання пропорцій виробництва в технологічному ланцюжку.

На рубежі XIX–XX століть сільське господарство значно відставало від промисловості. Однак почався його інтенсивний розвиток, збільшувалася спеціалізація в рослинництві і тваринництві, спостерігався процес диференціації виробництва в сільському господарстві на окремі підгалузі та види виробництва [44, с. 102]. Серед них особливе місце посідає своєрідний організаційний і соціальний тандем, що охоплює собою, з одного боку, – відродження агропромислового виробництва у всій його масштабності, у тому числі сільського господарства і села, а з іншого, – переведення агропромислового виробництва на засади сталого розвитку [103].

Так, С.В. Мочерний зазначає, що виробництво це – процес взаємодії між людьми, їх вплив на речовину природи й формування рис і здібностей людини, необхідних для створення матеріальних і духовних благ та послуг. У широкому визначенні виробництво – процес діалектичної взаємодії безпосереднього виробництва, розподілу, обміну і споживання [45, с. 191].

Правові форми господарювання розроблені згідно норм і вимог чинного законодавства України, підготовлені з урахуванням особливостей агропромислового виробництва. Організаційно-правові форми господарювання розроблені у відповідності із Законами України “Про підприємства в Україні”, “Про власність”, “Про підприємництво”, “Про господарські товариства”, “Про споживчу кооперацію”, “Про сільськогосподарську кооперацію” та класифікацію організаційно-правових форм господарювання, прийнятих Держстандартом України, з урахуванням особливостей аграрного сектора економіки та базується на чинних законодавчих актах України і відповідних організаційно-методичних напрацювань [123].

Деякі автори вважають, що вітчизняне агропромислове виробництво потребує підсиленої уваги з боку державних органів та органів місцевого самоврядування, які мають допомагати галузі в конкурентній боротьбі на світових ринках за такими основними напрямками як: кадрове забезпечення підприємства, підвищення якості менеджменту, оптимізація структури агропромислового

виробництва [207, с. 151].

Так, Л.М. Березіною встановлено, що процеси державного регулювання національного продовольчого ринку та підприємств агропромислового виробництва значно гальмуються постійною нестачею фінансового забезпечення, нестабільністю економічної ситуації, що обмежує можливості і масштаби підтримки державою суб'єктів агропромислового виробництва, зумовлює у подальшому залежність національного продовольчого ринку від імпорту продуктів харчування [10].

Реальною можливістю реалізації нових наукових досягнень у сфері агропромислового виробництва є впровадження інтегрованої моделі державного регулювання науково-інноваційного процесу, що відповідає основним умовам і вимогам ринкової економіки [1, с. 155].

У міжгалузевих економічних відносинах значне місце займає питання удосконалення господарського механізму. Так, Л.І. Абалкін визначив господарський механізм наступним чином: "... це складне і багатопланове поняття, яке відображає як внутрішні процеси функціонування економіки, так і її взаємодію з продуктивними силами та надбудовою суспільства". Через нього взаємодіють продуктивні сили та виробничі відносини, а удосконалення господарського механізму забезпечує відповідність конкретних форм виробничих відносин постійно зростаючому рівню продуктивних сил [1, с. 6].

Ми вважаємо, що господарський механізм підприємства повинен забезпечувати його зовнішні зв'язки і створювати всі відповідні умови отримання доходу.

Залучення підприємством кредитних ресурсів, за допомогою такого інструменту як облігації, має стати не панацеєю чи єдиним способом їхнього залучення, оскільки має на меті зменшити ризик неотримання у повному чи достатньому обсязі грошових ресурсів, необхідних йому для розвитку своєї діяльності.

На нашу думку, до механізмів впровадження новітніх технологій у агропромислове виробництво можна віднести наступні пункти:

– впровадження інноваційних розробок щодо агропромислових інтеграцій підприємств;

– підготовка та перепідготовка кадрів на виробництві за рахунок господарського розрахунку підприємств;

– ефективне регулювання міжгалузевих економічних відносин шляхом впровадження моделей розвитку підприємств агропромислового виробництва (рис. 1.3);

– ефективне використання коштів від емісії та реалізації цінних паперів;

– надання безвідсоткових чи пільгових позик для молодих сімей, які працюють у агропромислових підприємствах;

– будівництво дошкільних закладів, шкіл з метою недопущення міграції молодих спеціалістів за рубіж;

– структурна перебудова галузей агропромислового виробництва шляхом переобладнання підприємств, які виробляють неперспективні види продукції;

– поглиблення галузевих та внутрігалузевих видів спеціалізації;

– підвищення рентабельності виробництва з метою покращення інвестиційної привабливості галузей агропромислового виробництва;

– сформувати технологічні кластери з метою покращення інвестиційної привабливості галузей агропромислового виробництва;

– впорядкування розміщення спеціалізованих та вузькоспеціалізованих виробництв;

– інноваційний розвиток виробництва.

У агропромисловому виробництві України за сьогоденних умов господарювання перспективним вважається розвиток фінансово-агропромислових груп, тобто корпоративних структур, що об'єднують декілька господарюючих суб'єктів на основі горизонтальної і вертикальної інтеграцій, які частково або повністю консоліднують свої ресурси для реалізації інноваційних проєктів (програм) ставлячи перед собою за мету забезпечення конкурентоспроможності та підвищення ефективності виробництва продукції агропромислового виробництва, забезпечення продовольчої безпеки і створення робочих місць [192].

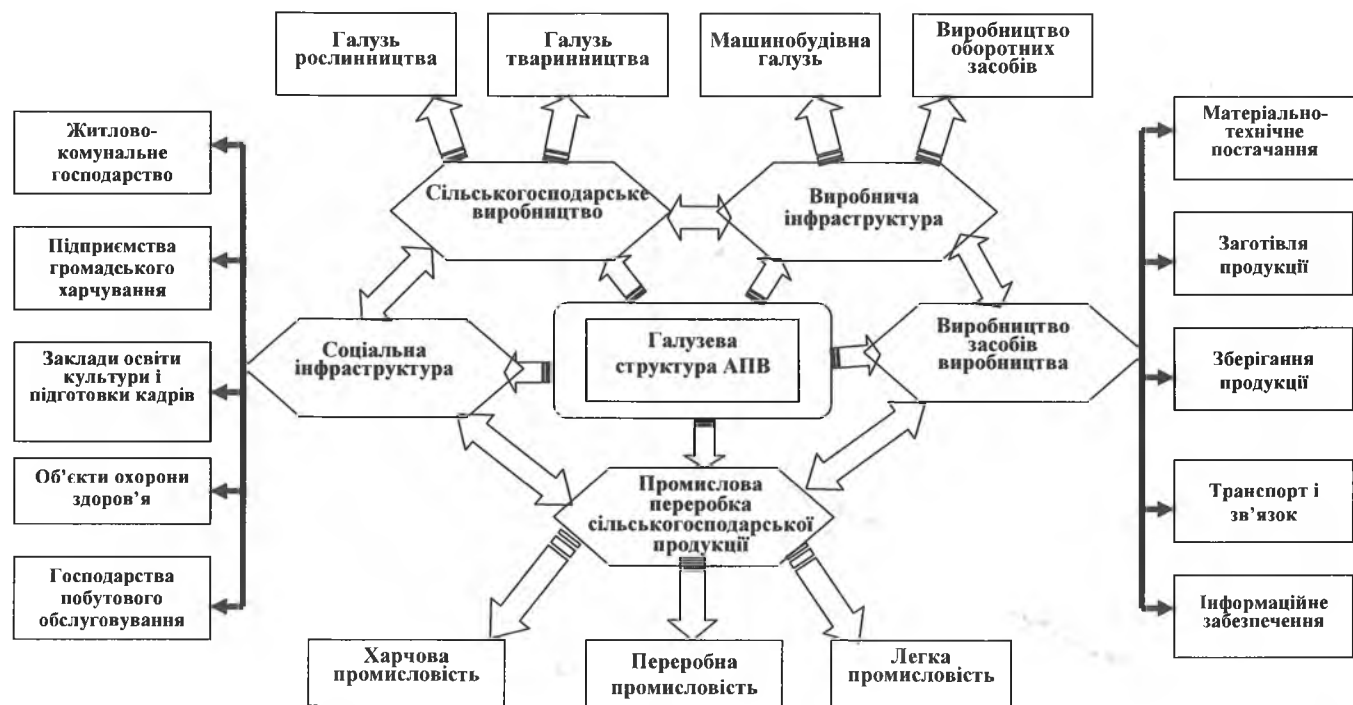

Рис.1.3. Галузева схема розвитку підприємств АПВ

Джерело: розроблено авторами на основі: [3; 4; 9; 63]

До узагальнюючих характеристик корпорацій належать такі положення:

- відділення власності від управління і обмежена відповідальність перед власниками її ресурсами, на відміну від товариств або індивідуальних підприємств, де зберігається необмежена відповідальність власників;
- здатність укладати контракти і володіти власністю;
- передача права власності, що забезпечує існування корпорацій за межами терміну життя її власників [49, с. 11].

Корпоративні відносини в агропромисловому виробництві – це відкрита система, що постійно змінюється і де одночасно відбуваються процеси утворення, становлення і розвитку. Спираючись на сучасне правове поле України корпоративно-інтегроване агропромислове формування слід розуміти як спільноту, що базується на об'єднанні осіб – власників землі і майна та (або) їх фінансів. Сьогодні малі агроформування проходять класичний шлях розвитку, якого практично була позбавлена економіка України з самого початку процесу корпоратизації. Спостерігаючи за процесами розвитку малих інтегрованих формувань, можна передбачити, що вони навряд чи збережуться довгий час у тому вигляді, в якому існують нині. Очевидно, що для багатофункціонального утворення можливі декілька варіантів розвитку: перший – коли компанія природним шляхом перетвориться з малої на середню або велику диверсифіковану корпорацію із значною часткою виробничих підрозділів; другий – коли їй доведеться спеціалізуватися на якомусь одному виді продукції, займаючи окрему нішу на ринку, для чого знадобляться серйозні конкурентні переваги і, відповідно, значні фінансові ресурси [70, с. 120]. Відпрацювання механізмів інтеграції та диверсифікації капіталів (і особливо промислового і фінансового) є об'єктивною закономірністю нинішнього етапу економічних реформ в Україні і знаходить своє втілення, реалізацію в створенні фінансово-промислових холдингових компаній. Вони, в умовах ринкової економіки за високого розвитку продуктивних сил, виступають найефективнішою формою організації бізнесу [107]. Агропромислова корпорація визначається перспективною формою інтеграції і економічних відносин між суб'єктами

виробничо-трудового процесу. Корпоративні відносини виражені в добровільному об'єднанні власників капіталу, тому менеджмент формує механізм поєднання і узгодження інтересів учасників. По суті це найбільш демократична виробнича система, що здатна врахувати інтереси, які базуються на колективному використанні приватної власності. За таких умов забезпечується високий рівень мотивації праці і ефективного менеджменту організаційного розвитку підприємств агропромислового виробництва [122]. Агропромислова корпорація тісно пов'язана з кооперацією та розвитком сільськогосподарських виробничих кооперативів. За своїм змістом – це об'єднання, товариство, спілка, сукупність осіб, об'єднаних на основі цехових, комерційних, виробничих та інших інтересів. Сутність такого об'єднання полягає у групуванні власників землі і майна, грошових коштів агропромислових підприємств за певною формою організації [116]. За даними В.А. Євтушевського “корпорація – це поширена в країнах з розвинутою ринковою економікою форма організації підприємницької діяльності, яка передбачає пайову власність, юридичний статус та зосередження функцій управління у руках верхнього ешелону професійних управляючих, працюючих за наймом” [50, с. 10]. Деякі автори вважають, що корпорація – це договірне господарське об'єднання, яке створене на основі загальних економічних інтересів виробничих працівників і акціонерів для одержання максимального прибутку від виробничої діяльності та інвестицій [50, с. 25]. В сучасних умовах агропромислової інтеграції в єдиному комплексі функціонують різногалузеві підприємства та організації. Вони забезпечують матеріально-технічне постачання, заготівлю, переробку і реалізацію сільськогосподарської продукції, вимагають обґрунтованої розробки економічного механізму і вдосконалення міжгосподарських зв'язків. Інтегровані агропромислові об'єднання є нині одним з пріоритетних напрямів реалізації процесу агропромислової інтеграції в економіці України. Вони являють собою організаційно-економічні структури будь-якої правової форми, що об'єднують технологічно чи економічно взаємопов'язаних учасників агропромислового виробництва. Основне завдання таких формувань полягає в забезпеченні єдиної мети – виробництва сільськогосподарської

сировини та продуктів її переробки в необхідних обсягах з мінімальними витратами, підвищуючи при цьому ефективність агропромислового виробництва [102]. Холдингова структура є дієвим механізмом, що активно використовується для оптимізації податкової політики, особливо в процесі вибору країни для створення дочірнього підприємства. Одним із інструментів реалізації цього є використання пільгових податкових режимів в багатьох західноєвропейських країнах, які запровадили пільгові податкові механізми для холдингових компаній [187]. На думку деяких авторів склад агропромислових об'єднань холдингового типу визначається необхідністю органічного поєднання сільського господарства, переробної промисловості, торгівлі, фінансових структур, постачальницьких підприємств і інших суб'єктів. Центром подібних об'єднань повинні стати фінансові структури (відділення банку, фінансово-розрахунковий центр), оскільки без науково-обґрунтованого і добре налагодженого фінансування і кредитування вхідні до складу об'єднання суб'єкти не зможуть нормально існувати [84]. Так, П.М. Макаренко у своїх дослідженнях підкреслює, що великі аграрно-промислові формування здатні підвищити ефективність реального сектора економіки, здійснювати позитивний вплив на розвиток регіонів, інфраструктури, створювати нові технології, сприяти зростанню зайнятості, тобто вирішувати комплекс гострих соціально-економічних проблем [88, с. 254].

Профілюючі напрями агрохолдингів нами представлені в табл. 1.2. Найпоширенішими формами залучення агрохолдингів у аграрну галузь стали: оренда землі та майна; видача кредитів сільськогосподарському підприємству з наступною процедурою його банкрутства; скуповування акцій або додатковий випуск акцій сільськогосподарським підприємством та їх скуповування (на випадок акціонерного товариства) [55, с. 25]. Створення холдингових компаній у нашій країні передбачено Указом Президента України "Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації" [115].

Холдингові компанії можуть функціонувати за трьома варіантами:

- 1) чистий або майновий холдинг: виконує фінансово-інвестиційні та фінансово-контрольні функції;

Профілюючі напрямки агрохолдингів України

Вид продукції	Назва агрохолдингів за профілюючою продукцією
Зернові культури	Всі без виключення
Доробка зернових (елеватори)	“Ленд Вест”, “Приват-Агро”, “Агротон”, “Нарком-Агро”, “Нібулон”, “Укрзернопром”, “Укррос”, “Landkom Group” (проект), “Агро-Трейд”, “Кернер-Груп”, “Мрія”.
Хлібопродукція	“Агротон”, “Стіомі-холдинг”, “Укрзернопром”, “Агро-Трейд”.
Олійні культури, олія	“Ленд Вест”, “Астарта-Київ”, “Приват-Агро”, “Райз”, “Агротон”, “Укрзернопром”, “Чиста криниця”, “Кернел-Груп”.
Цукрові буряки, цукор	“Астарта-Київ”, “Райз”, “Нарком-Агро”, “Дакор”, “Укрпромінвест”, “Укррос”, “Світанок”, “Галс-К ЛТД”.
Овочі, баштанні, картопля	“Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча”, “Астарта-Київ”, “Мрія”.
Насіння	“Райз”, “Астарта-Київ”, “Стіомі-холдинг”, “Сади України”, “Мрія”.
Молочна продукція	“Українські аграрні інвестиції”, “Украгроінвест”, “Агротон”, “Індустріальна молочна компанія”, “Укрпромінвест”.
М’ясне скотарство (відгодівля свиней, ВРХ)	“Астарта-Київ”, “Агротон”, “Стіомі-холдинг” (проект), “Шахта ім. Засядько”, “Миронівський хлібопродукт”, “Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча”.
Продукція птахівництва	“Агротон”, “Шахта ім. Засядько”, “Миронівський хлібопродукт”, “Укрзернопром”, “Агромарс”.

Джерело: складено авторами на основі: [51]

2) управлінський або договірний холдинг: забезпечує виробничо-технологічне і економічне управління підрозділами;

3) змішаний холдинг: займається, окрім виконання перерахованих функцій, підприємницькою діяльністю: фінансово-кредитною, виробничою, торговельною, транспортною тощо [15].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що формування взаємовідносин між галузями агропромислового виробництва потребує ґрунтовних наукових досліджень, дієвої допомоги з боку держави, ефективного регулювання міжгалузевих економічних відносин шляхом впровадження моделей розвитку підприємств агропромислового виробництва.

Створення агропромислових корпорацій та холдингів – це шлях до стабільного економічного зростання агропромислового виробництва.

На наш погляд, тільки при дієвій державній підтримці нових форм організації виробництва, забезпечення необхідної правової бази здатні сприяти ефективному розвитку і активізації агробізнесу.

1.3. Об'єктивні умови формування структурної політики та особливості її становлення в агропромисловому виробництві

Сучасний розвиток національної економіки України характеризується поглибленням структурних диспропорцій та загальною розбалансованістю виробництва, його низьким технічним рівнем. Загострюються протиріччя, пов'язані з відсталістю в інноваційному розвитку більшості вітчизняних галузей, що негативно впливає на потенційні можливості подальшого динамічного зростання в сфері економічної політики. В Україні сформувалася неефективна структура економіки з високою ресурсо- та енергоємністю виробництва, неефективним функціонуванням секторів, що забезпечують соціальний розвиток. Структурні пропорції, що склалися, не дають можливості забезпечити відновлення макроекономічної стабільності, не сприяють підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного виробника. Головним завданням щодо

формування системи міжгалузевих економічних відносин у аграрній сфері економіки є оптимальне поєднання взаємопов'язаних галузей, раціональний підбір галузей та підприємств зі спільними фінансовими інтересами із дотриманням відповідних пропорцій між ними, ефективним природно-географічним розміщенням продуктивних сил.

Глибокі диспропорції господарської структури, які склалися в СРСР протягом тривалого періоду, виявили свій руйнівний для економіки характер на початковому етапі переходу до ринкових відносин у всіх країнах СНД, зокрема розпад на початку 90-х рр. минулого століття споживчого ринку та небачене зростання цін в Україні на матеріальні ресурси сфери промислового виробництва в умовах лібералізації ціноутворення, зумовлені в основному недостатнім впливом регуляторних чинників ринкової економіки. В економічній системі України міжгалузеві зв'язки існували у формі матеріально-технічного забезпечення та кооперування, причому перша з них була всеохоплюючою і здійснювалася “Держпостачзбутом” в плановому порядку на основі міжгалузевого балансу. Поглиблення суспільного поділу праці зумовлює потребу вдосконалення взаємних виробничих зв'язків між галузями на засадах зрушень у виробництві продукції як постачальників, так і споживачів. Дослідження глибинних процесів міжгалузевих економічних відносин є важливим елементом для розуміння тенденцій та напрямів розвитку національної економіки. У нинішніх умовах соціально-економічного і фінансово-економічного розвитку держави базовою метою формування майбутньої моделі економіки України є активна та цілеспрямована структурна політика.

Потреба вивчення структурної політики зумовлена необхідністю комплексного наукового обґрунтування концепції подальшого розвитку, як агропромислового виробництва, так і національної економіки в цілому. Структурна політика повинна базуватися на основі оптимальних темпів зростання різних секторів та галузей національної економіки з дотриманням макроекономічних пропорцій у сферах, пов'язаних з агропромисловим виробництвом. Структура економіки постійно змінюється, а успішний розвиток

великою мірою залежить від темпів структурних зрушень і їх пристосування до вимог ринкової економіки. Регулювання структурних зрушень у кожній державі здійснюється за допомогою так званої структурної політики.

У широкому розумінні структурна політика держави – це обґрунтування цілей та характеру структурних перетворень, визначення комплексу заходів щодо підтримки розвитку тих елементів економічної системи, які забезпечують економічне зростання та вирішення актуальних та соціальних проблем сьогодення. Понятійне навантаження концепції структурної політики настільки широке, що дає змогу розуміти під нею як загальну стратегію максимізації економічного зростання, так і комплекс заходів держави, спрямованих на реалізацію пріоритетних програм і проектів [35, с. 144].

Завдання модернізації структури економіки та зростання національної конкурентоспроможності належать до головних пріоритетів соціально-економічного реформування України. На тлі прогресу світової економіки технологічна структура української економіки регресує, погіршується стан науково-технічного потенціалу, скорочується частка високотехнологічних виробництв, триває масштабне вивезення капіталу з країни.

Сподівання на те, що в період економічного зростання буде реалізована ефективна політика поетапного “витягування” потенційно конкурентоспроможних високотехнологічних галузей та інноваційних виробництв за рахунок перетікання створених додаткових ресурсів з галузей, що перебувають на нижчих рівнях конкурентної ієрархії, не виправдалися. Це значною мірою обумовлено відсутністю відпрацьованих ринкових інституційних механізмів, які б забезпечили гармонізацію інтересів різних суб’єктів ринкової економіки та їх узгодження зі стратегічно важливими інтересами суспільства в цілому. Не відбулося запровадження ефективних механізмів економічної мотивації підприємств до технологічної та структурної модернізації виробництва, формування й освоєння нових товарних ринків [155, с. 3].

Отже, удосконалення структурної політики в агропромисловому виробництві шляхом розробки економічного та організаційного механізмів

регулювання міжгалузевих економічних зв'язків сприятиме підвищенню ефективності функціонування всіх галузей і сфер агропромислового виробництва.

Натомість в Україні сформувалася неефективна структура економіки з високою ресурсо- та енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком добувної промисловості, відсталістю агропромислового сектору, низьким рівнем інноваційного виробництва, відставанням розвитку інфраструктури, відірваністю фінансового сектору від реальної економіки, неефективним функціонуванням секторів, що забезпечують соціальний розвиток [155, с. 11].

Важливою ознакою пропорційної взаємодії галузей та сфер агропромислового виробництва є структурна реорганізація аграрної сфери економіки. Цю мету можна досягти тільки через регулювання структурної політики в агропромисловому виробництві.

Вдосконалення процесу структурних перетворень у національному господарстві, аналіз взаємодії взаємопов'язаних галузей і сфер, теоретичних аспектів структурної перебудови ґрунтовно викладені в наукових працях цілої низки відомих вчених-практиків: Л.І. Абалкіна, В.Г. Андрійчука, В.В. Апопія, С.О. Білої, Л.Д. Вардомського, З.С. Варналія, В.В. Волинець, А.С. Гальчинського, П.І. Гайдуцького, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, Я.А. Жаліло, С.М. Кваші, М.О. Кобзистого, О.Ю. Красильнікова, І.І. Кукурудзи, Ю.О. Лупенка, І.О. Лютого, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, І.П. Милько, А.П. Павлюка, Б.Й. Пасхавера, Д.С. Покришки, П.Т. Саблука, С.М. Чистова, А.Г. Феоктістова, Г.Г. Михальченка, Л.М. Шаблістої та інші.

Однак, поза увагою залишаються питання структурної політики у формуванні міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві.

До класичних напрямів дослідження структури національної економіки відносять:

– збалансованість (пропорційність) галузевої структури ВВП;

– технологічна структура економіки з пропорційністю виробництв.

До основних проблем економічного розвитку України, які зумовлюють активізацію структурної перебудови національної економіки можна віднести:

- структурну деформацію в галузях агропромислового виробництва;
- малоефективний рівень технологій сучасного виробництва;
- неефективність міжгалузевих зв'язків галузей сільського господарства;
- не відпрацьованість економічного механізму господарювання для всіх галузей агропромислового виробництва.

У західній науковій літературі даються різні визначення сутності політики. Так, одні з авторів стверджують, що політика “...це низка більш-менш послідовних дій та їх наслідків”; другі – характеризують її як “...ухвалення взаємопов'язаних рішень, що стосуються вибору цілей і засобів їх досягнення”; треті – як “...авторитетний розподіл цінностей для всього суспільства”. Ядро такої діяльності – прихід до влади та її використання для досягнення економічних цілей і завдань, що стоять передусім перед класами, соціальними верствами і групами. Розрізняють політику внутрішню (зорієнтовану на розв'язання проблем усередині країни) і зовнішню (зорієнтовану на відносини з іншими країнами і міжнародними організаціями). Внутрішня політика – визначальна щодо зовнішньої, водночас зовнішня політика може істотно впливати на внутрішню, деформувати її. Здійснення політики передбачає, по-перше, наукове обґрунтування концепції, розробку програми та формування стратегічної мети, визначення перспективних цілей і завдань з урахуванням потреб та інтересів основної продуктивної сили – людини; по-друге, здійснення політики передбачає обґрунтування засобів і методів досягнення мети (а отже, співвідношення мети і засобів її досягнення), а також розробку оптимальних форм суспільної діяльності та організації, за допомогою яких стратегічна мета може бути досягнута і по-третє, відповідно до стратегічної мети і засобів її досягнення необхідним є ретельний добір, підготовка і розстановка кадрів, спроможних реалізувати таку мету. Успішність політики також передбачає озброєння кадрів глибокими знаннями про сутність, закони і закономірності політики та форми її вияву і

вміння використовувати ці знання на практиці. Розрізняють різні види політики (економічну, соціальну, правову та інші), а в межах кожної з них – різні форми. Політика проводиться на мікро- і макро- рівнях [46, с. 126–127].

Деякі автори вважають, що політика – це сфера діяльності, пов'язана з відносинами між класами, націями та іншими соціальними групами, ядром якої є проблема завоювання, утримання і використання влади: участь у справах держави, визначення форм, завдань, змісту його діяльності [137, с. 1026].

На думку авторів, політика – це сукупність інструментів та методів для реалізації певних інтересів задля досягнення визначеної мети в певному соціальному середовищі.

Термін “структура” (лат. *structura*) означає – будову, розташування, порядок), сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісності і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах [137, с. 1276]. За даними економічного словника, структура – це взаєморозміщення та взаємозв'язок складових цілого; будова, устрій, організація чого-небудь; упорядкованість завдань, ролей, повноважень і відповідальності, за допомогою яких фірма здійснює свою діяльність [47, с. 300].

Автори даної монографії вважають, що структура це – взаємозв'язок складових частин об'єкта, які знаходяться у стійкій взаємодії.

Важливою ознакою економічного потенціалу країни є галузева структура економіки. Основними галузями національної економіки є: промисловість; сільське господарство; будівництво; транспорт і зв'язок; торгівля і громадське харчування; житлово-комунальне господарство; охорона здоров'я; освіта, наука, культура; фінансування, кредит, страхування. Роль кожної галузі неоднакова з точки зору прогресивного розвитку економіки на певному етапі. Основою економічної могутності країни є новітні галузі промисловості, такі як: електроніка, авіакосмічна техніка, енергетика, нафтохімія та ін. Останнім часом на гребені науково-технічного прогресу передові позиції завоюють: біоінженерія, фармацевтика, лазерна техніка і особливо інформатика. Гранично узагальнюючи галузеву структуру національної економіки, часто розподіляють її

на три блоки: сільське, лісове господарство й рибальство; промисловість; послуги. До останньої групи належать, зокрема: кредитування, інформатика, торгівля, туризм, освіта тощо [38, с. 8–9].

Деякі автори вважають, що структура економіки являє собою створену з господарських елементів систему відтворення сукупного суспільного продукту, тобто це комплекс галузей з виробництва товарів і надання послуг з відповідними технологічними та міжгалузевими зв'язками. При цьому вона характеризується, перш за все, з кількісного боку у відповідності з питомою вагою окремої її складової в системі виробництва, розподілу, обміну і споживання суспільного продукту, національного доходу, матеріальних і духовних витрат, ресурсів тощо [206].

На нашу думку, структура національної економіки це – пропорційне співвідношення між сферами виробництва.

Останнім часом поширюється така схема галузевої структури: первинні, вторинні й третинні блоки (сектори). До первинного блоку (або сектору) належить: сільське й лісове господарство, рибальство, видобувна промисловість. До вторинного – обробна промисловість й будівництво. Третинний блок охоплює сферу послуг. Іноді визначають ще й четвертинний – інформаційний сектор, виокремлюючи інформаційні послуги з третього блоку [38, с. 9]. Галузева структура – поділ національної економіки на окремі комплексні галузі (важка, легка промисловість) і галузі (сільськогосподарська, харчова та ін.). Структура економічна – спосіб взаємозв'язку між системами, підсистемами, елементами і компонентами економічної системи, внутрішня її організація. З ґносеологічного погляду структура розкриває внутрішньо необхідні сталі й суттєві взаємозв'язки між окремими економічними категоріями (а отже, відповідає статусу економічного закону), сукупність яких виражає внутрішню сутність економічної системи. Окремий економічний закон розкриває внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між певним колом (певною сукупністю) економічних категорій.

З огляду на це існують економічні закони, що розкривають їх сутність:

- 1) продуктивних сил;

- 2) техніко-економічних відносин;
- 3) технологічного способу виробництва;
- 4) відносин економічної власності;
- 5) економічних відносин;
- 6) організаційно-економічних відносин;
- 7) господарського механізму;
- 8) суспільного способу виробництва;
- 9) цілісної економічної системи.

Взаємозв'язки між цими елементами здійснюються за допомогою різних типів економічних зв'язків [46, с. 378–379].

Вплив структурної політики на макроекономічну динаміку країни обумовлений гострою необхідністю структурних змін в економічних системах із різним рівнем розвитку. Вона дозволяє подолати диспропорції, що виникають між окремими сферами, галузями економіки країни, а також регіонами та інституціями, і формувати на цій основі збалансовану структуру національного господарства [43]. Структурні трансформації виступають найважливішим фактором динамізму й ефективності. Проблеми, що виникають у процесі структурування економічної системи, характеризуються складністю й не лінійністю [190, с. 33]. Структурна перебудова становить собою комплекс заходів щодо технологічної, галузевої, регіональної, управлінської, організаційної та соціальної перебудови на макроекономічному і мікроекономічному рівнях з метою підвищення умов ефективності економіки [79, с. 58]. Структурна перебудова економіки покликана пристосувати національне господарство до нових вимог і сучасних реалій, посприяти виведенню його з глибокої кризи, вона безпосередньо впливає на стабілізацію і зростання виробництва, збалансованість ринку, інші найважливіші макроекономічні показники, дає можливість національному виробнику увійти у процес міжнародного розподілу праці, створити адекватну соціальну базу [86, с. 71]. До основних самоорганізаційних механізмів структурного розвитку слід віднести механізм ціноутворення, конкуренції, нагромадження та переливання капіталу, циклічного розвитку,

міжнародної конкуренції, валютного курсу, міжнародного переливання капіталу, загальносвітових криз [196]. “Механізми реалізації державної структурної політики не мають універсальних форм, а охоплюють цілу систему методів та інструментів. Причому характер і склад інструментів залежать: від типу формування ринкової економіки; економічної стратегії суспільства; фази економічного циклу; загальноекономічної ситуації, що склалася на той чи інший момент розвитку; ступеню інтегрованості у світове господарство тощо” [200, с. 13]. Структурна перебудова національної економіки пов’язана із структурними трансформаціями кон’юнктури ринку та механізмом впливу на структурну політику національного господарства.

Отже, механізмом структурних перетворень можна назвати перетворення в структурі показників міжгалузевих економічних відносин між державою, домогосподарствами, холдинговими структурами, корпораціями тощо, які дозволяють подолати диспропорції які виникають між окремими сферами, галузевою структурою національної економіки країни, стабілізацію і зростання виробництва. Цілісність агропромислового виробництва обумовлене зростанням технологічної взаємодії галузей національної економіки, системної взаємодії міжгалузевих економічних зв’язків. Саме через запровадження механізму справедливого розподілу доходу та механізму вільного ціноутворення на продукцію аграрної сфери можливо нормативне забезпечення рівня рентабельності виробництва агропромислового виробництва. Згідно “стандартів” економічної науки, структурна політика визнається спрямованою діяльністю держави [48, с. 611–612].

Отже, удосконалення структурної політики в агропромисловому виробництві шляхом розробки економічного та організаційного механізмів регулювання міжгалузевих економічних зв’язків сприятиме підвищенню ефективності функціонування всіх галузей і сфер агропромислового виробництва.

Дескриптивну модель структурної політики та механізму її реалізації наведено нами на рис. 1.4. На наш погляд, до основних механізмів

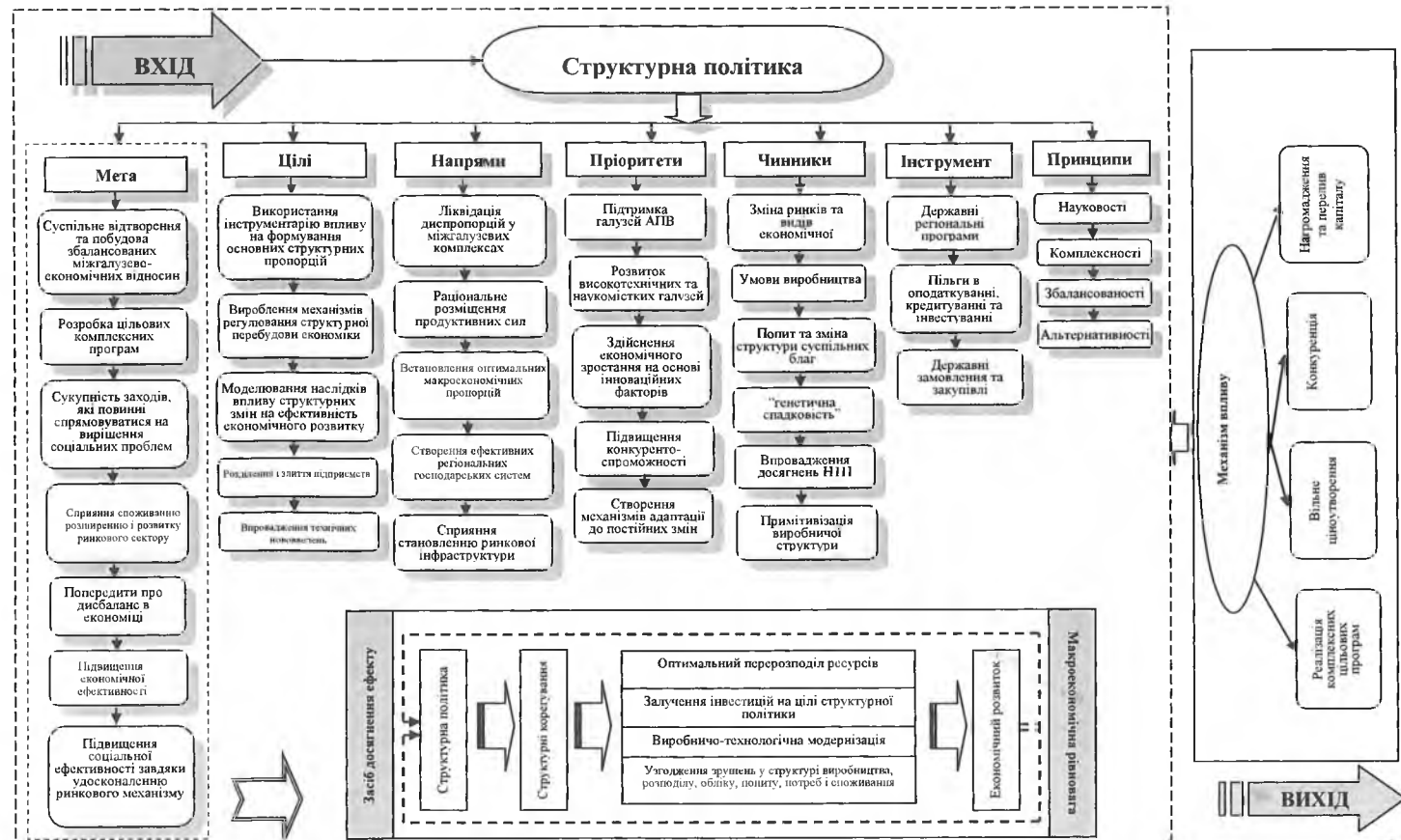

Рис. 1.4. Дескриптивна модель структурної політики та механізму її реалізації
Джерело: Систематизовано авторами на основі [95; 208]

коригування структурної політики можна віднести: реалізацію комплексних цільових програм; вільне ціноутворення; конкуренцію; нагромадження та перелив капіталу із галузі в галузь. Перспективним напрямком сільськогосподарської політики Європейського Союзу є швидка адаптація агропромислового виробництва до світових умов збуту продукції, шляхом найбільш раціональної та економічно обґрунтованої раціональної структурної політики. Під останньою необхідно розуміти таку систему сільськогосподарського виробництва та його грошово-фінансового обслуговування, відповідно до якого буде ефективно сформовано співвідношення економічних, соціальних та технічних елементів. Так, Л.А. Швайка вважає, що структурна політика держави – це сукупність наукових методів і практичних заходів, спрямованих на оптимізацію внутрішніх пропорцій економічної системи та ефективну сукупну пропозицію, або комплекс заходів щодо розвитку тих елементів економічної системи, які сприяють вирішенню актуальних проблем суспільства, забезпечують економічний розвиток та конкурентоспроможність економіки [201]. Структурна політика частиною науковців розуміється як сукупність урядових заходів, спрямованих на розподіл ресурсів, розвиток економіки та ефективне економічне зростання. Це частина промислової політики, яка пов'язана з розвитком секторів економіки або видаленням неефективних секторів. При формуванні структурної політики уряд використовує такі інструменти: пільги на позики і податки, регулювання імпорту, націоналізація секторів економіки [130, с. 71]. Окремі дослідники вважають, що структурна політика – це спосіб відновити і модернізувати виробничу базу; вибір пріоритетів для розвитку економіки; використання активної промислової політики. Структурна політика дозволяє визначити структуру економіки для ефективного економічного зростання, вирішити, хто буде брати участь в модернізації економіки: держава, бізнес або іноземний сектор [64, с. 56–62]. Деякі автори вважають, що для реалізації структурної політики необхідно розробити цільові комплексні програми: фінансувати проекти із використанням контрактної форми й переважно на конкурсній основі; створити комплексну систему непрямого стимулювання розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності

через механізм податкової, амортизаційної, кредитної політики; розробити систему заходів для залучення іноземних інвестицій; радикально перебудувати систему управління інноваційними процесами, зокрема сприяння налагодженню горизонтальних зв'язків між виробництвом і торгівлею, з орієнтацією всіх трьох ланок на потреби споживачів [46, с. 386].

Основним завданням структурної політики держави є регулювання структурних змін. Основними напрямками підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання агропромислового виробництва є:

–удосконалення державної регуляторної політики щодо побудови збалансованих міжгалузевих економічних відносин, недопущення монопольної діяльності у забезпеченні потреб суб'єктів аграрної сфери в ресурсах;

–створення умов для підвищення ролі галузових і міжгалузевих об'єднань у регулюванні економічних відносин між агропромисловими товаровиробниками, заготівельними, переробними, сервісними та торговельними підприємствами”.

Основними напрямками державної структурної політики є:

- ліквідація диспропорцій у міжгалузевих комплексах;
- раціональне розміщення продуктивних сил;
- встановлення оптимальних макроекономічних пропорцій;
- створення ефективних регіональних господарських систем.

Країни, в яких успішно реалізована структурна політика, з економічно відсталих перетворилися в економічно розвинені країни. Метою структурної (промислової) політики України є сукупність заходів, які повинні спрямовуватися на прискорення економічного зростання підприємств, шляхом впливу на економічне становище деяких галузей і підприємств агропромислового виробництва.

За допомогою структурної політики держави здійснюється державне регулювання структурними зрушеннями в економіці.

Деякі автори вважають, що основна мета структурної політики – попередити дисбаланс в економіці і вирішувати ці проблеми.

Це залежить від високих витрат на виробництво різної продукції, низький рівень застосування високих технологій, низький рівень застосування високих технологій в різних секторах економіки, зменшення попиту на продукцію та послуги, спад виробництва і т.д. [209, с. 5–14]. Кінцевою метою структурної модернізації української економіки має бути побудова високоефективної конкурентоспроможної динамічної соціально орієнтованої економічної системи, у якій економічний розвиток забезпечується насамперед за рахунок розширення застосування інноваційних технологій, раціонального використання людського потенціалу на базі збільшення та підвищення якісного рівня експортного потенціалу й інтеграції у світогосподарські зв'язки, розширення ємності та збалансованості внутрішнього ринку [155, с. 76]. Політика структурних перетворень має базуватися на довгостроковій стратегії структурної перебудови суспільного відтворення на основі оптимізації темпів зростання різних секторів економіки. Основним джерелом структурних змін має стати внутрішнє економічне зростання на основі перерозподілу капіталу й робочих місць у галузі з більшою доданою вартістю, високотехнологічні галузі [155, с. 94–95]. Економічна успішність будь-яких країн залежить від характеру напрямів структурних перетворень у економіці та їхньої адаптації до вимог ринку. Прерогативою держави є забезпечення раціональної структури економіки. Формування раціональної структури національної економіки можливий тільки при умові державного регулювання соціально-економічними процесами виробництва [113].

В Законі України № 2982-IV основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року спрямовані на забезпечення сталого розвитку аграрного сектору національної економіки, системності та комплексності під час здійснення заходів з реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування. В статті 4 (п. 2) Закону України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” сказано, що “...удосконалення державної регуляторної політики щодо побудови збалансованих міжгалузевих економічних відносин, недопущення монопольної діяльності у забезпеченні потреб суб’єктів аграрного сектору в ресурсах” [113].

Комплексний розвиток сільських територій та розв'язання всіх соціальних проблем на селі – є однією із стратегічних цілей державної аграрної політики (ст. 2 Закону України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” від 18 жовтня 2005 р.) [113]. Структурна політика – це багатопланове поняття, яке відображає еквівалентне співвідношення різних елементів економічних явищ. З метою збалансування соціально-економічного розвитку аграрної економіки, його ефективного функціонування та стабільного зростання необхідним є обрання перспективних та пріоритетних напрямів структурної політики.

Тож на погляд авторів, структурна політика – це політика держави, яка спрямована на формування міжгалузевих макроекономічних пропорцій у сферах виробництва, розподілу товарів, капіталів і робочої сили за галузями національної економіки. Цілісність міжгалузевих економічних зв'язків агропромислового виробництва реалізується через відповідні критерії збалансованості та пропорційності.

До основних проблем економічного розвитку України, які зумовлюють активізацію структурної перебудови національної економіки, можна віднести: структурну деформацію в галузях агропромислового виробництва; малоефективний рівень технологій сучасного виробництва; неефективність міжгалузевих зв'язків галузей сільського господарства; невідпрацьованість економічного механізму господарювання для всіх галузей агропромислового виробництва.

На наш погляд, основними механізмами коригування структурної політики можна визначити: реалізацію комплексних цільових програм; вільне ціноутворення; конкуренцію; нагромадження та перелив капіталу із однієї галузі в іншу.

Основними проблемами розвитку агропромислового виробництва є:

- структурні: структура агропромислового виробництва залишається деформованою;
- зруйнована матеріально-технічна база колишніх державних підприємств

та колишніх колективних підприємств;

- бюджетні: обмежене фінансування соціальної сфери села;
- реальні обсяги бюджетного фінансування не відповідають потребам агропромислового виробництва;

- податкові: рівень сплати податку на додану вартість досить високий.

На нашу думку, до основних шляхів аграрної політики у конкретних ринкових умовах можна віднести:

а) структурні – формування галузевого розвитку агропромислового виробництва; відродження бурякоцукрового виробництва; визначення співвідношення обсягів виробництва рослинництва і тваринництва;

б) бюджетні – ефективне визначення ринкових регуляторів ВВП; інтенсивне субсидування аграрного виробництва; обсяги бюджетного фінансування повинні відповідати потребам агропромислового виробництва;

в) податкові – звільнення від ПДВ комплектуючих виробів, запасних частин, засобів захисту рослин і тварин, мінеральних добрив; звільнення від оподаткування фінансування наукових розробок для агропромислового виробництва; зменшення податкового тиску на сільськогосподарських товаровиробників.

Структурна політика повинна базуватися на основі оптимальних темпів зростання різних секторів та галузей національної економіки з дотриманням макроекономічних пропорцій підприємств агропромислового виробництва.

Ієрархічну модель рівнів структурної політики у динаміці нами відображено на рис. 1.5. В результаті проведеного дослідження нами пропонується розглядати рівні структурної політики у динаміці і на нижче приведених ієрархічних рівнях, зокрема:

- 1 рівень – галузь у світовій економіці;
- 2 рівень – галузь у національній економіці;
- 3 рівень – структура галузей (підгалузей);
- 4 рівень – структура споживчого ринку;
- 5 рівень – структура переробної (харчової) промисловості;

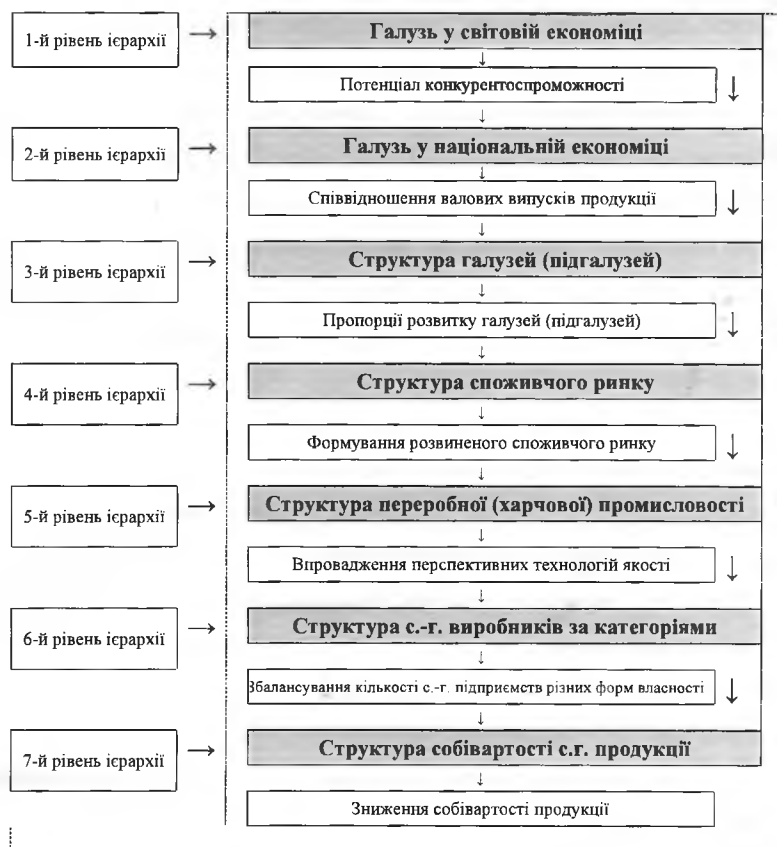

Рис. 1.5. Ієрархічна модель рівнів структурної політики

Джерело: побудовано авторами

6 рівень – структура сільськогосподарських виробників за категоріями;

7 рівень – структура собівартості сільськогосподарської продукції.

Перший (найвищий) рівень ієрархії – відображає потенціал конкурентоспроможності галузі окремо взятої країни у світовій економіці; другий показник – враховує співвідношення валового випуску продукції з урахуванням частки кожної галузі в економіці країни; третій рівень ієрархії – відображає пропорції розвитку галузей (підгалузей) агропромислового виробництва; четвертий показник ієрархії – відображає показники щодо ланцюгів реалізації

товарів з метою задоволення потреб населення споживчими товарами; п'ятий рівень ієрархії – враховує способи формування і забезпечення продуктами харчування населення сільських і міських районів держави, у тому числі через поліпшення галузевої структури харчової промисловості; шостий рівень ієрархії – передбачає аналіз змін у структурі виробництва сільськогосподарської продукції за категоріями виробників; сьомий рівень ієрархії (останній рівень) – направлений на дослідження структури собівартості продукції шляхом поділу витрат на матеріальні та нематеріальні з метою аналізу конкурентоспроможності товару окремого підприємства.

Таким чином, запропоновані нами рівні структурних чинників поширюються за охопленням від структури матеріальних і нематеріальних витрат у собівартості на мікрорівні, далі на мезорівень – змін у кількості виробників валової продукції сільського господарства за переліком галузей та підгалузей, що пов'язані з сільським, лісовим та рибним господарством і далі до макрорівня, тобто частки валової продукції і валової доданої вартості окремих галузей у структурі національного і світового господарства.

Вважаємо, що до економічних інструментів регулювання міжгалузевих відносин у сільському господарстві необхідно віднести: структурно-організаційні; фінансові; цінові; податкові.

Основними цілями структурно-організаційного інструменту регулювання є: митно-тарифні; соціально-психологічні; ринково-ціноутворюючі; фінансово-кредитні; інноваційно-інвестиційні.

Подальші шляхи розвитку агропромислового сектору через реалізацію "Єдиної комплексної програми розвитку сільського господарства і сільських територій України" передбачають збалансовані та взаємозв'язані структурні перебудови його пріоритетів між виробничою і соціальною функціями.

З цією метою необхідне створення сприятливих умов для ефективного розвитку агропромислового виробництва у стратегічних пріоритетних напрямах, які передбачають єдність економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства.

В “Стратегії розвитку аграрного сектора розвитку України до 2020 року” сказано, що “...стратегія розвитку агропромислового виробництва України спрямована на формування ефективного соціально спрямованого сектору економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатокладності, що на даному етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також – власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою” [114].

Одним із визначальних чинників системного утворення міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві України є формування ефективних шляхів структурної аграрної політики. За рахунок недостатньої організаційно-економічної та технологічної залежності сільського господарства від інших суміжних галузей це призводить до нееквівалентного міжгалузевого обміну між ними.

Рівень розвитку національної економіки вимірюється спеціальними показниками, які дають загальну уяву про економічний потенціал країни, а також дають змогу порівняти розвиток окремих країн між собою. Найбільш важливими показниками є: валовий внутрішній продукт (ВВП); валовий національний продукт (ВНП); валова додана вартість (ВДВ); національний дохід (НД); експорт; імпорт; інвестиції; товарообіг зовнішньої торгівлі; обсяги виробництва товарів та послуг та деякі інші.

Ці показники розраховуються за формулами, що прийняті в міжнародній системі національних розрахунків (СНР). Звичайно показники в формулах даються в англійській аббревіатурі, як це прийнято в СНР.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – це продукція, що вироблена резидентами на просторі країни протягом року.

Структурно-логічна схема формування шляхів розвитку аграрної політики нами представлена на рис. 1.6.

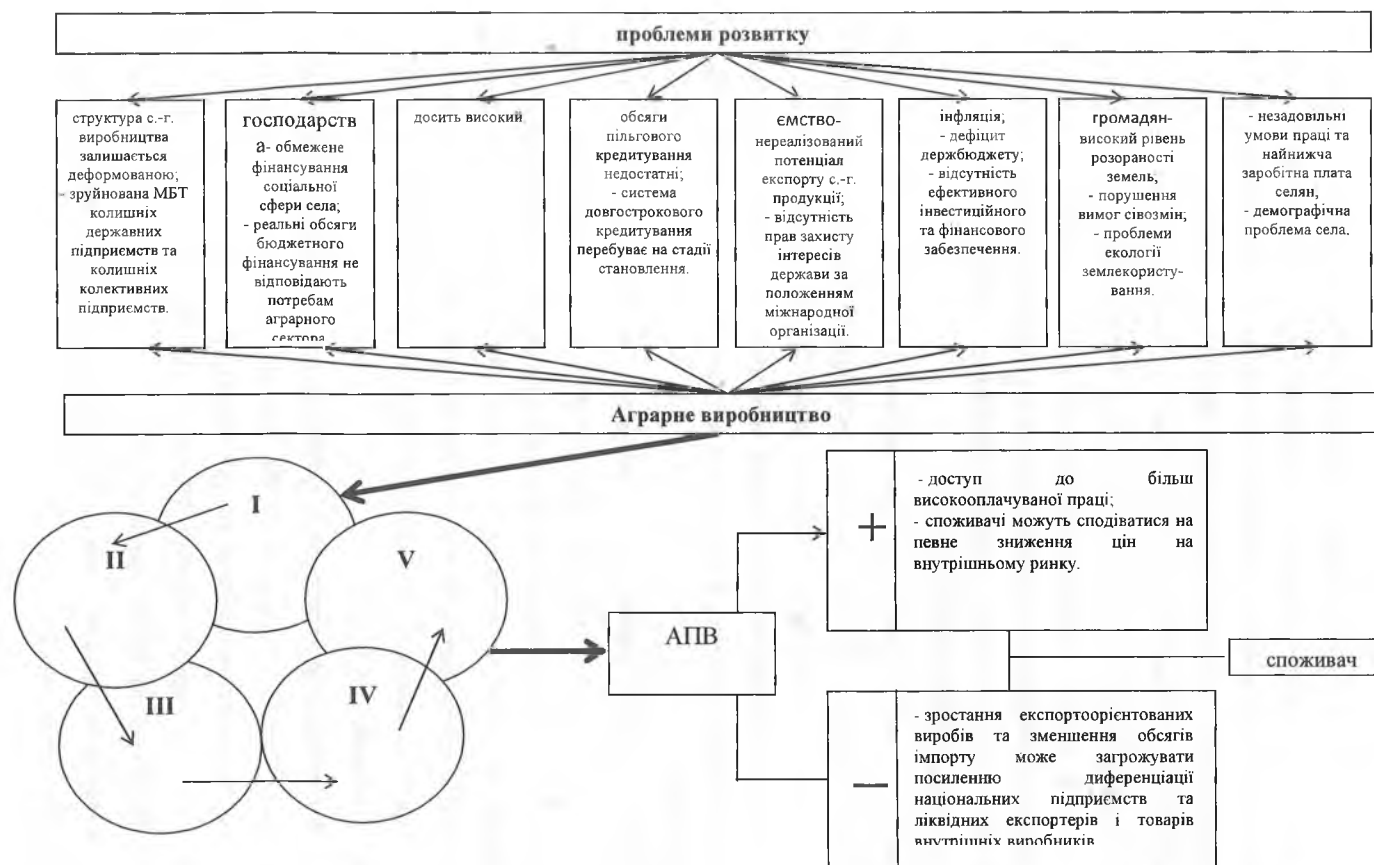

Рис.1.6. Структурно-логічна схема формування основних шляхів розвитку аграрної політики
Джерело: [розробка авторів]

За даними А.П.Павлюк, Д.С.Покришки та Я.В.Белінської динаміка формування валового внутрішнього продукту (ВВП) України впродовж останнього десятиріччя в галузево-секторальній структурі національної економіки, суттєво знизилася питома вага сільського господарства – у 2,2 рази, знизилася частки промисловості, будівництва, транспорту та зв'язку.

Натомість найсуттєвіше зросли показники фінансової діяльності (у 2,3 рази) та операцій із нерухомим майном (у 1,6 рази), а також галузей соціальної сфери.

У кожній із галузей соціальної сфери накопичилася низка суттєвих структурних проблем. Посилення негативних тенденцій розвитку галузевої структури економіки спричиняють відмінності в рівнях дохідності окремих секторів і галузей економіки [155, с. 11–13].

Валовий внутрішній продукт обчислюється за такою формулою:

$$GDP = C + I_g + G, \quad (1.1)$$

де: GDP (*gross domestic product*) – ВВП;

C – споживчі витрати;

I_g – внутрішні приватні інвестиції;

G – державні витрати.

Валовий національний продукт (ВНП) включає як суму доданої вартості, що створена в країні і складає ВВП, так і кошти, зароблені за кордоном.

Він обчислюється як сума ВВП і чистого експорту (NE); чистий експорт – це різниця між експортом (X) та імпортом (IM) країни.

Тоді:

$$GNP = GDP + NE, \quad (1.2)$$

де: GNP (*gross national product*) – ВНП.

Коректніше при обчисленні ВНП враховувати не тільки різницю між експортом та імпортом, але й різницю доходів від заробленими коштами за кордоном (наприклад, доходи від прибутків на інвестиції, вкладені за рубежом) та виплатами прибутків нерезидентам, що переводяться за кордон. В такому разі формула ВНП буде мати такий вигляд:

$$GNP = GDP + NE + NY, \quad (1.3)$$

де: NY – чистий факторний доход (різниця доходів і виплат).

Чистий національний продукт (ЧНП) утворюється вилученням з ВВП вартості засобів виробництва, зношених в процесі виготовлення продукції (амортизаційні відрахування – A):

$$NNP = GNP - A, \quad (1.4)$$

де: NNP (*net national product*) – ЧНП.

Якщо з ЧНП вилучити непрямі податки, то одержимо національний доход (НД):

$$NI = NNP - TH, \quad (1.5)$$

де: NI (*national income*) – національний доход;

TH – непрямі податки [38, с. 13–14].

Для порівняння економічного потенціалу різних країн пропонуємо дані табл. 1.3 про ВВП за 2012 рік в порівнянні до базового 2005 року. Абсолютні розміри ВВП в цілому характеризують економічну потужність країни, але є недостатніми для визначення рівня життя населення. В Україні ВВП за 2012 рік склав 336482 млн. дол. США, в порівнянні до базового 2005 року збільшився в 1,3 рази. Якщо поділити абсолютний розмір ВВП на кількість населення в Україні, то рівень життя населення виявляється досить низьким. Деякі автори вважають, що метою регуляторної реформи є створення якісно нової системи державного регулювання підприємництва, яка була б ефективною, послідовною, прозорою та зрозумілою, яка б поважала інтереси як підприємців, так і споживачів. Удосконалення державного регулювання дасть змогу за умов обмежених ресурсів уряду зменшити витрати на виконання регуляторних актів для громадян і держави, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції та поліпшенню інвестиційного клімату в Україні. Державне регулювання економіки України має мати максимально прозорим і передбачуваним. Удосконалені процедури державного регулювання сприятимуть звуженню тіньового сектору [35, с. 249–250]. Економічну роль держави слід вивчати не за ступенем втручання в ринкові механізми, а за рівнем участі в забезпеченні внутрішніх і зовнішніх умов для функціонування національної економіки. Тобто ефективною є та держава, в якій

Таблиця 1.3

Валовий внутрішній продукт, 2005-2012 рр.
(млн. дол. США за паритетом купівельної спроможності 2005 року)

№ з/п	Країни	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Зміни (+/-) 2012 до 2005
1.	США	13095400	14720300	14417900	14958300	15533800	16244600	3149200
2.	Німеччина	2566003	3047866	2945268	3132902	3352095	3434193	868190
3.	Російська Федерація	1696729	2276124	2116418	2241264	2387278	2513638	816909
4.	Франція	1860711	2191239	2198741	2260494	2369594	2416635	555924
5.	Велика Британія	2006920	2246432	2169100	2149556	2201439	2272389	265469
6.	Італія	1657413	1996737	1957386	1989144	2056083	2079342	421929
7.	Канада	1165876	1338190	1305839	1362916	1430903	1479648	313772
8.	Туреччина	781247	1067946	1048323	1168283	1314893	1372721	591474
9.	Польща	526082	687048	723846	778344	838049	878557	352475
10.	Нідерланди	572903	705763	68867	690850	720274	726143	153240
11.	Бельгія	337303	396535	398438	420373	440138	451389	114086
12.	Швеція	295294	365236	349686	371080	394626	408055	112761
13.	Австрія	276672	331667	328450	338918	360520	371948	95276
14.	Румунія	203059	322329	317488	329093	345175	362189	159130
15.	Україна	263007	338534	291090	307217	330064	336482	73475

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника України за 2014 рік [144]

ефективна економіка, і в якій існує можливість для ефективного функціонування будь-якого виду підприємництва в межах діючого господарського законодавства [198, с. 38–39].

На наш погляд, в системі структурного державного коригування національної економіки не задіяні економічні інструменти щодо прогнозування міжгалузевих переливань капіталу доданої вартості та інвестиційних ресурсів.

По цей час не сформована ефективна дескриптивна (описова) модель структурної перебудови національної економіки України, яка передбачала б знаходження оптимального стану об'єкта.

Показники економічного розвитку за 2001–2012 рр. досліджено по трьох галузях: сільське господарство, промисловість та торгівля та відображено в описовій моделі по трьох основних показниках: вартість основних засобів,

інвестиції та валова додана вартість.

Нами було досліджено вплив двох факторів: темп зростання вартості основних засобів та темп зростання вартості інвестицій, які впливають на ВВП і представлені нами у вигляді дескриптивної моделі.

У двофакторну модель темпів зростання валової доданої вартості включено наступні фактори:

x_1 – темп зростання вартості основних засобів (відсотків);

x_2 – темп зростання вартості інвестицій (відсотків).

Результативний показник (Y) являє собою темп зростання валової доданої вартості.

Одержане рівняння зв'язку має аналітичний вигляд:

$$Y = 82,388 + 0,00091x_1^2 - 0,00131x_2^2$$

Значення коефіцієнта кореляції (0,72383013) свідчить про високий ступінь взаємозв'язку між результативними і факторними ознаками.

Значення коефіцієнта детермінації (0,52393005) перевищує критичне для даної сукупності (0,130) і свідчить про те, що варіація результативного показника на 52,4% обумовлена впливом цих факторних показників.

Значення t -критерію (71,7) істотно перевищує критичне для цієї сукупності (2,84), що підтверджує надійність цієї моделі.

Отже, параметри кореляційно-регресійної моделі свідчать про те, що зростання вартості основних засобів на 1 відсоток призведе до збільшення темпу зростання валової доданої вартості на $0,00091^2$ відсотків в середньому по досліджуваній сукупності.

Зростання обсягу інвестицій на 1 відсоток, призведе до збільшення темпу зростання валової доданої вартості на $0,00131^2$ відсотків в середньому по досліджуваній сукупності.

Значення критерію значущості (p -level) для цієї моделі значно нижче 0,05, що підтверджує надійність моделі.

Показники економічного розвитку України за 2001–2012 рр. представлено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Показники економічного розвитку України, 2001-2012 рр.

Показники	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
У поточних цінах, млн. грн.												
Сільське господарство												
Вартість основних засобів	93392	86192	77979	75447	76034	75511	78978	95880	103187	113388	118019	137640
Інвестиції	1617	1930	2141	3381	5016	7309	9519	16890	9382	11568	17039	19411
Валова додана вартість	29421	29418	29059	37258	40542	41006	47417	65148	65758	82948	109961	113245
Промисловість												
Вартість основних засобів	311089	339259	362598	420080	456738	525222	660369	760194	970942	1101199	1116367	1603646
Інвестиції	13651	15112	19726	28191	35031	44804	64341	76618	57658	56725	89146	103473
Валова додана вартість	35592	40386	49702	64124	86863	109416	143428	164735	141878	146749	158738	178442
Торгівля												
Вартість основних засобів	16927	17312	18256	20421	36673	44018	74924	88770	98956	106254	123393	138139
Інвестиції	1285	2019	3276	5322	7614	11655	17778	24695	14091	18868	24390	24801
Валова додана вартість	22409	24593	31622	41057	56041	68573	95220	131261	129997	162171	201746	210232
ВВП	204190	225810	267344	345113	441452	544153	720731	948056	913345	1120585	1349178	1459096
У відсотках до попереднього року												
Сільське господарство												
Вартість основних засобів	x	92,3	90,5	96,8	100,8	99,3	104,6	121,4	107,6	109,9	104,1	116,6
Інвестиції	x	119,4	110,9	157,9	148,4	145,7	130,2	177,4	55,5	123,3	147,3	113,9
Валова додана вартість	x	100,0	98,8	128,2	108,8	101,1	115,6	137,4	100,9	126,1	132,6	103,0
Промисловість												
Вартість основних засобів	x	109,1	106,9	115,9	108,7	115,0	125,7	115,1	127,7	113,4	101,4	143,6
Інвестиції	x	110,7	130,5	142,9	124,3	127,9	143,6	119,1	75,3	98,4	157,2	116,1
Валова додана вартість	x	113,5	123,1	129,0	135,5	126,0	131,1	114,9	86,1	103,4	108,2	112,4
Торгівля												
Вартість основних засобів	x	102,3	105,5	111,9	179,6	120,0	170,2	118,5	111,5	107,4	116,1	112,0
Інвестиції	x	157,1	162,3	162,5	143,1	153,1	152,5	138,9	57,1	133,9	129,3	101,7
Валова додана вартість	x	109,7	128,6	129,8	136,5	122,4	138,9	137,9	99,0	124,7	124,4	104,2
ВВП	x	110,6	118,4	129,1	127,9	123,3	132,5	131,5	96,3	122,7	120,4	108,1

Джерело: [143; 150; 151; 152]

Фактичні та теоретичні значення темпів зростання валової доданої вартості нами представлено нами на рис. 1.7.

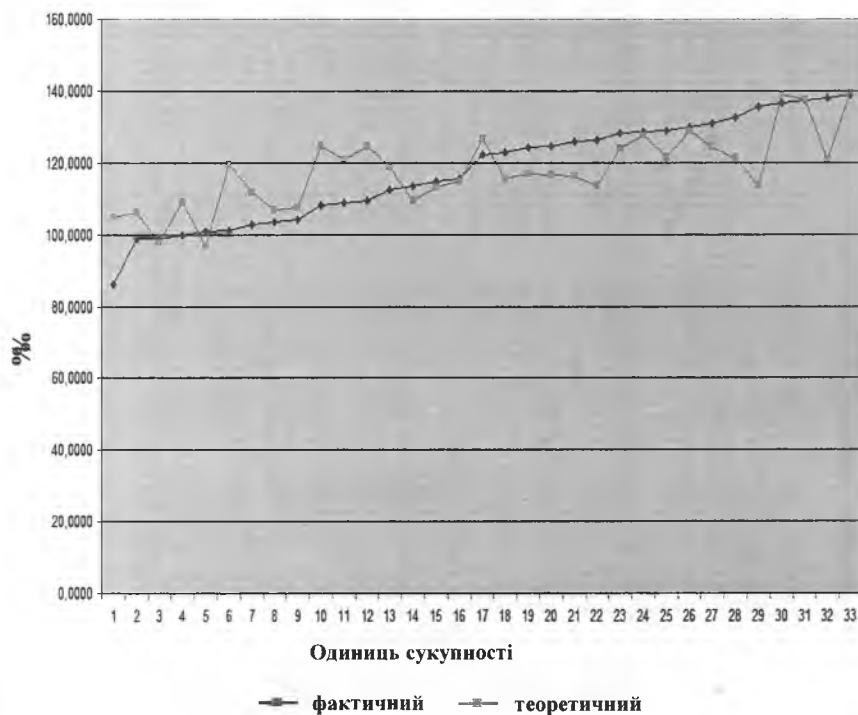

Рис. 1.7. Фактичний та теоретичний рівень темпів зростання валової доданої вартості

Залежність темпів зростання валової доданої вартості від темпів зростання вартості основних засобів та інвестицій зображено на рис. 1.8. За нашими розрахунками, темпи зростання інвестицій по всіх трьох досліджуваних галузях економіки були менші від темпів зростання вартості основних засобів. Темпи зростання інвестицій повинні перевищувати вартість основних засобів. У таких галузях як сільське господарство та торгівля у 2011 році показники валової доданої вартості були меншими до 2012 року на 30% та 12,3%, відповідно. Сукупність державних заходів, структурних параметрів та пропорцій, які орієнтовані на найбільш ефективні ринкові інструменти — є головними

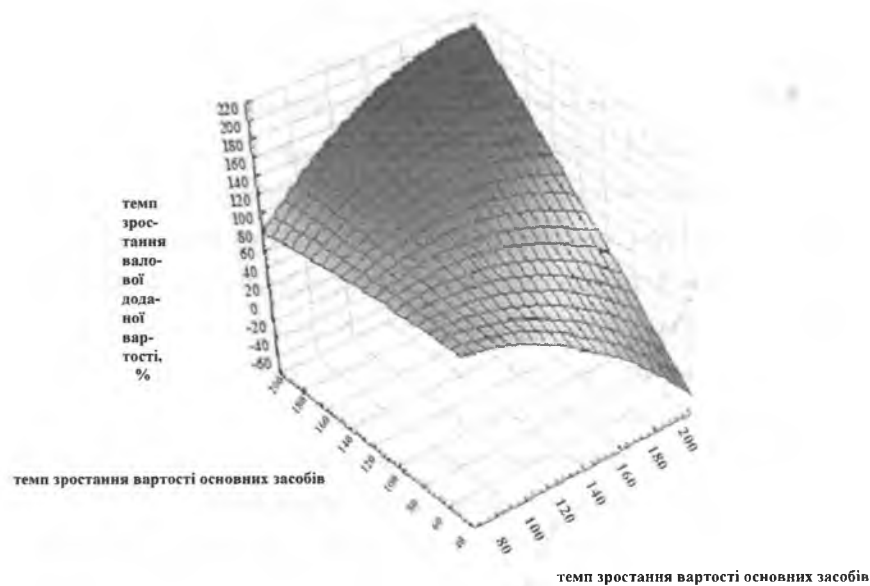

Рис. 1.8. Залежність темпів зростання валової доданої вартості від темпів зростання вартості основних засобів та інвестицій

Джерело: [розробка авторів]

ознаками структурної політики. До основних методів коригування структури національної економіки можна віднести:

- визначення пріоритетів зростання вартості основних засобів та інвестицій структурної трансформації національної економіки;
- фінансове забезпечення структурних зрушень в економіці шляхом державного інвестування;
- формування спеціальних фондів для фінансування програм структурної перебудови економіки;
- залучення іноземних інвестицій на цілі структурної політики; використання системи державних замовлень і закупівель;
- виробничо-технологічна модернізація переробної промисловості і сільського господарства.

Організаційна схема взаємодії регулювання видів структури національної економіки наведена нами на рис. 1. 9. Пропорції в економіці повинні визначатися між елементами і компонентами кількісно-якісних співвідношень та відповідати законам попиту-пропозиції, конкуренції, економічної ефективності у розвитку економіки. Основними компонентами організаційного впливу на регулювання міжгалузевих відносин є ринкове позиціонування суб'єкта регулювання через вплив на нього цінового, фінансово-кредитного, інвестиційного та податкового механізмів. Виокремлюють пропорції галузеві та міжгалузеві (між виробництвом промислової і сільськогосподарської продукції). Закон пропорційного розвитку економіки "...це – специфічний економічний закон, що виражає внутрішньо необхідні, сталі та суттєві зв'язки між розвитком економіки на мікро- та макро- рівнях та об'єктивною потребою і дотриманням найважливіших пропорцій у агропромисловому виробництві" [45, с. 243]. Отже, розвиток національної економіки пов'язаний з постійними коливаннями, які коригують структурні макроекономічні пропорції та змінюють структурну рівновагу. Для забезпечення пропорційності в агропромисловому виробництві необхідно врахувати основні взаємопов'язані аспекти: пропорційність між сферами, всередині сфер, галузевою структурою агропромислового виробництва та видами економічної структури. Вважаємо, що вищенаведені пропорції повинні забезпечити сприятливі умови для зростання темпів ВВП, так як саме він визначає економічні можливості національної економіки. Формування та розвиток ефективної моделі національної галузевої структури ВВП повинно бути наближене до структури розвинених європейських країн. На підставі результатів дослідження щодо об'єктивних умов структурної політики та особливостей її становлення в агропромисловому виробництві з метою поліпшення соціально-економічної ситуації в Україні, нами запропоновано впровадження радикальних змін у всіх видах структури економіки з метою подолання диспропорцій попиту і пропозиції.

З метою встановлення оптимальних макроекономічних пропорцій необхідно активізувати підтримку з боку держави щодо здійснення структурної перебудови економіки та регулюванні міжгалузевих економічних відносин між

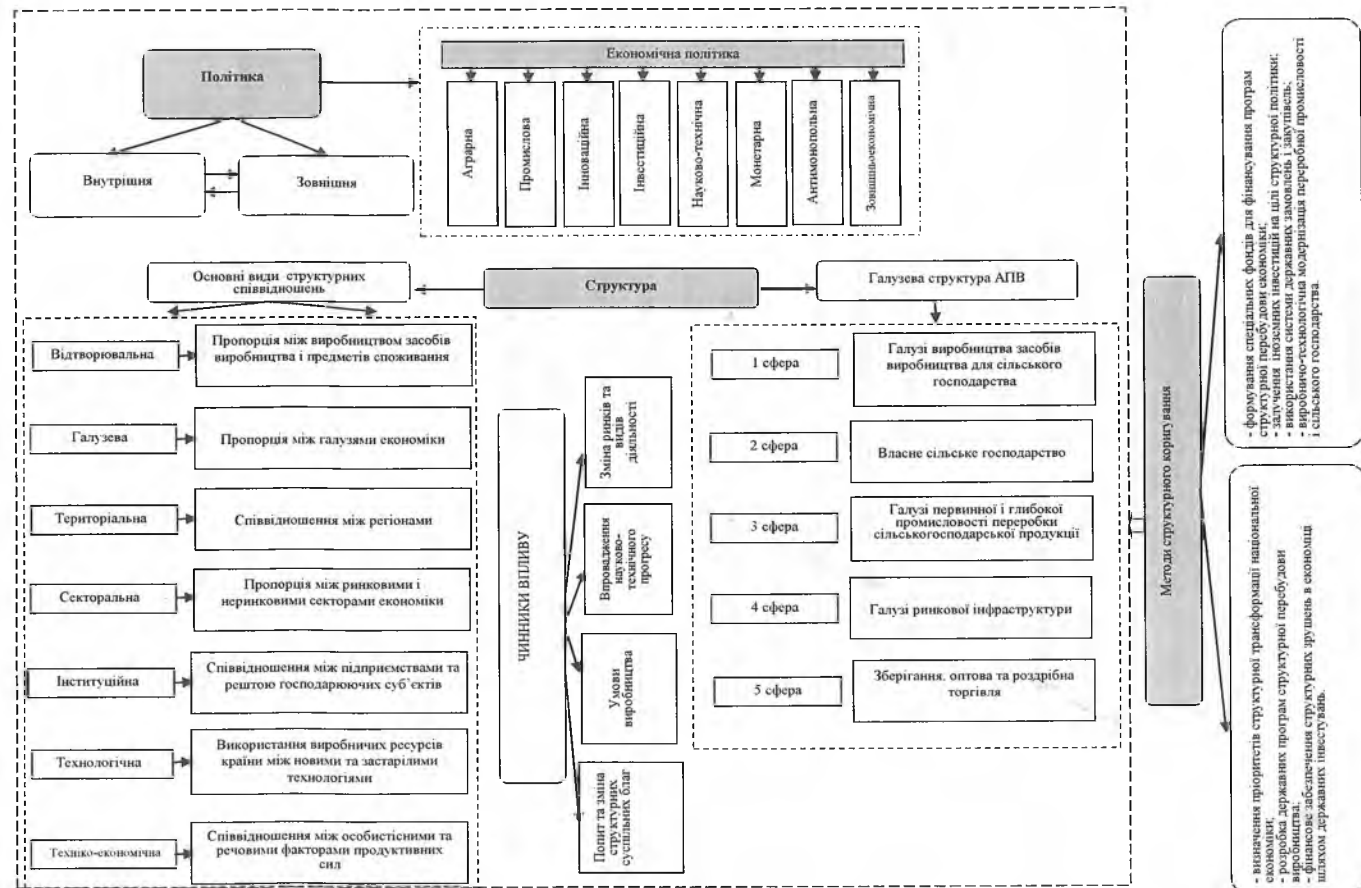

Рис. 1.9. Організаційна схема взаємодії регулювання основних видів структурних співвідношень
Джерело: систематизовано авторами

агропромисловими товаровиробниками, заготівельними, переробними, сервісними та торговельними підприємствами.

Крім того, реалізація структурного коригування повинна бути направлена до таких видів економічних структурних складових як: відтворювальна, галузева, територіальна, секторальна, інституційна, технологічна та техніко-економічна.

За даними економічного енциклопедичного словника, аграрна політика держави це: "...особливий вид відносин економічної власності у суспільстві між його членами, господарствами, державою з приводу виробництва і привласнення різних умов та результатів агропромислового виробництва" [45, с. 12].

Пріоритетним напрямом аграрної політики, на наш погляд, може бути регулювання обсягів виробництва при залученні національних галузевих виробників. Це дасть можливість орієнтувати споживача до зниження цінової політики на внутрішньому ринку та доступу до більш високооплачуваної праці в агропромисловому виробництві країни.

За даними П.Т.Саблука аграрна політика це "...сукупність науково обґрунтованих цілей і концепцій щодо розвитку сільського господарства і пов'язаних з ним галузей на певному історичному етапі життя країни. До повного поняття аграрної політики входять також наявність певних господарських структур, здатних забезпечити реалізацію цих ідей, а також – функціонування відповідного господарського механізму, який би матеріально заохочував управлінські структури і працівників здійснювати їх" [121].

На наш погляд, структурна політика в межах аграрної галузі – це складова аграрної політики, яка направлена на формування міжгалузевих, макроекономічних пропорцій у сферах виробництва і функціональних зв'язків у структурі системи управління сільськогосподарських виробників.

Структурна політика розглядається як багатопланове та багаторівневе поняття, яке відображає співвідношення різних взаємозв'язаних і взаємообумовлених елементів економічних систем.

Отже, основною стратегією сучасної аграрної політики є освоєння ринкових міжгалузевих економічних відносин та формування еквівалентних економічних

відносин між сферами агропромислового виробництва.

Вироблення стратегії економічного розвитку України, взаємозв'язків макроекономічної та структурної політики, що враховують об'єктивні реалії сучасної економічної кризи, а також а також перспектив природно-господарського та науково-технічного потенціалу країни потребує висвітлення найважливіших аспектів досвіду структурних перетворень в окремих, найхарактерніших щодо цього зарубіжних країнах. Безумовно, їх досвід також має історичний аспект, оскільки мета і завдання, інструментарій та інституціональні форми з часом змінювались, однак принципові завдання і підходи до структурних перетворень багато в чому усталені та універсальні [153, с. 40].

До основних завдань структурної політики в агропромисловому виробництві в нинішніх ринкових умовах господарювання можна віднести:

- продовження політики модернізації виробництва і набуття технологічних переваг вітчизняних відносно зарубіжних товаровиробників;
- залучення державних програм розвитку переважно тваринницьких галузей на основі ринкових інструментів підтримки;
- формування ефективних еквівалентних макроекономічних пропорцій у сфері структурних ланок підприємств агропромислового виробництва;
- зменшення залежності аграрної економіки від імпорту товарів та виробничих ресурсів.

Запорукою відтворення галузевої структури агропромислового виробництва може бути тільки розширене відтворення при зростаючих масштабах виробництва.

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МІЖГАЛУЗЕВИХ ВІДНОСИН В АГРАРНІЙ СФЕРІ

2.1. Основні чинники системного утворення міжгалузевих відносин в аграрній сфері економіки України

Економічною передумовою виникнення міжгосподарських зв'язків є повна реалізація інтересів підприємства. Якщо це інтереси конкретного працівника або групи відокремленого колективу, то вони можуть бути реалізовані частково в межах підприємства. Об'єктивні ж умови повної реалізації цього інтересу вимагають, щоб підприємство вступало в певні міжгосподарські зв'язки з іншими підприємствами-суміжниками. Виробнича передумова необхідності подальшого розвитку міжгосподарських зв'язків – це вимога інтенсивної технології. В умовах удосконалення виробництва прогресивна техніка і технологія є головним фактором спеціалізації та кооперації на основі поділу праці. В зв'язку з цим, виникає необхідність встановлення більш довготривалих міжгосподарських зв'язків з іншими підприємствами, постачальниками сировини і напівфабрикатів, що вимагають постійного закріплення та забезпечення безперервності виробництва. Перехід на новий рівень організації міжгосподарських зв'язків підвищує роль економічного механізму в закріпленні нової спеціалізації та міжгосподарської кооперації. Організаційна передумова необхідності більш тісних міжгосподарських зв'язків і їх зміцнення – це підвищення ступеня самостійності підприємств і об'єднань. Реально воно можливе у випадку, якщо підприємства і об'єднання зможуть виходити на прямі зв'язки й укладати самостійно господарські договори [194, с. 6].

Формування і виникнення міжгосподарських зв'язків є об'єктивною необхідністю. При цьому економічні взаємини повинні не тільки відповідати сформованим міжгосподарським зв'язкам, а й сприяти їх подальшому розвитку. Розв'язання вищевказаних протиріч має відбуватися комплексно, на основі

планомірного поєднання централізованого впливу у вирішенні стратегічних завдань з розширенням прав і самостійності підприємств і об'єднань у регулюванні внутрішньогалузевих інтересів. Перш за все це відноситься до ліквідації соціально-економічних і культурно-побутових відмінностей між містом і селом. За матеріальну основу і об'єктивну передумову ліквідації цих відмінностей слугує формування і розвиток агропромислового виробництва, який неможливий без розвинених міжгосподарських зв'язків.

Система економічних взаємовідносин підприємств в умовах міжгосподарської кооперації та агропромислової інтеграції розглядається не як система зв'язку, а як сукупність організаційно-економічних заходів, що забезпечують підприємствам необхідні умови ефективного впливу економічного механізму через договірні відносини на подальший розвиток міжгосподарських зв'язків.

При цьому беруться різні організаційні рішення, які сприяють виконанню державного замовлення без урахування ефективності заготовок, переробки та реалізації. Такі і подібні постановки концепції приводили і можуть привести до негативних наслідків. Так, організаційно-технологічні зв'язки підприємств здійснювалися через численних посередників, нераціональні форми заготовок, способи зберігання і транспортування, які є гальмом у прискоренні поставки сировини і продукції безпосередньому споживачу, призводить до значних втрат сільськогосподарської продукції в процесі заготівлі, переробки та реалізації [194, с. 8–9].

У системі економічних взаємовідносин міжгосподарські зв'язки підприємств розглядаються як первинна інстанція у задоволенні вимог організаційно-технологічних рішень в просуванні продукту або напівфабрикату між ланками технологічного ланцюга кінцевого продукту, з одного боку, і як одна з необхідних умов реалізації госпрозрахункових інтересів підприємств – з іншого. Дана теоретична постановка питання в умовах міжгалузевих зв'язків виявляється в тому, що ефективність виробничих зв'язків, що забезпечують реалізацію вимог прогресивної технології, підвищення ступеня самостійності підприємств і

об'єднань, обумовлюється і визначається формою заготовок сільськогосподарської продукції та умовами міжгосподарських взаємних поставок.

Основний напрям реалізації такої концепції полягає в удосконаленні організації виробничих зв'язків шляхом переходу підприємств і об'єднань на прямі зв'язки між підприємствами-виробниками і споживачами, а також впровадження прогресивних способів заготовок, зберігання і переробки, що сприяють максимальному скороченню втрат сільськогосподарської продукції. Вона передбачає забезпечення ефективного функціонування агропромислового виробництва та створення соціально-економічних умов для задоволення суспільних потреб.

Процес суспільного поділу праці сприяє подальшого розчленування і диференціації натуральної форми продукту праці. Поряд з цим розвиток суспільного розподілу праці об'єктивно вимагає встановлення зв'язків у вигляді обміну продуктами праці між різними сферами суспільного виробництва. К. Маркс та Ф. Енгельс у своїх наукових дослідженнях дійшли до висновку, що обмін не створює відмінності між сферами виробництва, але встановлює зв'язок між сферами вже різними і перетворює їх у більш-менш залежні один від одного галузі сукупного суспільного виробництва [90, с. 364].

Організаційна та економічна передумова міжгосподарських зв'язків – це відомі сторони одного і того ж інтеграційного процесу. Наприклад, для ефективного функціонування міжгосподарських зв'язків з боку споживача мало мати потребу в тому чи іншому виді сировинної продукції, необхідна можливість забезпечувати еквівалентний обмін, а виробнику мало мати реальні можливості в задоволенні сировинної продукції того чи іншого споживача, слід бути зацікавленим в задоволенні потреб споживача.

Організаційні та економічні передумови повинні ув'язуватися між собою. Вони тісно переплітаються і, якщо один з названих елементів умов випадає, це знижує ефективність взаємовідносин підприємств. Міжгосподарські зв'язки класифікуються в наступному порядку:

- 1) за формою інтеграції: внутрішньогалузеві і міжгалузеві;
- 2) за тривалістю дії: короткострокові та довгострокові;
- 3) за ступенем інтенсивності: тимчасові і постійні;
- 4) за ступенем необхідності: випадкові і заплановані;
- 5) за змістом: організаційні, технологічні;
- 6) за способом дії: прямі, через посередників.

Функціонування і розвиток міжгосподарських зв'язків має базуватися на наступних принципах:

- рівноправність договірних сторін;
- обов'язковості та відповідальності партнерів;
- відповідно до законодавства та плану;
- комплексності, динамічності, пропорційності, ритмічності та синхронності, що забезпечують оптимальний режим роботи всіх ланок єдиної організаційно-технологічного ланцюга інтегрованого виробництва;
- зацікавленості в розвитку і зміцненні виробничих зв'язків, підвищення ефективності кінцевих результатів інтегрованого виробництва;
- контролі (взаємне і з боку вищестоящих організацій).

Реалізація зазначених принципів залежить від наступних факторів, що визначають тенденції розвитку міжгосподарських зв'язків:

- розміщення виробничих потужностей інтегрованих підприємств і їх відповідності сировинну базу;
- рівня спеціалізації і концентрації виробництва виробника і їх відповідності можливостям споживача;
- ступеня відособленості і самостійності підприємств, поділ їх технологічного циклу і функцій;
- стану формування та розвитку матеріально-технічної бази партнерів;
- можливості переходу на прогресивні форми прямих зв'язків;
- прогресивних способів зберігання продукції;
- ступеня механізації і рівня індустріалізації технологічних процесів;
- умови і технологічного стану перевезень сировини, напівфабрикатів і

готової продукції;

- ритмічності виробництва та відповідності вимогам поставки проміжної продукції;

- біологічних особливостей сільськогосподарської продукції;

- ступеня зацікавленості та рівня економічного, матеріального і морального стимулювання виконання міжгосподарських взаємопоставок [194, с. 11–12]. Сільське господарство нашої держави в сучасних умовах це багатогалузева система, яка виконує саму головну стадію технологічного процесу – відтворення продовольства. Інші стадії цього відтворення виконують окремі галузі сільського господарства.

Галузі, які входять до складу агропромислового виробництва, самостійно функціонують з власними закономірностями розвитку та з властивими їй рисами. Крім того, кожна галузь виконує спеціальні завдання, які мають проміжний характер в технологічній системі агропромислового виробництва.

Внутрігалузові зв'язки поєднують, як специфічні так і загальні риси. Кожна з цих галузей – це самостійний технологічний цикл, а саме: виробництво сировини, промислова переробка, заготівля, транспортування та реалізація готової продукції. Зв'язки між стадіями технологічного процесу складають єдину міжгалузеву систему від виробництва до реалізації кінцевої продукції у вигляді продовольства. Як відомо, такі взаємозв'язки в агропромисловому виробництві виникають як “по вертикалі”, так і “по горизонталі”.

Основними завданнями міжгалузевих зв'язків в агропромисловому виробництві є:

- підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва;

- агропромислова інтеграція та міжгосподарська кооперація;

- збалансований та пропорційний розвиток агропромислового виробництва;

- оперативне розв'язання міжгалузевих проблем, які виникають при галузевих взаємодіях;

- своєчасне використання додаткових резервів з метою збільшення виробництва продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції;

– удосконалення галузевої структури агропромислового виробництва. Економічна криза останніх років вразила всі галузі національної економіки, особливо руйнівних наслідків зазнало безпосередньо сільське господарство. Наше дослідження свідчить, що це відбулося в зв'язку з невідповідністю між вхідними і вихідними матеріально-технічними ресурсами, які поєднують аграрну сферу з іншими галузями в процесі міжгалузевого обміну.

Сьогодні потребують подальшого дослідження питання, які спрямовані на пошук методологічних підходів до дослідження міжгалузових зв'язків – як основ міжгалузових відносин в системі сільськогосподарського виробництва.

Вважаємо, потребує подальшого розвитку наукової дискусії, детального вивчення, дослідження та аналіз проблем формування та регулювання нееквівалентних міжгалузових економічних відносин у агропромисловому виробництві.

Вітчизняні вчені неодноразово вказували на розбалансування міжгалузових економічних відносин і наростання диспаритету, внаслідок безсистемних трансформацій у вітчизняному агропромисловому виробництві [124; 205].

На думку А.Я. Сохнич, характер взаємовідносин між суспільством і природою викликав до життя нову міжгалузеву науку, яка аналізує і синтезує різноманітні природознавчі і соціологічні наукові дані з метою виявлення закономірностей взаємозв'язку природи і суспільства, природи і людства, оцінки стану природного середовища, прогнозування і вироблення рекомендацій щодо регулювання і оптимізації екологічної взаємодії людини і природи [141, с. 5].

Вертикальна координація поєднує сфери допоміжної діяльності, яка забезпечує єдність і неперервність допоміжних і технологічних дій та найкраще використовує комплексні господарські ресурси. Одним із важливим інтегруючим фактором, який об'єднує галузі агропромислового виробництва в єдину цілісну систему технологічного ланцюга є переробна промисловість. Світова практика показує, що загальна ефективність аграрного виробництва збільшується там, де переробні підприємства мають взаємний зв'язок з товаровиробниками сільськогосподарської продукції холдингового типу. Альтернативним напрямом

агрохолдингової інтеграції є становлення на селі кооперативних форм обслуговування. При кооперативних формах обслуговування невідкладним є створення сучасних інфраструктур: мережа власних підприємств по переробці та збуту продукції; систему безперебійного постачання сільськогосподарським підприємствам засобів захисту рослин від шкідників та хвороб, стимуляторів росту, мінеральних та органічних добрив; надання послуг в сфері обслуговуючої кооперації [203, с. 268].

Глобалізація на рівні галузі, як вважає С.І. Соколенко, визначається тим наскільки конкурентоспроможність окремої компанії всередині галузі в даній країні взаємопов'язана з рівнем її конкурентоспроможності в іншій країні. Чим більше глобалізована галузь промисловості, тим більше переваг одержує компанія від внесеної технології, виробничого процесу, фабричної марки. Глобалізовані галузі промисловості мають тенденцію домінувати на кожному ринку одним і тим самим набором глобальних компаній, які координують свої стратегічні дії в усіх країнах своєї активності [138, с. 47].

Деякі вчені стверджують, що одним з головних чинників розвитку національного агропромислового виробництва та формування в ньому адекватного виробничого потенціалу є удосконалення взаємозв'язків між промисловістю, яка забезпечує аграрний сектор необхідними засобами і предметами праці та переробляє сільськогосподарську сировину і сільським господарством як специфічною галуззю національної економіки [184, с. 55].

В історичному плані сумарний внесок сільського господарства у виробничу діяльність країн, що розвиваються, складається з таких факторів:

- сільське господарство створює продовольчу базу економічного зростання;
- експорт сільськогосподарської продукції може бути важливим джерелом валютних надходжень;
- потреба в трудових ресурсах, характерна для розвитку промисловості, задовольняється за рахунок сільської місцевості;
- сільське господарство – важливий резерв формування капіталу для розвитку промисловості, а також забезпечує будівництво інфраструктурних

об'єктів загального значення, на основі яких розвивається промисловість [211]. Основні напрямки економічної політики держави визначені в Господарському кодексі України [24] де зазначено, що "...структурно-галузева політика держави, спрямована на здійснення державою прогресивних змін у структурі національної економіки, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузових пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення".

На думку А.А. Амбарцумова промисловість перебудовує сільське господарство за своїм зразком, скорочує кількість виробничих процесів, здійснюваних сільським господарством, бере частину з них на себе, замінюючи живу працю селян працею промислових працівників.

Отже, між сільським господарством і промисловістю виникають певні ділові відносини на засадах взаємності [2, с. 19].

Поглиблення міжгалузевих економічних зв'язків є закономірністю суспільного поділу праці.

Як підкреслює П.І. Гайдуцький, механізмом розвитку і функціонування агропромислового виробництва є розвиток і функціонування міжгалузевих зв'язків, які відображають як загальну закономірність розвитку і взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин, так і територіальні і галузеві відмінності їх прояву [21, с. 23].

Деякі автори вважають, що в основі цілісності міжгалузевих економічних зв'язків лежить функціонально-галузева структура міжгалузевого комплексу [124, с. 153].

Цілісність забезпечується оптимальним типом структури. Причому, важливість пропорційного розвитку сільського господарства і промисловості обумовлюється не лише внутрішніми зв'язками системи агропромислового виробництва, але й зв'язками цієї системи з іншими галузями економіки. Схему збалансованості міжгалузевих зв'язків агропромислового виробництва нами показано на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Схема збалансованості міжгалузевих зв'язків

Джерело: складено авторами на основі [124, с. 153]

Думка більшості дослідників збігається в тому, що забезпечення еквівалентності міжгалузевих економічних відносин має ґрунтуватися на вільному ціноутворенні, але з обов'язковим поєднанням державного структурного регулювання. Інтеграція агропромислового виробництва, на думку П. Т. Саблука — це процес поєднання (синтез) сільського господарства і промисловості, економічною передумовою якого є безперервність науково-технічного прогресу, ґрунтується на сукупності виробничих взаємовідносин і різною мірою проявляється і удосконалюється протягом усього розвитку суспільного виробництва [119, с. 255].

За даними М.І. Жукова, інтеграція є продуктом кооперації, вищою формою її розвитку і виявляється, як правило, в міжгалузевих економічних відносинах [52, с. 63–70]. На думку Б.В. Бойко, для формування міжгалузевих економічних

відносин необхідним є забезпечення умов для розвитку процесів спеціалізації, концентрації, кооперації в сільському господарстві та агропромислової інтеграції, стимулювання утворення інтеграційних об'єднань [12]. Взаємозв'язки цілей міжгалузевого комплексу нами представлено на рис. 2.2.

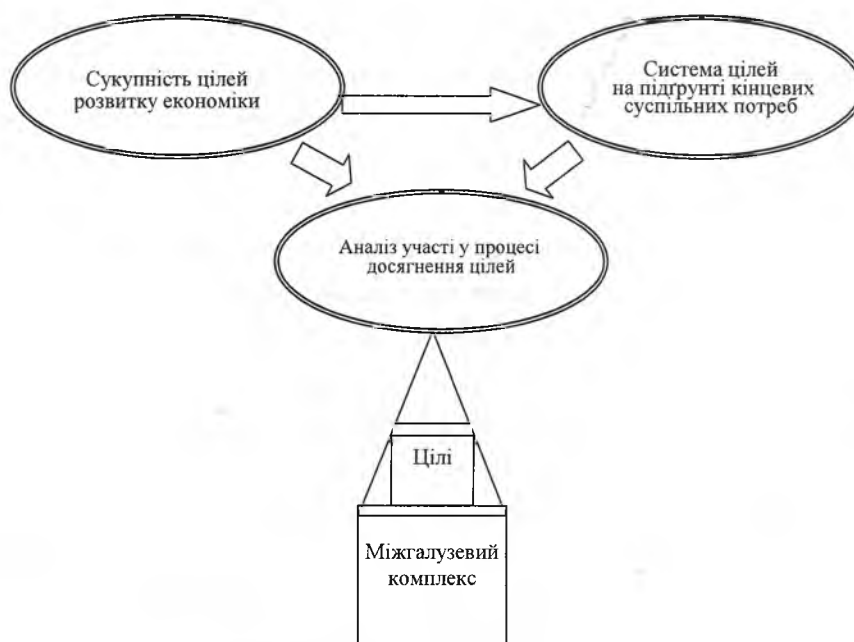

Рис.2.2. Взаємозв'язки цілей міжгалузевого комплексу

Джерело: [розробка авторів]

Дослідження теоретичних основ і аналіз методологічних принципів інтеграції в економіці, деякі автори дійшли до висновку, що інтеграція є стороною розвитку, яка пов'язана з об'єднанням цілерозрізнених частин. Інтеграція є системою відносин і зв'язків між цілим і його частинами [73, с. 42–43].

Нормалізація соціально-економічної ситуації в агропромисловому виробництві значною мірою залежить від характеру відносин між галузями, які входять до його складу.

Доведено, що забезпечення еквівалентності міжгалузевих економічних

відносин у агропромисловому виробництві потребує, в першу чергу, розробки економічних заходів державної підтримки та державного регулювання.

На думку В.Л. Валентинова, розробка цих шляхів має враховувати можливості стихійної інституційної еволюції міжгалузевих економічних відносин, зокрема у формі вертикальної інтеграції [16, с. 15].

Вибір оптимальної форми вертикальної інтеграції (контрактної, асоціативної або поглинаючої) створює умови для функціонування суб'єктів ринку. Так, ще Карл Маркс в своїх економічних рукописах підкреслював, що "...завдяки утворенню для певних виробничих галузей об'єднуючих їх центрів виробництва товар швидко переходить з однієї фази виробництва в іншу, інакше кажучи, скорочується проміжний період, зменшується час перебування товару на проміжному етапі між однією фазою виробництва і другою, або скорочується перехід з однієї фази виробництва в іншу" [91, с. 277].

Деякі автори під вертикальною інтеграцією розуміють розвиток міжгалузевих зв'язків, співпрацю сільськогосподарських, промислових та інших підприємств агропромислового виробництва, які технологічно пов'язані між собою єдиним процесом виробництва сільськогосподарської сировини, її промислової переробки та реалізації готової продукції [93, с. 29]. Інтеграція (англ. *integration*) – співробітництво, необхідне для координації роботи відділів однієї організації. Як правило, чим вищий ступінь диференціації, тим активніша потреба в інтеграції, тож багато організацій мають спеціальні відділи, які відповідають за об'єднання зусиль окремих функціональних одиниць [47, с. 116]. Вивчення історичних аспектів розвитку інтеграційних процесів у нашій державі становить інтерес як з наукової, так і з практичної точок зору. Пояснюється це тим, що інтеграційні процеси розвивались з урахуванням економічних, соціальних та інших особливостей українського села; в процесі поступового розвитку інтеграційного руху накопичений значний досвід у правових питаннях. В інтегрованих формуваннях відпрацьовувався та використовувався механізм взаємовідносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та підприємствами інших галузей агропромислового виробництва, стимулюючий їх

ділову активність; були врегульовані взаємовідносини між державою та інтегрованими формуваннями [96, с. 9]. Окремі автори вважають, що вертикальна інтеграція власності або корпоративна інтеграція має місце тоді, коли фірма-інтегратор володіє певною частиною активів інтегрованого підприємства та впливає на його господарську і фінансову діяльність [129, с. 120–121]. Горизонтальна агропромислова інтеграція встановлює єдині правила гри завдяки своєму організуючому впливу на сільськогосподарський ринок через стабілізацію економічного стану учасників, підвищення їх конкурентоздатності. Позитивні та негативні сторони агропромислової інтеграції представлені в табл. 2.1. Так, М.Д. Колесов, В.М. Овчинников та А.Ф. Тарасов підкреслюють, що поглиблення спеціалізації, сприяючи концентрації виробництва однорідної продукції і являючи собою через це новий етап в усупільненні виробництва, диктує необхідність розширення і розвитку виробничих зв'язків між галузями і підприємствами, що відокремилися [72, с. 15].

Таблиця 2.1

Позитивні та негативні сторони агропромислової інтеграції

Горизонтальна інтеграція		Вертикальна інтеграція	
позитивна сторона	негативна сторона	позитивна сторона	негативна сторона
Зниження витрат (ліквідація дублюючих процесів)	Зміна зайнятості виробничої структури (при ліквідації дублюючих процесів)	Оптимізація внутрішніх процесів виробництва продукції	Входження до нового ринку (брак досвіду)
Зниження витрат за рахунок ефекту масовості (оптова закупівля)	Зниження рівня диверсифікації	Зменшення витрат виробництва продукції	Залежність від постачальників
Зниження витрат за рахунок зменшення конкуренції і трансакцій	Довгостроковість інтеграційних процесів	Зниження впливу взаємозалежного зовнішнього середовища	Зменшення гнучкості (необхідність врахування потреб власного виробництва)

Джерело: розроблено авторами за даними [19]

Деякі автори спираючись на теорію суспільного поділу праці дійшли до

висновку, що на певному етапі поділу і кооперації праці міжгалузеві зв'язки набирають форму міжгалузевого комплексу [8].

Цілісність міжгалузевого комплексу, як і будь-якої системи, полягає у зменшенні центру детермінації діяльності складових у бік інтегрального моменту всієї системи. Причому характер процесу зростання міжгалузевої цілісності агропромислового виробництва має свою специфіку: зменшення міжгалузевих економічних зв'язків звичайно сполучене із зростанням спеціалізації господарств.

Поглиблення спеціалізації окремого господарства означає зменшення його індивідуальної функціональної цілісності, збільшення його залежності від навколишнього середовища, яким є інтегральна система, що його охоплює. Зменшення господарської цілісності спеціалізованого господарства означає зменшення міжгалузевої залежності всередині господарства і одночасне її збільшення в рамках всієї системи агропромислового виробництва [124, с. 120].

Зміни у міжгалузевій структурі передбачають:

- врегулювання міжгалузевих відносин у напрямі створення однакових умов для комерційної діяльності для всіх суб'єктів господарювання;

- дотримання міжгалузевої збалансованості з наданням пріоритетності найбільш бюджетоформуючим галузям (пивоварна, тютюнова, лікєро-горілочна), експортоспроможним (кондитерська, олійно-жирова, соляна) та найбільш соціально значущим галузям (хлібопекарна, м'ясна, молочна).

Вважаємо, що основними формами міжгалузевих економічних відносин у агропромисловій сфері є горизонтальна та вертикальна інтеграції.

Формування горизонтального (галузевого) типу – це групи підприємств та організацій, що здійснюють виробництво на одних стадіях чи виробляють однакову продукцію. Такі формування діють в усіх галузях агропромислового виробництва. Вони характеризуються високим ступенем концентрації виробництва, тому їх діяльність жорстко регламентується антимонопольним законодавством [96, с. 50].

Вважаємо, що горизонтальна агропромислова інтеграція – це об'єднання виробників продукції, які виробляють аналогічну продукцію за однорідними

виробничими процесами, надають однакові послуги або виконують аналогічні операції технологічного циклу. Крім того, горизонтальна агропромислова інтеграція – це поєднання в єдиний виробничо-технологічний процес різних стадій виготовлення готового продукту.

Ю.О. Нестерчук вважає, що вертикальна інтеграція у межах підприємства є найбільш прийнятною, так як вигідність таких виробництв зумовлюється використанням сировини за собівартістю її виробництва, проте інтенсивність таких інтеграційних процесів в останні роки значно знизилась на тлі активного переходу до давальницьких схем. Їх суть полягає у передачі сировини її власником для переробки, не передаючи права власності на неї [96, с. 18–19]. Стратегія вертикальної інтеграції в агропромисловому виробництві повинна фокусуватися на удосконаленні технологічного ланцюга виробництва, подоланні диспаритету цін, усуванні диктату цін з боку посередників. На нашу думку, вертикальна агропромислова інтеграція це – об'єднання двох і більш компаній, які зв'язані між собою різними стадіями виробництва одного товару, промислової переробки та реалізації готової продукції. На нашу думку, невідкладним завданням фінансово-економічного блоку системи управління державою повинно бути створення сприятливих соціально-економічних умов на селі, і передусім, у напрямі суттєвої підтримки розвитку агропромислових формувань у вигляді холдингових структур. Глибокі диспропорції, які еволюційно склалися в господарській структурі колишнього Радянського Союзу протягом достатньо тривалого історичного періоду продемонстрували свій руйнівний для національної економіки характер. При переході до ринкових економічних відносин в усіх країнах СНД на споживчому ринку спостерігали астрономічне зростання цін, винятком не була і Україна. Під впливом цінових трансформацій, які спричинені ринковими механізмами ціноутворення, відбулися зміни структури видів економічної діяльності. Як відомо, запорукою незалежності та динамічного розвитку будь-якої країни світу є макроекономічна стабілізація та ефективна структура економіки. Внаслідок зрушень міжгалузевих та технологічних структур, зростання питомої ваги валової вартості галузей сировинного та паливного

комплексів, поширення дії механізмів міжнародного переливу капіталу, відбулося розбалансування галузей національної економіки. Ефективний розвиток міжгалузевих економічних відносин можна досягти при умові повної інтеграції маркетингу на сільськогосподарських підприємствах. Вважаємо, що не відпрацьованість механізму регулювання міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві призводить до зниження ефективності галузі та значного спаду агропромислового виробництва. Пропорційний розвиток сільського господарства і промисловості обумовлюється не лише внутрішніми зв'язками системи агропромислового виробництва, але й зв'язками цієї системи з іншими галузями економіки.

Сучасний етап розвитку агропромислового виробництва України характеризується реінтеграційними тенденціями, тобто відновленням порушених в останні десятиліття господарських зв'язків, створенням різних вертикально інтегрованих структур, в тому числі без організаційного оформлення, шляхом розширення інтеграційних бізнес-стратегій, поглибленням аграрно-промислової інтеграції [96, с. 17]

Чинники системного утворення міжгалузевих відносин нами представлено на рис. 2.3.

Структурування чинників матиме вплив на удосконалення міжгалузевих економічних зв'язків виробників, дасть можливість розв'язати проблеми розвитку агропромислового виробництва, зокрема бурякоцукрової галузі, підвищить добробут населення за групами економічних інтересів, сприятиме підвищенню економічної ефективності виробників цукрових буряків і роботи цукрових заводів; підвищить споживчий попит та ефективність функціонування агропромислового виробництва в цілому.

Потребують подальшого дослідження питання, які спрямовані на пошук методологічних підходів до дослідження міжгалузевих зв'язків – як основ міжгалузевих відносин, необхідний подальший розвиток наукової дискусії щодо проблем формування і регулювання нееквівалентності міжгалузевих економічних відносин.

Рис. 2.3. Структурно-логічна схема чинників системного утворення міжгалузевих економічних відносин

Джерело: [систематизовано авторами]

Розв'язання проблем системи міжгалузевих зв'язків сприятиме підвищенню ефективності функціонування всіх галузей агропромислового виробництва.

З метою ефективного забезпечення сфери виробництва агропромислового виробництва повинен ефективно працювати технологічний ланцюг: “виробництво – заготівля – переробка – зберігання – транспортування – реалізація – обслуговування”. Ефективний розвиток міжгалузевих економічних відносин можна досягти при умові повної інтеграції маркетингу на сільськогосподарських підприємствах.

2.2. Вплив інвестиційної діяльності на формування міжгалузевих економічних відносин

Недостатньо розробленими залишаються проблеми формування інвестиційного розвитку міжгалузевих та економічних відносин на регіональному рівні. На сьогодні для України сільське господарство – це ключова галузь, яка має потужний інвестиційний потенціал.

Підходи до визначення інвестицій нами подані в табл. В.1, додатку В. Інвестиційний процес – це складна економічна категорія, яка характеризує соціально-економічний стан держави та дозволяє моделювати її майбутнє. Суб'єкти інвестиційного процесу вступають у різні суспільні відносини, які мають також і міжгалузевий характер. Добробут і динамічність розвитку нації залежить від обсягу та спрямованості інвестицій, досягнення рівня їх прибутковості, а відповідно інвестиційної привабливості секторів економіки [188]. Суб'єкт державних інвестицій – держава. Такі інвестиції спрямовують здебільшого у базові, малоприбуткові сфери й галузі, а також на розвиток освіти, охорони здоров'я та інше. Наддержавні інвестиції здійснюють міжнародні економічні організації та наднаціональні органи. Інвестиції, що спрямовуються лише в основні фонди, слід називати капіталовкладеннями. Інвестиції іноземні – інвестиції різних зарубіжних інвесторів в економічну систему країни з метою

привласнення більших прибутків, встановлення контролю над економікою загалом або окремими галузями, підприємствами. Їх поділяють на прямі та портфельні іноземні інвестиції. Розрізняють недержавні (приватні і колективні) й державні іноземні інвестиції. Більша частина іноземних інвестицій припадає на приватну та колективну власність. Іноземні інвестиції поділяють на три групи:

1) власне ввезення капіталу;

2) власні внутрішні джерела компаній і підприємств, контрольованих іноземними інвесторами (реінвестиції прибутку філіалів і дочірніх фірм, амортизаційні фонди);

3) зовнішні джерела (позички, кредити, нова емісія акцій, облігацій тощо). Прямі іноземні інвестиції – це довготермінові вкладення в економіку іншої країни, які дають можливість придбати власність на відповідні об'єкти або здійснювати контроль над ними.

Найважливішою ознакою прямих іноземних інвестицій є те, що на їх основі виникають тривалі економічні зв'язки між підприємствами, за яких інвестор може контролювати прийняття рішень підприємством, у яке вкладено його кошти [45, с. 271–272].

Іноземні інвестиції допомагають вирішенню проблеми недостатності власних грошей як джерела фінансування. При їх ефективному використанні країна може не тільки компенсувати нестачу внутрішніх інвестиційних ресурсів, а ще й підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможності спрямованості інвестицій, досягнення рівня їх прибутковості, а відповідно інвестиційної привабливості секторів економіки [188].

Іноземні інвестиції допомагають вирішенню проблеми недостатності власних грошей як джерела фінансування. При їх ефективному використанні країна може не тільки компенсувати нестачу внутрішніх інвестиційних ресурсів, а ще й підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможності вітчизняної продукції завдяки введенню новітніх технологій та аналізу прогресивного досвіду управління інших країн світу. До того ж, саме залучення іноземних інвестицій виводить країну на світові ринки, налагоджує зв'язки зі

світовою економікою та допомагає вийти із кризи [69, с. 455].

При залученні інвестицій потребують узгодження обсяги виділених ресурсів і терміни реалізації запланованих проектів. В той же час необхідно враховувати критерії досягнення максимальної доходності і мінімізацію періоду окупності капітальних вкладень і ризику [164, с. 114].

Кожна країна-інвестор в першу чергу дбає про свої інтереси і, фактично, кожна іноземна допомога – це, в певному розумінні, засіб послаблення партнера, який її отримує. Проте аналіз світового досвіду показує, що й країни, які одержують іноземну допомогу, можуть мати вагомий ефективні результати від неї за наявності відповідного механізму використання. Саме тому дослідження можливостей подальшого залучення іноземних інвестицій в агропромислове виробництво України та їх ефективного використання, а також розробка відповідного механізму реалізації цих можливостей є невідкладними завданнями, які вимагають негайного вирішення [59, с. 5–6]. Умови інвестиційної привабливості підприємства відіграють не останню роль у залученні іноземних інвестицій, тому що для цього замало лише наявності привабливого інвестиційного клімату держави. Саме організаційно-економічні умови всередині підприємства визначають, чи буде воно вибране з-поміж інших підприємств цієї галузі для реалізації інвестиційного проекту. Головною складовою інвестиційного клімату, якій приділяється основна увага потенціальних інвесторів, є рівень ризику і, згідно з оцінкою спеціалістів Європейського центру досліджень, підприємницький ризик інвестицій в Україну становить 80 % [189, с. 231].

Проблемам інвестиційної діяльності в сільському господарстві України присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених-економістів: І.О. Бланка, О.Г.Бобрової, О.А.Бондаренка, О.П.Бондарчука, В.П.Галушко, С.О.Гуткевич, О.І. Гупорова, О.М.Дуфенюк, М.І.Киселя, В.В.Ковальова, О.М.Могильного, А.С. Музиченка, Г.М.Підлісеського, П.Т. Саблука, Г.В. Сєніної, І.І. Червен, А.В.Чупіса, В.С.Шебаніна та ін.

За критеріями привабливості та пріоритетності галузей економіки України виділяють такі:

- стратегічні галузі, які забезпечують життєдіяльність держави: енергетика, транспорт, машинобудування, наука;
- пріоритетні галузі економіки, які забезпечують продовольчу безпеку держави: сільське господарство, харчова промисловість, торгівля;
- галузі інфраструктури: виробнича та соціальна інфраструктури [31].

І.І. Червен вивчаючи розвиток аграрних підприємств дійшов до висновку, що: інвестиції являють собою вкладення капіталу у розвиток підприємства, спрямовані на збільшення, удосконалення і підвищення ефективності використання як основних, так і оборотних активів з метою одержання відповідного ефекту (і економічного, і соціального); залучення інвестиційних ресурсів у сучасних кризових умовах неможливе без забезпечення належного рівня інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання, оцінку якої є сенс здійснювати за методом прогнозування і дисконтування грошових потоків; усунення основних причин, які стримують активізацію інвестиційних процесів у нашій країні, сприятиме впровадженню досягнень науково-технічного прогресу і підвищенню ефективності функціонування виробничих формувань агропромислового виробництва [197, с. 8]. Основні обсяги інвестицій в Україну надходять з держав, з якими українські підприємства (сільськогосподарські і переробні) мають стабільні й міцні зв'язки і в реалізації продукції яких є взаємна зацікавленість. Безпосередньо у сільське господарство надійшло лише 20,3 млн. дол., що становить 1,9 % від загального обсягу інвестицій в економіку України, у харчову промисловість інвестовано майже 136 млн. дол., або 12,6 % від загальної суми. Залучення іноземного капіталу в АПВ України відбувається, передусім, шляхом створення спільних підприємств, на які у харчовій промисловості припадає 47 % інвестицій, в тому числі 93 % – на ті, що виробляють продукцію. Частка спільних підприємств у загальних обсягах іноземного інвестування сільського господарства становить 79 %, зокрема, тих, що випускають продукцію – 41 % [198, с. 106]. На думку В.Г. Андрійчука, аграрні підприємства з метою ефективного функціонування здійснюють інвестиційну діяльність, що являє собою сукупність практичних дій щодо реалізації інвестицій. Будучи суб'єктом

такої діяльності, аграрні підприємства самостійно визначають напрями, види й обсяги інвестицій, а також приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених фінансових, майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Вони можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців і учасника інвестиційної діяльності [3, с. 375]. Під час формування сприятливого інвестиційного клімату підприємства не слід оминати увагою такі слабкі моменти, як урахування необхідності різного інвестиційного клімату для різних типів інвестицій, збалансування інтересів усіх учасників інвестиційного проекту, стабільність і достатню гнучкість самого інвестиційного клімату, забезпеченість сполучення інвестицій з інноваційними чинниками розвитку, сприяння підвищенню кваліфікації працівників [34, с. 19]. На думку М.П.Сичевського, основними принципами інвестиційної політики у найближчій перспективі повинно стати:

- формування й ефективне використання всіх джерел інвестування;
- встановлення оптимального співвідношення участі вітчизняних та іноземних інвесторів;
- залучення іноземного капіталу при дотриманні вітчизняних інтересів;
- розширення фінансово-інвестиційних можливостей регіонів у проведенні активної інноваційно-інвестиційної політики, створенні привабливого інвестиційного клімату;
- створення мотивацій для довгострокового вкладання інвестицій;
- підвищення ролі амортизаційних відрахувань, як одного з основних джерел інвестування;
- розвиток інвестиційної інфраструктури, що відповідає ринковій економіці та стимулювання розвитку фондового ринку;
- розвиток ресурсозберігаючого й наукомісткого інвестування;
- формування державного інвестиційного попиту (формування державних спільних з регіонами програм, пайова участь держави в комерційних проектах, державне замовлення, випуск державних цінних паперів);
- збереження бюджетного фінансування соціально значимих виробництв

при відсутності власних коштів, зокрема підприємств, які виробляють продукцію дитячого харчування;

- підтримка або формування сприятливого інвестиційного клімату в стратегічно важливих галузях харчової промисловості заходами кредитної та податкової політики;

- забезпечення пріоритетності державних (суспільних) інтересів при відборі інвестиційних проектів і варіантів системного технологічного оновлення харчових виробництв [133; 134]. Різні види залежностей між структурою інвестицій і структурою виробництва та технологічними укладами дають можливість моделювати ці процеси, встановлювати найбільш раціональні і ефективні співвідношення між ними [94, с. 44]. Так, А.А. Пересада підкреслює, що завданнями державної політики є: створення ефективних механізмів залучення інвестицій у приватний сектор української економіки, насамперед, у приватизовані підприємства; надійних механізмів і фінансових інструментів інвестування коштів населення; запобігання соціальних вибухів та конфліктів, пов'язаних з операціями на інвестиційному ринку; цивілізованого ринку інвестиційних ресурсів тощо [101, с. 39]. Аналізуючи надходження іноземних інвестицій (за 2014 рік) в економіку України з країн Європейського Союзу найбільше надійшло інвестицій з Кіпру – 18978,5 млн. дол. США та Німеччини – 6202,4 млн. дол. США, а найменше – з Люксембургу (555,8 млн. дол. США) та Угорщини (689,5 млн. дол. США) (табл. 2.2). Державна політика у сфері іноземного інвестування на етапі переходу до стійкого економічного зростання спрямована на залучення іноземних інвестицій у виробництво високотехнологічних товарів. Для інвестиційних проектів із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і регіонів, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної діяльності [35, с. 269].

За даними Державного комітету статистики України основними інвесторами в агропромислове виробництво України стали країни: у сільське господарство: Кіпр (317 млн. дол. США), Великобританія (133 млн. дол. США), Данія (56,8 млн. дол.

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України з країн світу за 1996-2014 рр., млн. дол. США

Назва країн	Обсяги прямих інвестицій на 1 січня							2014 у % до 1996 рр.
	1996	2001	2006	2010	2012	2013	2014	
Кіпр	51,5	377,7	1635,9	9005,3	13355,2	17748,6	18978,5	у 368 р.б.
Німеччина	156,9	240,9	5503,7	6601,9	7391,8	6120,9	6202,4	у 39,5 р.б.
Нідерланди	46,5	362,2	919,5	3954,5	4898,0	5188,5	5543,7	у 119,2 р.б.
Російська Федерація	50,0	286,6	835,8	2566,4	3600,4	3793,0	3902,8	у 78,0 р.б.
Австрія	16,4	124,5	1439,5	2605,2	3418,8	3402,6	3178,8	у 193,8 р.б.
Велика Британія	53,9	312,0	1174,8	2307,5	2593,4	2553,6	2768,2	у 51,3 р.б.
Віргінські острови (Брит.)	5,0	192,8	736,5	1342,7	1666,0	2007,6	2275,9	у 455,2 р.б.
Франція	11,3	39,9	87,9	1630,8	2260,4	1766,6	1740,9	у 154,1 р.б.
Швейцарія	38,4	163,3	456,4	796,4	947,7	1105,9	1351,0	у 35,2 р.б.
Італія	19,2	72,2	117,4	982,0	975,1	1027,6	1210,2	у 63,0 р.б.
Беліз	1,1	10,3	89,6	120,0	159,7	852,0	1026,6	у 933,3 р.б.
США	183,3	639,5	1387,4	1309,1	1000,7	1013,9	934,7	у 5,1 р.б.
Польща	20,5	62,8	225,5	866,7	854,1	917,0	839,5	у 40,9 р.б.
Угорщина	20,0	51,9	191,0	711,5	681,4	685,8	685,9	у 34,3 р.б.
Люксембург	1,0	9,7	77,8	265,1	495,2	566,1	555,8	у 555,8 р.б.
Інші країни	221,9	928,7	2011,3	4987,9	6036,0	6547,1	5861,5	у 26,4 р.б.
Усього	896,9	3875,0	16890,0	40053,0	50333,9	55296,8	57056,4	у 63,6 р.б.

Джерело: складено автором на основі [118; 144, с. 135; 152, с. 248]

США), Сполучені Штати Америки (51,5 млн. дол. США), Німеччина (41,1 млн. дол. США), Австрія (28,9 млн. дол. США, Франція (20,7 млн. дол. США), Російська Федерація (18,1 млн. дол. США); у харчову промисловість: Нідерланди (570,6 млн. дол. США), Швеція (222,8 млн. дол. США), Кіпр (218,5 млн. дол. США), Велика Британія (148 млн. дол. США), Сполучені Штати Америки (98,5 млн. дол. США), Швейцарія (83 млн. дол. США), Франція (73,2 млн. дол. США), Німеччина (59 млн. дол. США), Росія (44,3 млн. дол. США) [106].

За даними Державного комітету статистики України [60] загальний обсяг прямих іноземних інвестицій на 1 січня 2014 р. склав 66,0 млрд. дол. США, що на 302,3 тис. дол. США менше від обсягів інвестицій на початок 2012 р. (табл.2.3).

Таблиця 2.3

**Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з України в економіці
країн світу за 1996-2014 рр., млн. дол. США**

Назва країн	Обсяги прямих інвестицій на 1 січня								2014 р. у % до 1996
	1996	2001	2006	2010	2011	2012	2013	2014	
Кіпр	...	...	2,1	5778,5	6342,5	6342,5	5811,0	5818,5	-
Німеччина	0,2	0,2	0,3	5,2	9,2	9,0	9,1	9,4	у 47,0 р.б.
Нідерланди	...	...	...	...	...	0,1	13,5	14,2	-
Російська Федерація	52,1	68,1	102,9	166,1	190,3	236,6	292,6	377,9	у 7,2 р.б.
Віргінські острови (Брит.)	-	-	-	20,8	25,8	25,8	25,8	25,8	-
Швейцарія	8,1	6,5	4,0	5,1	9,3	9,2	5,7	8,2	101,2
Польща	0,3	0,3	21,3	49,4	49,1	48,2	54,2	52,6	у 175,3 р.б.
Угорщина	7,1	0,8	0,1	0,1	0,1	0,1	4,2	17,3	у 2,4 р.б.
Латвія	...	...	...	31,9	87,9	80,4	95,5	98,6	-
Грузія	...	0,9	2,2	32,4	31,1	32,3	33,0	41,1	-
Казахстан	-	...	-	27,1	25,2	24,2	24,5	25,9	-
Естонія	...	...	...	...	...	...	...	...	-
Молдова	-	...	0,9	15,2	15,2	16,7	16,9	16,9	-
Литва	...	0,4	0,4	...	...	...	...	...	-
Інші країни	4,7	42,8	65,3	69,6	53,8	44,2	47,9	26,2	у 5,6 р.б.
Усього	84,1	170,3	219,5	6226,3	6868,3	6899,7	6483,3	6597,4	0,0

Джерело: складено автором на основі [144, с. 138; 152, с. 251]

Примітка: дані вилучено з метою забезпечення виконання Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності інформації.

Сільське господарство є менш привабливою сферою вкладання капіталу, ніж харчова промисловість. Приплив інвестицій в аграрне виробництво стримують як причини загальноекономічного характеру, так і його інерційність, порівняна обмеженість асортименту продукції, низька транспортабельність окремих її видів. Це призводить до втрат продукції і капіталу, збільшує терміни окупності інвестицій. Майже половину інвестицій у сільське господарство освоюють комерційні структури. Реальні виробники сільськогосподарської продукції практично ними скористатися не можуть. Тому іноземні інвестиції повинні мати цільове призначення і спрямовуватися на конкретні проекти, які мають значний

економічний ефект [198, с. 107]. Інвестиції повинні надходити не лише у виробництво, але і в технології, в науку. Необхідно залучати іноземний капітал для переведення агропромислового виробництва на сучасну технологічну базу [154]. До того ж прямі іноземні інвестиції не лягають важким тягарем на зовнішній борг, а навпаки, сприяють отриманню коштів для його погашення [135, с. 62]. Крім того, на гальмування інвестиційної активності в агропромисловому виробництві у 2009 році, яке зумовлене зменшенням доходів і падінням кредитного рейтингу. Відсутність же у них ресурсів призводить до зниження активності інноваційної діяльності, без здійснення якої розраховувати на їх ефективне функціонування практично неможливо. Тому зростання обсягів інвестиційних ресурсів та підвищення їх віддачі є одним із пріоритетних напрямів інтенсифікації розвитку виробничої діяльності будь-якого підприємства [197, с. 3].

За 20 останніх років прямих іноземних інвестицій в Україну найбільше надійшло у 2014 році – 57056,4 млн. дол. США, а з України у 2014 році – 6597,4 млн. дол. США (табл. 2.4). Певну роль у зниженні інвестиційної привабливості галузі відіграв мораторій на ринковий оборот сільськогосподарських угідь. Україні варто наслідувати досвід розвинутих країн, де ринок продуктивних земель – невід’ємна складова інституту приватної земельної власності, але державна регламентація цього ринку значно жорсткіша і деталізованіша ніж державне регулювання і контроль на ринках інших видів капіталу [136, с. 60].

Можна погодитися з твердженням І.І.Червена, який у своїх дослідженнях наголошує, що на надходження і використання інвестицій в нашій країні і в кожному окремому її регіоні значною мірою впливають зміни в економічних умовах функціонування аграрних формувань [197]. У сфері інвестиційної діяльності особливе місце займають фінансові інвестиції. Інвестування вільних коштів у фінансові інструменти (корпоративні права, цінні папери, деривативи то-що) ставить за мету одержання в майбутньому прибутку, установлення контролю над підприємством та інші цілі. Фінансові інвестиції можуть здійснюватися за такими напрямками: інвестиційна діяльність по вкладенню коштів у фінансові інструменти і зокрема в цінні папери.

Таблиця 2.4

Прямі іноземні інвестиції в Україні 1995-2014 рр.
(на початок року, млн.дол. США)

Роки	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Прямі інвестиції з України
1995	483,5	20,3
1996	896,9	84,1
1997	1438,2	97,4
1998	2063,6	127,5
1999	2810,7	97,5
2000	3281,8	98,5
2001	3875,0	170,3
2002	4555,3	155,7
2003	5471,8	144,3
2004	6794,4	166,0
2005	9047,0	198,6
2006	16890,0	219,5
2007	21607,3	243,3
2008	29542,7	6196,6
2009	35616,4	6203,1
2010	40053,0	6226,3
2011	44806,0	6868,3
2012	50333,9	6899,7
2013	55296,8	6483,3
2014	57056,4	6597,4
2014 у % до 1995	у 118,0 р.б.	у 325,0 р.б.

Джерело: складено авторами на основі [117; 144; 152]

В сучасних умовах розвитку економіки проявляється тенденція активізації інвестиційних операцій на ринку цінних паперів, сукупність інструментів якого становить близько 90% від загального обсягу фінансових інвестицій підприємств; придбання деривативів (похідних цінних паперів) передбачає купівлю цих фінансових інструментів з метою хеджування операцій на ринку “спот” або отримання спекулятивного доходу; здійснення депозитарних операцій, що є формою короткострокового вкладення тимчасово вільних коштів з метою генерування інвестиційного прибутку; внесення паїв у спільні підприємства. Така форма фінансового інвестування менш капіталомістка, проте більш оперативна.

Вона дає змогу встановлення контролю за господарською діяльністю підприємства.

Як відомо, лізинг (як вид інвестиційної діяльності) може давати потужний поштовх в оптимізації використання наявного машинного парку, є гнучким економічним важелем, який здатний залучати інвестиції, сприяти підйому вітчизняного виробника, залучити капітал в життєво важливі галузі економіки країни, забезпечити реальну підтримку малого бізнесу і створювати нові виробництва. Впровадження лізингового кредитування не лише виступає засобом стимулювання реалізації нової техніки і прискорення оновлення основних фондів, а й може стати поштовхом до розвитку національної економіки в цілому, підвищення її якісного рівня [178, с. 2472].

В тому випадку, коли рух грошових коштів у результаті інвестиційної і фінансової діяльності має позитивне значення, а в результаті операційної – від’ємне, якість управління підприємством можна охарактеризувати як “кризову”. Тобто підприємство фінансує витрати операційної діяльності за рахунок надходжень від інвестиційної та фінансової. Аналізуючи джерела фінансування капіталовкладень очевидно, головним з них (до 95%) є власні кошти самих інвесторів – у вигляді реінвестованих прибутків та амортизаційних відрахувань.

Прибуток являється основою фінансового забезпечення інвестування підприємств, який може розглядатися з двох позицій: прибуток отриманий в результаті виробництва та реалізації товарів (робіт, послуг); прибуток у вигляді відсотків (дивідендів), які отримуються від придбання цінних паперів [30, с. 4].

На нашу думку, пріоритетними напрямками активізації процесу залучення інвестицій в діяльність підприємств агропромислового виробництва є: пропозиції щодо впровадження інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур, які б забезпечили одержання стабільних урожаїв, не погіршуючи при цьому потенційну родючість ґрунтів; збільшення площі вирощування конкурентоспроможних для певного регіону сільськогосподарських культур; пропозиції з проведення лізингових операцій з метою оновлення машинно-тракторного парку [37, с. 137]. Розрізняють такі джерела фінансування інвестицій:

власні, позичкові, залучені і бюджетні. До власних джерел аграрних підприємств-інвесторів відносять: прибуток, амортизацію, виручку від ліквідації основних засобів, страхові відшкодування за основні засоби, вибулі внаслідок стихійного лиха. Фактична величина інвестицій підприємства залежить від його інвестиційного потенціалу [3, с. 376–377].

Але економічна свобода підприємств може бути реалізована повною мірою лише за умови забезпечення економічної свободи людини у виборі сфери своєї діяльності і способу отримання доходу, наприклад, через одержання заробітної плати, дивідендів на цінні папери, банківських процентів за збереження в банку грошових коштів, здачу в оренду майна і землі, через одержання підприємницького доходу [3, с. 48].

Отже, пріоритетними напрямками інвестиційно-інноваційної діяльності України є наукова та науково-технічна діяльність, сільське господарство, промислове виробництво, переробна та харчова промисловість, мале підприємництво, туризм та курортно-рекреаційні заклади.

2.3. Регіональні особливості розвитку структуроформуючих галузей сільського господарства (на прикладі Полтавської області)

Державне регулювання розвитку регіонів забезпечують запровадження відповідних пріоритетів, тобто наданням переваги на конкретному етапі розвитку окремих галузей, видів діяльності, форм господарювання. Залежно від поставлених цілей та рівнів управління пріоритети можна визначити як на державному, так і на місцевому рівнях. Рівень економічного розвитку регіону і ступінь задоволення потреб населення залежать від його виробничої структури, комплексного використання ресурсів. Раціональна виробнича структура, пропорційний розвиток усіх її сфер суттєво впливають на підвищення продуктивності праці і раціональне використання трудових ресурсів. Їхня продуктивність залежить від належного утримання та розвитку охорони здоров'я, спорту тощо. Взаємодія складових структури регіону створює реальну базу для

розвитку ринкових форм управління регіональними комплексами, вироблення та реалізації регіональної політики, спрямованої на ефективне використання виробничого апарату, трудових ресурсів та довкілля [198, с. 142].

Регіоналізація (англ. *reginalisation*) – розвиток, зміцнення економічних, політичних та інших зв'язків між областями або державами, що входять до одного регіону, виникнення регіональних об'єднань держави [47, с. 263].

Регіональний розвиток харчової промисловості являє собою трансформацію територіальної організації виробництва продуктів харчування, спрямовану на забезпечення задоволення потреб населення країни і окремих її регіонів у них у відповідності з науково-обґрунтованими фізіологічними нормами їх споживання і формування потужного експортного потенціалу продовольчих товарів на основі раціонального використання природно-ресурсного та виробничого потенціалу, переваг територіального поділу праці [32, с. 9]. В економіку Полтавської області з 2010 по 2014 році найбільше вкладено інвестицій Швейцарією – 641667,4 тис. дол. США (табл. 2.5). Основним шляхом досягнення майбутнього образу сільського господарства Полтавської області є розробка та реалізація Комплексної регіональної програми реформ та розвитку сільського господарства. Прямих іноземних інвестицій у регіональній програмі реформ та розвитку сільського господарства. Основою інвестиційної політики у регіоні та в країні в цілому має стати максимальний розвиток підприємницької ініціативи суб'єктів економічної діяльності. У Полтавській області проводиться активна політика щодо залучення іноземних інвестицій. У 2014 році прямих іноземних інвестицій до Полтавської області надійшло 1065635,3 тис. дол. США, що в 2,3 рази більше, ніж у 2010 році. Незважаючи на значні відмінності, що існують між різними інвестиційними проектами, принципові підходи до оцінки ефективності інвестицій доцільно поєднати в три взаємодоповнюючі групи: моделювання; взаємозв'язок параметрів; організаційно-економічний механізм реалізації проекту; інформаційна та методична узгодженість [20, с. 73–87]. В Полтавську область (табл. 2.6) у 2014 році надійшло 1029083,9 дол. США, в т. ч: в промисловість – (83,3% частки від загального обсягу інвестицій) – 857049,3 дол. США.

Таблиця 2.5

**Динаміка прямих іноземних інвестицій в Полтавську область за країнами
(на початок року, тис. дол. США), 1996-2014 рр.**

Назва країни	1996	2001	2006	2010	2011	2012	2013	2014	2014 у % до 1996
Усього	13580,9	181012,2	279999,2	450855,2	551270,5	702161,3	943235,1	1065635,3	у 78,4 р. б.
Швейцарія	-	...	...	227702,6	289012,2	396890,9	521659,6	641667,2	-
Кіпр	6936,0	12432,9	11724,8	48377,4	95682,1	104553,8	146532,7	131289,8	у 18,9 р. б.
Нідерланди	550,0	1989,2	25074,5	20155,7	21747,5	56123,3	113606,4	124514,4	у 226,3 р. б.
Велика Британія	2260,2	15863,2	62561,9	73015,9	70546,4	62149,9	57756,6	59586,8	у 26,3 р. б.
Російська Федерація	527,5	104072,7	11943,2	15147,5	19728,3	24165,8	46791,8	51311,3	у 97,2 р. б.
США	131,9	8920,6	7796,3	19462,4	10955,3	10441,3	8269,1	7779,7	у 58,9 р. б.
Панама	-	...	...	...	3386,2	12419,8	14804,9	12330,5	-
Австрія	112,9	...	...	203,6	953,4	198,1	...	...	-
Азербайджан	...	-	-	4764,2	7599,3	8913,4	9661,8	10762,5	-
Німеччина	410,4	680,3	1808,1	3595,5	...	...	3399,3	3643,8	у 8,8 р. б.
Віргінські острови (Британські)	-	...	4580,8	73333,5	9112,6	12307,2	7689,2	4426,1	-
Беліз	-	-	-	-	2058,5	...	...	2544,3	-
Ліван	-	-	91,9	...	...	...	...	...	-
Польща	606,6	453,8	919,0	1132,1	989,0	1019,3	1093,6	993,6	у 1,6 р. б.
Латвія	-	-	279,5	-	141,7	...	...	831,4	-
Білорусь	10,5	...	1420,7	-	961,0	956,3	939,7	941,2	-
Туреччина	-	...	401,2	867,8	416,3	520,7	520,6	520,7	-
Італія	301,5	23636,1	262,6	612,0	443,0	439,6	651,1	465,5	у 1,5 р. б.
Чехія	70,0	517,3	846,5	194,9	662,7	659,1	660,2	659,9	у 9,4 р. б.
Іспанія	-	-	377,6	...	653,6	651,4	449,1	720,5	-
Естонія	15,2	...	...	418,3	481,1	856,5	856,3	716,4	у 47,1 р. б.
Грузія	...	...	...	...	...	...	525,5	525,9	-
Інші країни	1058,5	6357,1	8903,1	12922,3	3173,9	1927,7	3442,8	1968,5	у 1,8 р. б.

Джерело: складено автором на основі Статистичного щорічника Полтавської області [145; 146; 147; 148; 149].

Примітка: ¹ – інформація конфіденційна відповідно до Закону України “Про державну статистику”, ² – інформація вилучена з метою забезпечення виконання Закону України “Про державну статистику” щодо конфіденційності інформації.

Обласна Програма залучення інвестицій у розвиток Полтавської області до 2015 року розроблена в контексті Стратегії розвитку Полтавської області до 2015 року.

**Прямі інвестиції в Полтавську область за видами економічної діяльності
у 2014 році**

Показники	Капітал на кінець року, тис. дол. США	Частка у загальному обсязі інвестицій, відсотків
Усього:	1029083,9	100,0
сільське, лісове та рибне господарство	7727,4	0,8
промисловість	857049,3	83,3
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	803157,5	78,1
переробна промисловість	53792,2	5,2
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	37195,1	3,6
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	1	1
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	385,2	0,0
виготовлення коксу та продуктів нафтопереробки	41,2	0,0
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	3165,7	0,3
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	914,2	0,1
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	227,4	0,0
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	1589,8	0,2
виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування	3218,0	0,3
будівництво	6883,2	0,7
оптова і роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	71711,4	7,0
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3388,7	0,3
тимчасове розміщування й організація харчування	1216,6	0,1
інформація та телекомунікації	135,2	0,0
фінансова та страхова діяльність	10783,9	1,0
операції з нерухомим майном	29853,0	2,9
професійна, наукова та технічна діяльність	38280,1	3,7
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1978,5	0,2

Джерело: складено автором на основі Статистичного щорічника Полтавської області

[149]

Програма окреслює поточний стан інвестування економіки області, пріоритетні

напрями залучення інвестицій, завдання та заходи інвестиційної діяльності на довгостроковий період [109]. Найбільше прямих іноземних інвестицій було залучено в промисловість – 83,3% та добувну промисловість – 78,1% (803157,5 тис. дол. США). Станом на 1.01.2014 року капітальні інвестиції на одного мешканця Полтавської області припадало понад 383 дол. США (6106,2 грн). На рис. 2.4 представлено структуру надходження прямих іноземних інвестицій в Полтавську область у 2014 році.

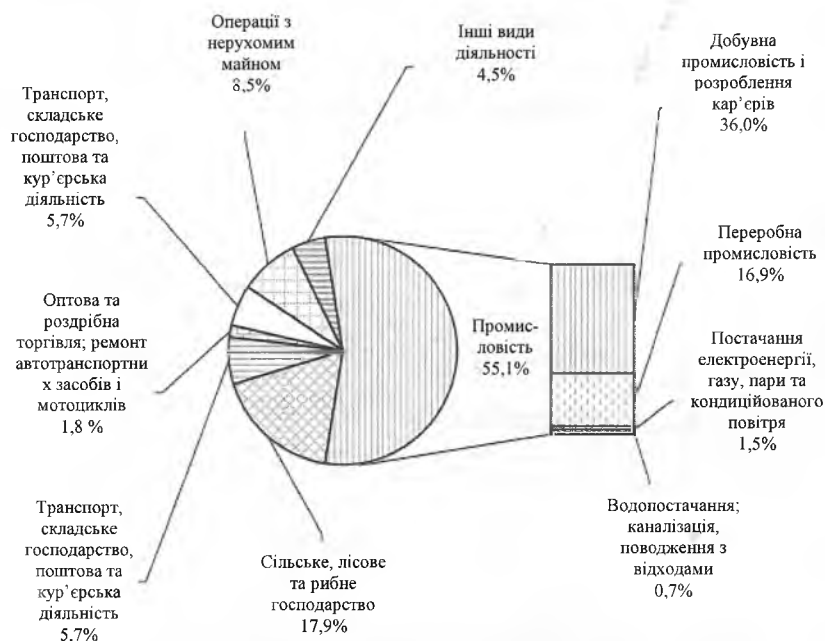

Рис. 2.4. Структура капітальних інвестицій Полтавщини за видами економічної діяльності за 2014 рік

Джерело: складено автором на основі Статистичного щорічника Полтавської області

Найбільш активно інвестують в область ділові партнери з Швейцарії 60,21%, Кіпру – 12,3% та Нідерландів – 11,7%. Основою інвестиційної політики у Полтавському регіоні має стати максимальний розвиток підприємницької ініціативи суб'єктів економічної діяльності. Структура капітальних інвестицій за

видами економічної діяльності Полтавської області у 2014 році була розподілена наступним чином: промисловість (55,1%); добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 36,0%; переробна промисловість – 16,9%; сільське, лісове та рибне господарство – 17,9%; будівництво – 6,5%; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 5,7%; інші види діяльності – 4,5%; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 1,5%; оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 1,8%; водопостачання, каналізація, поводження з відходами – 0,5%.

Структурні зрушення та суттєві зміни у сфері базових галузей сільськогосподарського виробництва за період з 1990 по 2014 р. відображено на рис. 2.5.

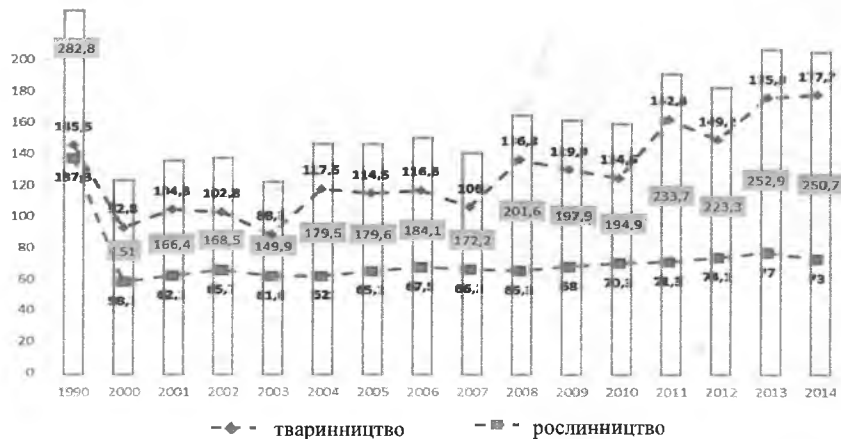

Рис. 2.5. Динаміка і структура виробництва валової продукції сільськогосподарства у розрізі галузей (у постійних цінах 2010 року, млрд. грн)

Джерело: сформовано авторами за даними Статистичного щорічника України [149]

Проведений аналіз свідчить про те, що за аналізований період значно збільшилися частка посівних площ технічних культур (у 2,4 раза), зернових (у 1,3 раза) і зокрема, кукурудзи. Як наслідок, майже у п'ять разів зменшилися площі кормових культур за період з 1990 по 2014 р. Значні трансформації, викликані виробниками і споживачами, які відбулися також у структурі тваринницьких галузей. У

виробництві продукції рослинництва простежується дві тенденції: перша – спад у період 1990 – 2000 р.р. і друга – постійне зростання валового виробництва від 151,0 млрд. грн у 2000 р. до максимального рівня – 177,7 млрд. грн. у 2014 р. Якщо частка валової продукції рослинництва становила 51,5% у 1990 р., то вже у 2013 р. вона досягла рівня 69,5%. Структуру посівних площ основних сільськогосподарських культур представлено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Структура посівних площ основних сільськогосподарських культур,
1990–2014 рр.**

Показники	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2014 р. у % до 1990 р.
Уся посівна площа	32406	30963	27173	26044	26952	27670	27801	28329	27239	84,0
Зернові та зерно- бобові культури	14583	14152	13646	15005	15090	15724	15449	16210	14801	у 1,0 р.б.
Технічні культури	3751	3748	4187	5260	7296	7441	7854	7869	8437	у 2,2 р.б.
Кормові культури	11999	10898	7063	3738	2599	2777	2023	2289	2101	17,5
Картопля і овоче- баштанні культури	2073	2165	2277	2041	1967	2028	2475	1961	1900	91,6

Джерело: розраховано авторами

Найбільше вироблено валової продукції в галузі тваринництва у 1990 р. – 137,3 млрд. грн, а починаючи з 2000 року частка галузі зменшилася у 2,3 раза. Найбільше вироблено продукції галузі тваринництва за досліджуваний період у 2013 р. – 77,0 млрд. грн, порівняно до 2000 р. приріст склав 132,3%. Зазначимо, що за досліджуваний період за оцінкою залучених ресурсів, рівнем інтенсивності та вартістю валової продукції серед тваринницьких галузей динамічно розвивалося лише птахівництво. Домінування у структурі валової продукції рослинництва порівняно з тваринництвом призвело до дисбалансу в галузях агропромислового виробництва, що позначилось як на зайнятості сільського

населення, так і на стані продовольчого ринку України. Отже, за показником обсягу валової продукції, який взято як індикатор структурного аналізу, робимо висновок про динамічно-зростаюче домінування галузі рослинництва над галуззю тваринництва. Аналізуючи інвестиційну політику Полтавської області показано, що підприємства розвиваються в основному за рахунок власних джерел фінансування. Важливим джерелом виступають банківські кредити та інвестиційний розвиток. Інвестиційна політика Полтавської області є ресурсно-привабливою і визначається такими чинниками як: темпами ринкового розвитку; рівнем освіти населення; кваліфікованою робочою силою; ресурсним потенціалом; транспортними інфраструктурами. Вирішення продовольчих проблем у регіонах здійснюється суб'єктами господарської діяльності різних галузей економіки. На підставі цього, нами був досліджений сучасний стан харчової промисловості Полтавської області. В програмі залучення інвестицій у Полтавську область до 2015 року на підприємствах Полтавського регіону по виробництву харчової продукції зайнято понад 22 тис. осіб. Галузь має значний потенціал для розвитку. За наявності потужної сировинної бази підприємства харчової промисловості, в основному орієнтовані на виробництво продукції на досить насичений внутрішній ринок. В останні роки питома вага готових харчових продуктів у загальному обсязі регіонального експорту не перевищує 10%, при цьому більша частина – це тютюнові вироби та шоколадна продукція, в той час як продукти із зернових культур, продукти переробки овочів і фруктів, молокопродукти займають в обсязі експорту менше 1% по кожній із зазначених груп. Виробництво основних видів продукції харчової промисловості Полтавської області представлено в (табл. 2.8). Як видно з таблиці, відбулося динамічне зростання у виробництві свинини свіжої (парної) чи охолодженої у 2014 році в 5,0 рази, в порівнянні до 2004 року. У виробництві масла в 3,4 р. б та олії соняшникової (нерафінованої) в 2,7 р. б., відповідно до базового 2004 року. Крім того, у 2014 році сир свіжий неферментований та сир кисломолочний також виокремилася тенденція до зростання до 2,6 р.б., по відношенню до базового 2004 року. Споживання продуктів харчування в домогосподарствах Полтавської

Таблиця 2.8

**Виробництво основних видів продукції харчової промисловості
Полтавської області за 2004-2014 р., (тис.т)**

Продукція	2004	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014 р. у % до 2004 р.
Яловичина і телятина, свіжа (парна) чи охолоджена, тис. т	10,6	10,5	10,9	7,2	7,4	5,6	4,7	5,3	3,9	36,8
Свинина свіжа (парна) чи охолоджена, тис. т	9,4	7,9	13,5	10,7	16,8	25,8	23,8	39,4	47,2	у 5,0 р.б.
Вироби ковбасні, тис. т	17,6	20,3	26,8	25,8	32,7	36,8	38,5	38,7	41,2	у 2,3 р.б.
Олія соняшникова нерафінована, тис. т	87,1	88,4	117,8	128,0	187,9	208,5	215,4	177,0	232,6	у 2,7 р.б.
Молоко оброблене рідке, тис. т	27,7	36,8	36,3	38,8	36,3	36,3	41,3	41,5	39,6	у 1,4 р.б.
Масло вершкове, тис. т	6,1	5,3	4,8	3,7	4,9	7,3	10,7	14,5	21,0	у 3,4 р.б.
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний, тис. т	2,3	3,0	3,1	3,1	2,6	2,5	2,5	3,5	5,9	у 2,6 р.б.
Сири жирні, тис. т	29,6	38,6	50,4	49,5	42,8	42,1	35,3	27,2	16,0	54,0
Продукти кисломолочні, тис. т	34,6	38,9	40,3	37,3	36,8	35,0	37,5	41,7	40,8	у 1,2 р.б.
Вироби хлібобулочні, тис. т	83,5	79,6	71,5	65,5	58,2	54,7	56,1	41,7	37,7	45,1
Цукор білий кристалічний, тис. т	187,5	203,9	336,2	332,2	239,9	442,5	406,6	207,5	257,7	у 1,4 р.б.
Шоколад та інші продукти харчові готові з вмістом какао, в брикетах, пластинах чи плитках, тис. т	20,1	24,9	23,4	19,3	17,1	17,0	16,3	14,0	15,3	76,1
Вироби кондитерські з цукру, включаючи білий шоколад, без вмісту какао, тис. т	66,6	66,5	68,9	73,5	64,6	51,3	54,2	49,5	53,0	79,6

Джерело: складено авторами на основі [145; 146; 147; 148; 149]

області є вирішальним чинником для формування харчової промисловості регіону в період ринкового реформування. Споживання таких важливих продуктів харчування як: плоди, ягоди та виноград, картопля, хліб і хлібобулочні та молочні вироби мають місце в зростанні споживання в домогосподарствах Полтавської області.

Споживання цукру населенням області у 2014 році склало 34,8%, проти 54,4% у 1990 року (табл. 2.9). За даними Л.М. Кушнір, структурна перебудова економіки Полтавської області передбачає прискорене створення найновіших

**Споживання продуктів харчування в домогосподарствах Полтавської області
за 1990-2014 рр. (на одну особу за рік, кг)**

Вид товару	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014 у % до 1990
- м'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо, включаючи сало і субпродукти в натурі, кг	67,2	49,4	36,6	38,0	48,9	52,8	52,4	53,7	55,0	53,5	79,6
- молоко та молочні продукти (у перерахунку на молоко), кг	374,3	286,5	221,0	246,5	232,9	219,7	222,5	230,9	240,5	235,8	63,0
- яйця, шт.	238	166	161	246	294	308	347	338	339	333	у 1,4 р.б.
- риба і рибопродукти, кг	17,9	4,1	8,0	14,6	13,9	13,9	13,3	13,2	13,7	9,7	54,2
- цукор, кг	54,4	36,0	39,5	40,4	36,3	36,1	37,3	35,4	36,6	34,8	64,0
- олія та інші рослинні жири, кг	8,8	7,3	7,9	11,7	13,4	13,2	12,3	12,0	12,3	12,0	у 1,4 р.б.
- картопля, кг	151,2	131,5	126,4	146,3	139,2	139,2	139,2	143,4	143,4	142,5	94,2
- овочі та баштанні, кг	109,9	140,4	129,6	140,8	167,5	172,2	198,9	196,9	190,2	189,5	у 1,7 р.б.
- плоди, ягоди та виноград, кг	55,4	52,9	16,4	30,6	49,4	49,8	52,3	54,9	57,6	50,2	90,6
- хліб і хлібні продукти (хліб, макаронні вироби у перерахунку на борошно, крупи, кг	154,6	153,3	143,0	126,8	115,9	118,5	117,6	118,4	121,6	114,0	73,7

Джерело: складено авторами на основі [145; 146; 147; 148; 149]

виробництва та оновлення традиційних галузей, в першу чергу, промисловості та у сільському господарстві. Це забезпечить зростання виробництва та експорту традиційних товарів, а також створення нових товарів, які дозволять місцевим

виробникам конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках [81, с. 90].

Недостатньо використовуються можливості щодо виробництва екологічно чистих продуктів харчування при значному потенціалі органічного землеробства. Серед пріоритетів розвитку харчової промисловості, одним з головних є створення експортоорієнтованих кластерів з вирощування і глибокої переробки сільськогосподарської продукції та виробництво конкурентоспроможних на зовнішньому та внутрішньому ринках харчових продуктів [109]. З огляду на зазначене, до основних завдань які сьогодні стоять перед агропромисловим виробництвом Полтавської області можна назвати наступні:

а) для сільського господарства регіону:

- покращення умов матеріально-технічної бази сільськогосподарської галузі (щорічне збільшення сільськогосподарської техніки за рахунок інвестиційних програм);

- покращення роботи сервісних підприємств по ремонту техніки;

- залучення місцевого населення, випускників професійно-технічних та вищих навчальних закладів до сільськогосподарського виробництва;

- покращення умов праці та розв'язання соціальних проблем для молодих сімей;

б) для підприємств харчової промисловості: створення системи ціноутворення через організацію прогностичного агропромислового ринку; створення умов для здорової конкуренції; впровадження нових технологій при виробництві продукції; створення умов для зацікавленості, як іноземних так і вітчизняних інвесторів; залучення різноманітних форм кредитування малого і середнього бізнесу; застосування санітарних норм якості харчових продуктів; освоєння нових каналів збуту продукції агропромислового виробництва; створення нових виробничих фондів; підвищення якості виробленої готової продукції. На рис. 2.6 наведена динаміка основних показників розвитку агропромислового виробництва Полтавської області. Станом на 1920 рік промислове виробництво Полтавської губернії давало лише 13,8% [83]. Виробництво сільськогосподарської продукції максимально планується збільшити

Рис. 2.6. Динаміка основних показників розвитку АПВ Полтавської області, 2005–2020 рр.

Джерело: [розроблено авторами на основі даних Держкомстату України за відповідні роки]

в 2015–2020 роках по таких показниках як: зернові культури: 4600–4800 тис. т., цукрові буряки: 2500–2800 тис. т., відповідно.

Важливою особливістю галузей харчової промисловості є безпосередня залежність від інших галузей (машинобудівна, хімічна, нафтопереробна). Таким чином, виконання поставлених завдань дасть змогу досягти найвищих фінансових результатів у роботі підприємств харчової промисловості Полтавської області. Необхідно на підставі наукових досліджень, розробити пропозиції щодо розвитку сільського господарства, відповідно до світових вимог в інтересах держави, суспільства та селянства. Насамперед, держава повинна спрямувати зусилля на відтворення та модернізацію виробничо-ресурсного потенціалу агропромислового виробництва Полтавського регіону, сприяти активізації зовнішньоекономічної діяльності аграрної сфери, забезпечити платоспроможний попит на аграрну продукцію. Одними з головних галузей сільського господарства Полтавщини є: рослинництво (зернове господарство, технічні та кормові культури);

тваринництво (свинарство, молочне скотарство). Ці галузі, займаючи традиційно найбільш вагому частку у структурі валової продукції галузі та у споживанні населення регіону, потребують першочергової та пріоритетної уваги. Одним з основних напрямків підвищення ефективності діяльності в харчовій промисловості Полтавського регіону, на нашу думку, є розвиток інтеграційних зв'язків та побудова на їх основі інтегрованих агропромислових об'єднань.

Цукрова промисловість займає друге місце в структурі харчової промисловості Полтавської області. У зв'язку з високою матеріаломісткістю виробництва і малою транспортабельністю сировини, цукрові заводи розміщуються в районах бурякосіяння. Бурякоцукровий підкомплекс займає провідне місце в структурі агропромислового виробництва України. Розв'язуючи економічні проблеми подальшого розвитку бурякоцукрової галузі необхідним є пошук такого інструментарію, який зміг би підвищити конкурентоспроможність бурякоцукрового виробництва. Для запобігання занепаду бурякоцукрової галузі та виведення її з кризового стану передбачається створення умов для врегулювання завантаження виробничих потужностей вітчизняною сировиною та імпортованим тростинним цукром-сирцем з подальшою поступовою орієнтацією на вітчизняну сировину в міру підвищення ефективності виробництва; перепрофілювання надлишкових потужностей спиртової промисловості на випуск етилового спирту на технічні потреби; значне збільшення обсягів виробництва спеціальних продуктів харчування для окремих груп населення, в тому числі для дітей, для профілактики певних хвороб. Ситуація, яка склалася у бурякоцукровій галузі потребує негайної уваги Уряду та створення державної структурної політики щодо створення ефективної і конкурентоспроможної системи господарювання. Формування та розвиток національної економіки пов'язаний з постійними коригуваннями, які спрямовуються на перебудову та радикальні зміни макроекономічних пропорцій. Структурні коригування під впливом дії економічних законів, і в першу чергу, закону попиту і пропозиції змінюють структуру національної економіки.

Інтегроване формування продовжує забезпечувати підприємств-

бурякоздавачів, що не входять до його складу, посівним матеріалом, мінеральними добривами, засобами захисту рослин від шкідників і хвороб на умовах товарного кредиту, надає послуги сільськогосподарською технікою тощо. Стратегія росту цукрового бізнесу найбільших вітчизняних фірм, як правило, передбачає поширення їх впливу на цукрові заводи одночасно з частиною сільськогосподарських підприємств, що знаходяться в зоні їх обслуговування [96, с. 158–159]. При удосконаленні міжгалузевих економічних зв'язків виробників дасть можливість розв'язати проблеми розвитку бурякоцукрової галузі: забезпечить рівень спеціалізації основних бурякосійних господарств України; підвищить економічну ефективність роботи цукрових заводів; сприятиме задоволеності потенційних клієнтів та ефективність існуючої системи управління якістю; поліпшить організацію управління сільгосппідприємством, залучить зарубіжні та вітчизняні інвестиції. Проведений аналіз також показав, що значні зміни, а за певними показниками – навіть критичні відбулися в галузі буряківництва. Існуюча за радянських часів система економічних відносин у бурякоцукровому підкомплексі передбачала наявність прямих зв'язків виробників і переробників цукросировини, що забезпечувало прозорість та стабільність цих зв'язків.

Зазначимо, що певні зміни також відбуваються на світовому ринку цукру, так у 2012/13 маркетинговому році (МР) його фактичне виробництво становило 179,6 млн. тонн, а споживання – 172,1 млн. тонн, тобто світовий ринок функціонував з профіцитом у 7,5 млн. тонн. Так, на території Полтавської області найбільші підприємства розташовані в Лохвицькому, Карлівському, Кобеляцькому, Чутівському, Семенівському, Глобинському, Лубенському, Оржицькому та Шишацькому районі. Виробництво основних видів сільськогосподарських культур Полтавської області за 2010 рік представлено нами в табл. 2.10.

Як видно з табл. 2.10, виробництво картоплі у Полтавській області у 2014 році збільшилось майже в 2 рази, а соняшника – у 4,1 р.б., в порівнянні до базового 1990 року. Це дає підстави стверджувати, що в досліджуваній області є

**Виробництво основних сільськогосподарських культур
Полтавської області у 1990-2014 р.р., (тис.т)**

Рік	Зернові культури	Цукрові буряки (фабричні)	Соняшник	Картопля
1990	3450	4625	174	603
1995	2016	2711	186	503
2000	1408	975	201	694
2005	2851	1543	288	950
2006	2447	2364	292	927
2007	2866	2196	347	892
2008	4531	2701	458	910
2009	3830	2078	484	902
2010	2854	1803	465	819
2011	5055	2654	543	1273
2012	3645	2895	553	951
2013	5640	1546	730	984
2014	4822	1740	711	1179
2014 у % до 1990	у 1,4 р.б.	37,6	у 4,1 р.б.	у 1,9 р.б.

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника України [145; 146; 147; 148; 149]

резерви підвищення конкурентоспроможності вирощування картоплі та соняшника. На думку авторів, в ряді районів Полтавської області не в повному об'ємі були використані можливості щодо підвищення ефективності виробництва продукції та зменшення її собівартості. Це можна пояснити наступним чином: слабкий вплив держави щодо економічних процесів в галузі буряківництва; відсутність чіткої державної і регіональної політики щодо бурякоцукрової та суміжних галузей агропромислового виробництва; недостатнє матеріально-технічне забезпечення; значне подорожчання паливно-мастильних матеріалів; відсутність нової техніки для вирощування та переробки цукрових буряків (переважна більшість господарств працює зі застарілою технікою та обладнанням). Криза бурякоцукрової галузі привела до руйнування матеріально-ресурсного потенціалу всієї цукрової промисловості країни. Ринок цукру в Україні

можна зарахувати до особливо важливої складової частини функціонування ринкової економіки загалом, оскільки цукрове виробництво належить до стратегічних галузей в агропромисловому виробництві нашої держави і його успішний розвиток може істотно вплинути на подолання негативних результатів економічної кризи, яка охопила сучасну українську економіку [62; 125].

Основні показники буряківництва в Полтавській області представлені в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Основні показники буряківництва в Полтавській області, 1990-2014 рр.

Рік	Посівні площі цукрових буряків (фабричних), тис. га	Урожайність цукрових буряків (фабричних), ц/га	Виробництво цукрових буряків (фабричних), тис. т
1990	157	295	4625
1995	137	204	2711
2000	77	165	975
2001	75	180	1120
2002	68	195	1115
2003	64	191	1033
2004	60	248	1465
2005	63	252	1543
2006	83	295	2364
2007	74	302	2196
2008	64	421	2701
2009	56	373	2078
2010	72	249	1803
2011	65	407	2654
2012	63	457	2895
2013	31	493	1546
2014	40	439	1740
2014 у % до 1990	25,5	у 1,5 р.б.	37,6

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника [54; 145; 146, с. 93, 98; 147; 148; 149, с. 68; с. 72; с. 80; 150; 151, с. 252–254; с. 152;]

До основних причин критичного стану буряківництва можна віднести: продовження неефективної практики бартерних відносин між виробниками сировини та її переробниками; суттєве зростання цін на основні виробничі ресурси для цукрових заводів і агропромислових підприємств; низькі ціни на цукор на споживчому ринку України; відсутність альтернативних ринків використання цукру; консервативність виробників і експортерів у поглядах на способи просування цукру за кордон; відсутність у бурякосійних господарствах достатніх матеріальних ресурсів для закупівлі мінеральних та органічних добрив, технічних засобів для вирощування цукрових буряків; завезення в Україну тростинного цукру-сирцю.

Аналізуючи основні показники буряківництва в Полтавській області можна зробити висновок щодо посівних площ під цукровий буряк в період з 1990 по 2014 рр. (рис. 2.7).

Рис. 2.7 Динаміка посівних площ та урожайності цукрових буряків (фабричних) у Полтавській області, 1990–2014 рр.

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника Полтавської області [145; 146; 147; 148; 149]

В цей період зареєстровано збільшення посівних площ на 13% та врожайності на 44% до базового 1990 року. З 2000 року, на підставі статистичних

даних, відзначається тенденція до збільшення врожайності цукрових буряків до 2008 року – на 33%. У 2010 році показники по урожайності цукрового буряка у Полтавській області зменшились на 172 ц/га (у порівнянні до 2008 року). Стосовно виробництва цукрових буряків за період з 1995 до 2000 років (рис. 2.8), то тут відстежується різке зниження виробництва: з 2711 тис. т. у 1995 році до 975 тис. т. у 2000 році, тобто у 2,7 рази зареєстровано зменшення даних показників.

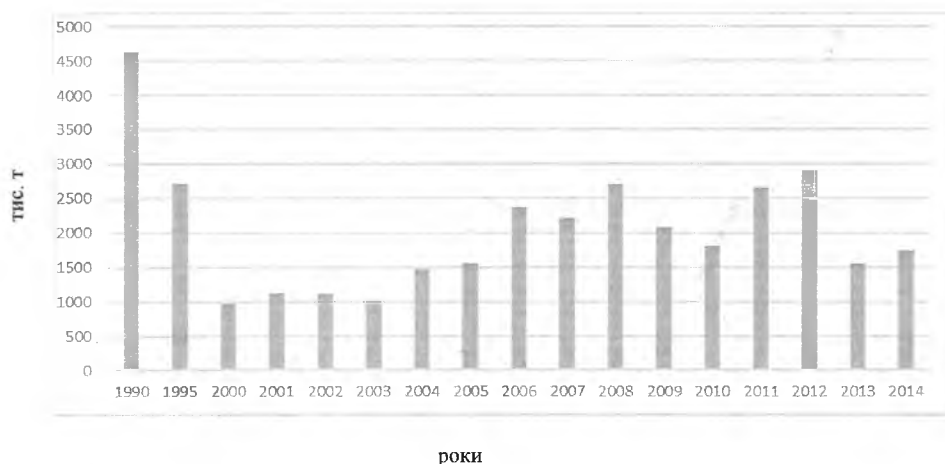

Рис. 2.8. Динаміка виробництва цукрових буряків (фабричних) Полтавської області за період з 1990 по 2014 рр.

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника Полтавської області [145; 146; 147; 148; 149]

Як видно з (рис. 2.9), найбільше виробництво цукрових буряків за період з 2001 по 2010 рр. виявлено нами у Лохвицькому районі – 349 тис. т. у 2010 році; у Шишацькому районі – 310 тис. т.; у Глобинському районі – 275 тис. т.; у Карлівському районі – 245 тис. т. та в Лубенському районі 218 тис. т. На нашу думку, основними бурякосійними районами Полтавської області є: Лохвицький, Шишацький, Глобинський, Карлівський, Лубенський, Гадяцький та Диканський райони (рис. 1, додаток А). З 25 районів Полтавської області за останні 14 років найбільші показники по виробництву цукрових буряків були виявлені у

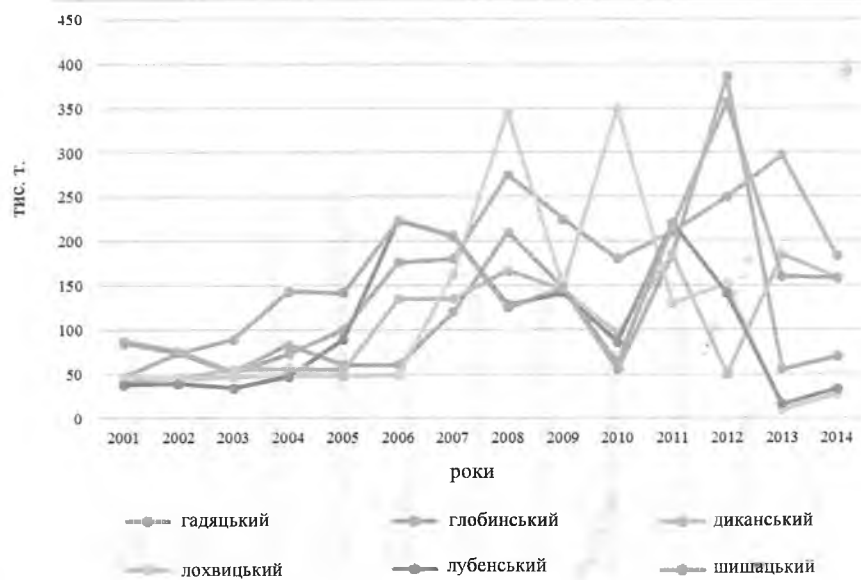

Рис. 2.9. Виробництво цукрових буряків по районах Полтавської області

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника Полтавської області

[145; 146; 147; 148; 149]

Шишацькому районі – 1842 тис. т.; Глобинському районі – 1320 тис. т.; Лохвицькому районі – 1255 тис. т. та Карлівському районі – 1180 тис. т. (табл. 1, додаток Б). Аналізуючи роботу господарств Полтавської області за період з 2001 по 2014 рр. можна зробити висновок, щодо найбільшого зниження виробництва цукрових буряків (фабричних), які відзначено в таких районах як: Кременчуцький – 74 тис. т., Решетилівський – 244 тис. т. та Полтавській – 74 тис. т. 293 тис. т. Виробництво цукрових буряків у 2010 році по господарствах України склало всього 13749 тис. тонн. Найбільші показники по виробництву цукрових зареєстровано в Вінницькій області – 2457 тис. тонн; Полтавській області – 1803 тис. тонн; Хмельницькій області – 1606 тис. тонн; Тернопільській області – 1555 тис. тонн та Київській області – 1094 тис. тонн.

Отже, згідно статистичних даних за 2011 рік виробництво цукрових буряків

Полтавської області займає друге місце серед всіх областей України. Діаграму динаміки попиту і пропозиції цукру в Полтавській області у 2000–2014 рр. представлено на рис. 2.10.

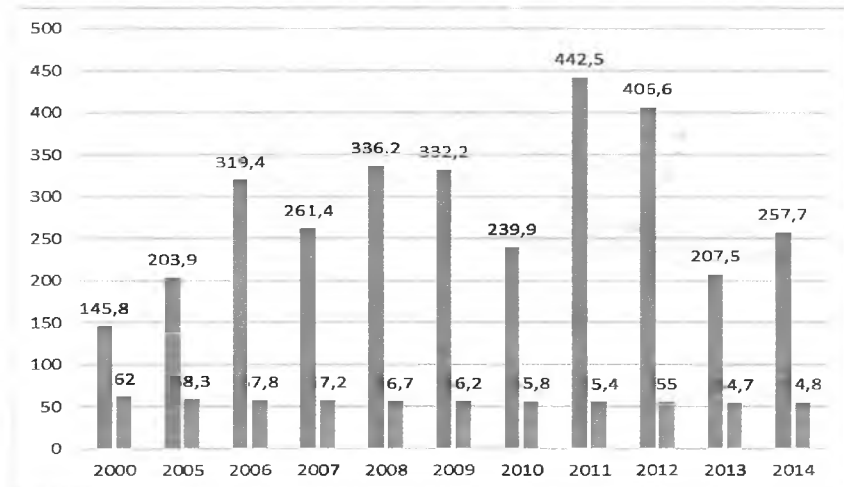

Рис. 2.10. Динаміка попиту і пропозиції цукру в Полтавській області у 2000–2014 рр.

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника Полтавської області [145; 146; 147; 148; 149]

Як видно з рис. 2.10, виробництво цукру у Полтавській області у 2014 році склало 257,7 тис.т., у порівнянні до базового 2000 року збільшилось у 1,8 рази. Потреба в цукрі у 2014 році складає 54,8 тис.т. до кількості населення Полтавської області – 1458,2 тис. осіб. В порівнянні до 2000 року, потреба в цукрі зменшилась на 7,3 тис.т., відповідно до кількості населення – 1652,2 тис. осіб. З метою стабілізації бурякоцукрового підкомплексу в сучасних умовах господарювання необхідно сформувати повноцінну інформаційно-маркетингову стратегію бурякоцукрового виробництва в державі.

Виробництво цукрових буряків по районах Полтавської області за 2014 рік представлено на рис. 2.11.

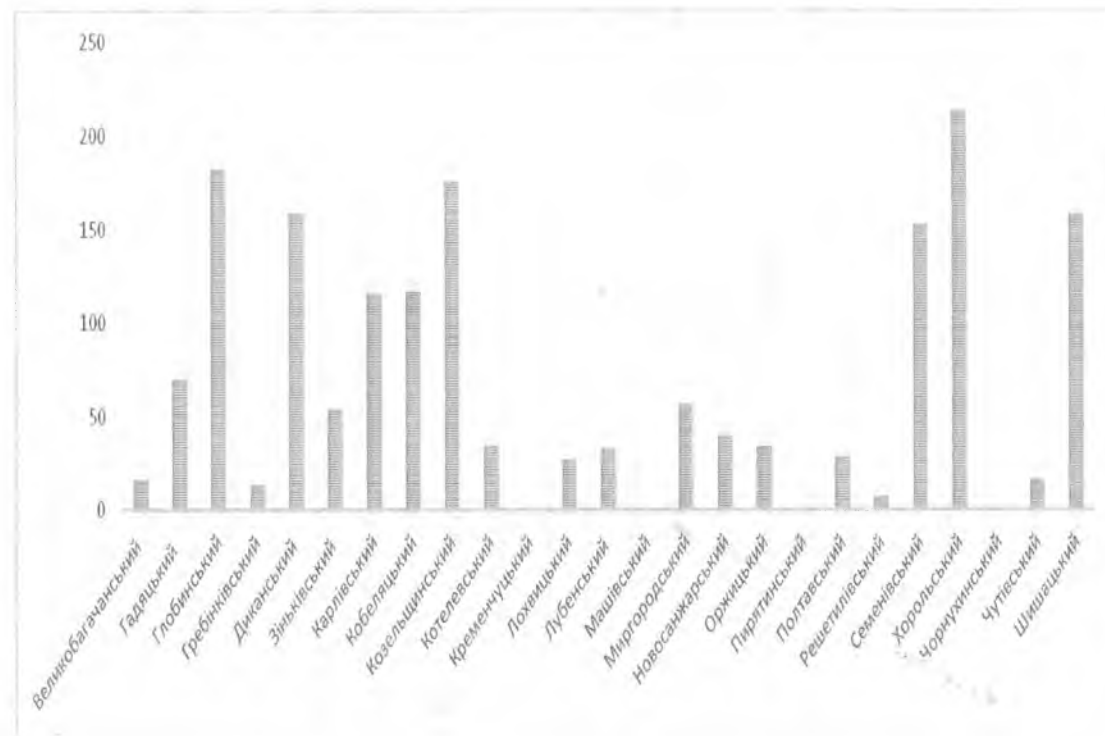

Рис. 2.11. Виробництво цукрових буряків по районах Полтавської області за 2014 рік , тис. т.

Джерело: складено авторами на основі Статистичного щорічника Полтавської області [149]

Наші дослідження свідчать, що лідерами першої п'ятірки по виробництву цукрових буряків у Полтавській області за 2014 рік стали: Хорольський район – 214 тис. т., Глобинський район – 183 тис.т., Козельщинський район – 176 тис.т., Диканський – 159 тис. т., Шишацький район – 158 тис. т. Найменше виробництво нами визначено у Решетилівському районі Полтавської області – 7 тис. т., у Машівському та Пирятинському районах – по 1 тис. т. У Кременчуцькому та Чорнухинському районах Полтавської області виробництво цукрових буряків (фабричних) взагалі було відсутнім. На наш погляд, перспективою для бурякоцукрової галузі агропромислового виробництва є кластерна система організації виробництва. Передумови формування кластерів у Полтавській області досліджувались Соколенко С.І. Державна регіональна політика передбачає: визначення стратегії економічного зростання, цілей та пріоритетів розвитку господарського комплексу; розробку національних програм щодо найважливіших глобальних пріоритетних для країни проблем; проведення в життя єдиної технічної, структурної та інвестиційної політики; підтримання загальної збалансованої економіки; усунення монопольного становища окремих виробників; стимулювання конкуренції; регулювання економічних проблем, які не вирішує самостійно ринковий механізм; участь у міжнародному та внутрішньодержавному територіальному поділі праці.

Регіональна політика держави – важливий компонент розбудови державності. В Україні потрібно регіоналізувати передусім управління, що є визначальним напрямом розвитку реформ та стабілізації економіки. Регіональну політику треба формувати, враховуючи економічні, соціальні, науково-технічні, демографічні, гуманітарні та національні процеси, що відбуваються в регіонах. Об'єктами державної регіональної економічної політики є галузі господарського комплексу регіону, соціальна інфраструктура, природне середовище, населення і трудові ресурси. На рівні регіону державна політика – це, насамперед, вибір пріоритетів та обґрунтування стратегії довготермінових та поточних прогнозів соціально-економічного розвитку; формування бюджету області, координація роботи місцевих органів влади у процесі вирішення міжрегіональних питань

[198, с. 143–144]. Аналіз галузей продовольчої сфери Полтавської області дав можливість встановити, що задіяні в ній виробництва тісно пов'язані між собою і спрямовані на отримання позитивного ефекту від спільної діяльності. У регіоні існують реальні передумови для створення кластерів у сфері виробництва м'ясної та м'ясо-сальної сировини, а саме:

- а) висока територіальна концентрація взаємопов'язаних підприємств;
- б) наявність статистичної інформації щодо діяльності підприємств регіону;
- в) присутність в області спільних, допоміжних і обслуговуючих галузей;
- г) наявний споживчий попит, професійні кадри та умови для розвитку матеріально-технічної бази;
- д) технології виробництва конкурентоспроможної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- е) зацікавленість місцевих владних структур;
- є) наявність наукових установ, здатних проводити науково-консультаційне забезпечення діяльності кластерного угруповання [139].

Кластерна система організації бурякоцукрового виробництва змусить об'єднати зусилля провідних аграріїв, суб'єктів інвестиційної діяльності та науково-дослідні інститути у конкурентній боротьбі. В майбутньому необхідно раціонально розміщувати сировинні зони цукрових заводів з метою оптимального співвідношення між виробничою потужністю заводів та між потенційними можливостями господарств з виробництва сировини. Тільки при ефективному розміщенні галузевого виробництва можливий шлях до виходу з економічної кризи бурякоцукрової галузі агропромислового виробництва.

Цукор розглядається як один з об'єктів державного цінового регулювання, на який встановлюються мінімальна та максимальна ціни, що слугують ціновими індикаторами, які є підставою для прийняття рішення про здійснення товарної та фінансової інтервенцій з боку держави в особі Аграрного Фонду [203].

На рис. 2.12 нами представлена структурно-логічна схема розрахунку отримання цукру з цукрового буряка. Як видно зі схеми, з 1 тонни цукрового буряка виробники отримують 120 кг цукру: 12% цукру, 83% жому та 5% меляси,

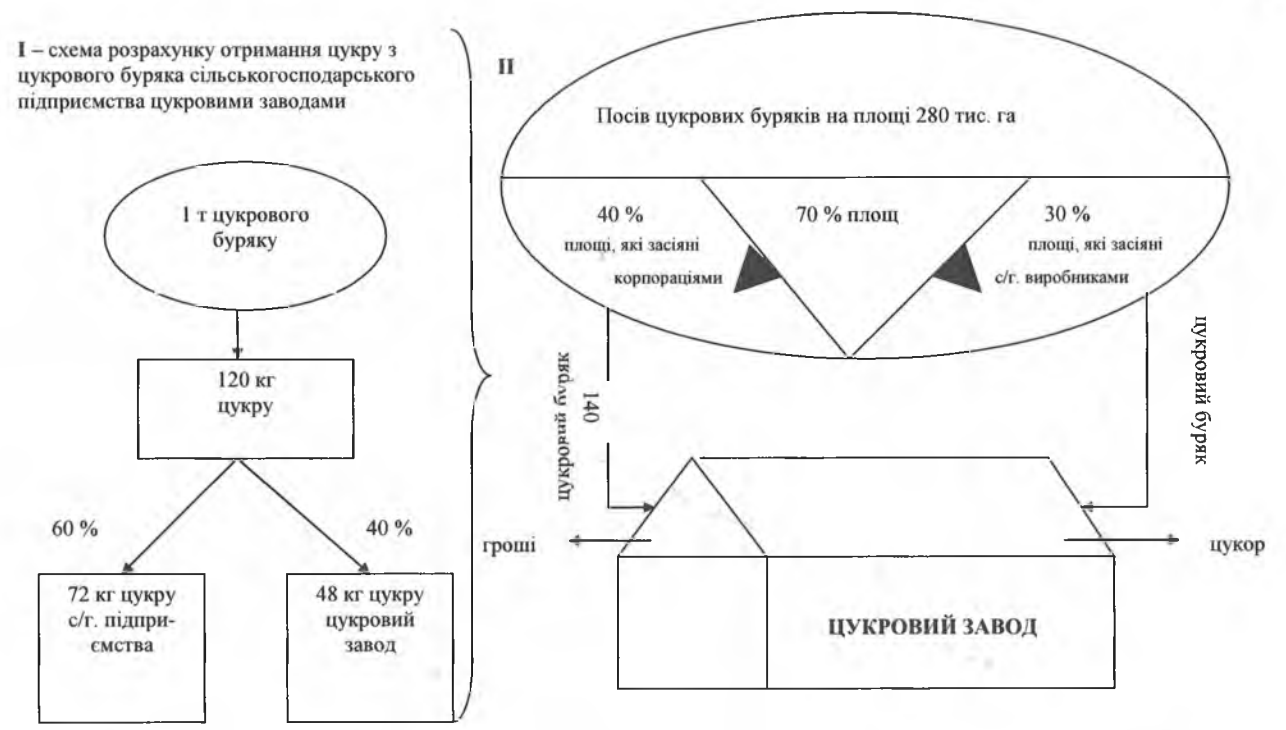

Рис. 2.12. Структурно-логічна схема розрахунку отримання цукру з цукрового буряка
Джерело: розрахунки авторів

з яких: 60% залишається с.г. виробнику (72 кг цукру), а решта 40% отримує цукровий завод (48 кг цукру). З 1 га, як правило, отримують 40 т цукрового буряка і звідси маємо 4,8 т цукру, з яких: – 60% (2,88 т залишається у цукровиробника), які видаються споживачам як орендна плата по ринковій ціні. Реалізація цукру на роздрібних (гуртових) ринках відбувається, як правило, восени (мінімальна ціна жовтня місяця – 17,3 грн./кг); – 40% (1,94 т залишається на цукровому заводі). Цукор в умовах інфляції і гіперінфляції починає виконувати функцію грошей.

Бурякоцукрова промисловість випускає наступні види цукру : цукор-пісок – сипучий харчовий продукт білого кольору (без грудок), що має солодкий смак без сторонніх присмаків і запахів (з вмістом води не більше 0,14 %, сахарози щонайменше 99,75 %, металододаток не більше 3 мг на 1 кг цукру, з розмірами на більше 0,3 мм); цукор рідкий – рідкий харчовий продукт світло-жовтого кольору, солодкий на смак, без сторонніх присмаків і запахів (з вмістом сахарози щонайменше 99,8 % для вищої категорії і не менше 99,5 % для першої категорії, з вмістом сухих речовин не менше 64 %); цукор-рафінад – кусковий пресований цукор, рафінадний цукор-пісок і рафинадна пудра білого кольору, солодкі на смак, без сторонніх присмаків і запахів (з вмістом сахарози щонайменше 99,9%, води не більше 0,2 %) [158].

Технологічна схема процесу кристалізації і центрифугування сиропу повинна відповідати міжнародним стандартам ISO серії 9000 та ДСТУ на цукор білий, при мінімальному вмісті цукру в меласі [58].

За даними Ю.О. Нестерчук, проблеми регіонального агропромислового виробництва та аграрно-промислової інтеграції в регіонах України неможливо вирішити виключно засобами стратегічного управління. Проте здійснення державного регулювання на основі стратегічного планування сприятиме оптимізації умов для ефективного функціонування інтегрованого сектору агропромислового виробництва, забезпечивши у перспективі:

- консолідацію сільських громад та їх активний вплив на інтеграційні процеси;

- розвиток соціально-економічної співпраці між громадами, представниками агробізнесу та державою;
- підвищення соціальної відповідальності корпоративних структур;
- збільшення чисельності ефективних аграрно-промислових формувань усіх рівнів;
- ріст рівня зайнятості та доходів сільського населення [96, с. 318].

Для покращення ситуації в бурякоцукровому виробництві Полтавщини потрібно дотримуватися вимог до виконання технологічних операцій на виробництві цукрових буряків, починаючи з основного обробітку ґрунту і закінчуючи збиранням урожаю.

Основними напрямками підвищення якості продукції в Полтавському регіоні, на наш погляд, можуть бути:

- сертифікація продукції (удосконалення стандартів і технічних умов);
- удосконалення методів контролю та самоконтролю;
- перевірка документації;
- прогнозування та планування необхідного рівня якості виробів;
- аудит відповідності на об'єкті управління;
- розширення господарських зв'язків між виробниками та споживачами;
- використання передового вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- належна мотивація праці всіх категорій персоналу;
- активізація людського чинника та проведення кадрової політики.

Розв'язання вищенаведених проблем бурякоцукрової галузі Полтавської області можливе бути виконана при реалізації наступних комплексних заходів:

- дотримання вимог технології по виробництву цукрових буряків від основного обробітку ґрунту до збирання урожаю;
- ефективне внесення мінеральних і органічних добрив та стимуляторів росту;
- упорядкування структури посівних площ та дотримання сівозмін.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖГАЛУЗЕВИХ ВІДНОСИН В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

3.1. Система ціноутворення – як один з інструментів економічного регулювання міжгалузевих відносин в агропромисловому виробництві

Сільське господарство – специфічна галузь, що потребує свого податкового механізму з урахуванням сезонності виробництва цінового регулювання тощо. Недосконалість та неузгодженість окремих законів (наприклад, податкове законодавство та законодавство про кооперацію) призводить до викривлень та різночитання окремих положень. Виробництво сільськогосподарської продукції не є критерієм для набуття статусу аграрного підприємства, і для користування пільгами, що передбачені для таких підприємств. При цьому сумнівною є реалізація основних принципів побудови системи оподаткування в Україні – рівності та єдиного підходу. Це стримує природні процеси наближення та об'єднання сільськогосподарського та промислового виробництва і обслуговування через зростання податкового навантаження на аграрних учасників інтегрованих об'єднань. Крім того, активізує прихід на український ринок великих зарубіжних холдингових компаній зернопереробної, цукрової, плодоовочевої, масложирової, молочної, м'ясної галузей, що ініціюють масштабне приєднання сільськогосподарських підприємств з метою прямого доступу до земельних угідь, прямого контролювання процесу виробництва сільгоспсировини щодо кількісних, якісних її параметрів, умов транспортування та зберігання. Адже наявність пільг для сільського господарства не є спонукальним фактором розширення бізнесу для потужних зарубіжних фірм [96, с. 308].

Трансформаційні зрушення української економіки у міжнародному напрямку передбачають насамперед, формування ефективного механізму реалізації економічних можливостей людини у межах системи суспільного

Одним із основних інструментів економічного регулювання міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві є ціноутворення. За роки української державності ціни виробників у національній економіці зросли майже в десять разів, порівняно з цінами виробників сільськогосподарської продукції.

В юридичній літературі визначено ціну (як правову категорію) як правову форму вираження вартості продукції (робіт, послуг), реалізованої суб'єктами господарювання, яка знаходить своє закріплення в законодавчих актах державних правотворчих органів і локальних актах, а також визначеної суб'єктами за взаємною згодою в договорах чи в інших обов'язкових для суб'єктів цих правовідносин документах [127, с. 11].

Ціна є одним з найважливіших інструментів регулювання економіки. Її регулювальний вплив на економіку охоплює багато напрямів. Зокрема, за допомогою цін виробництво підпорядковується суспільним потребам у вигляді платоспроможного попиту, стимулюється зниження витрат на виробництво і реалізацію товарів, упровадження у виробництво новітніх досягнень науково-технічного прогресу, підвищення якості товарів і т. ін. [35, с. 277].

Класифікацію цін нами наведена на рис. 3.1.

Рис. 3.1 Класифікація цін в ринковій економіці

Джерело: сформовано авторами на основі [153, с. 97]

Ціна – грошове вираження вартості (за простого товарного виробництва і збігу попиту і пропозиції), ціна виробництва (на нижчій стадії розвитку капіталізму) і монопольної ціни виробництва (на вищій його стадії). Воно відображало той період розвитку товарного виробництва, коли існувало просте товарне виробництво (до виникнення капіталістичного способу виробництва), а ціна коливалася навколо вартості товарів. Така ситуація була типовою і для початкових етапів розвитку капіталізму, оскільки умови виробництва в різних галузях були приблизно однаковими (через низький рівень техніки), що зумовлювало обмін товарів, наближених до затрат живої праці. За капіталістичного способу виробництва відбувалося перетворення багатьох індивідуальних вартостей на єдину суспільну, або ринкову вартість (внаслідок внутрігалузевої конкуренції), а її – на ціну виробництва (внаслідок міжгалузевої конкуренції). Ціна виробника (продавця) – це один з різновидів цін у соціальній ринковій економіці. Кількісно ціна виробника виступає як сума витрат виробництва (собівартості) продукції та розумного прибутку.

Ціна виробника визначається фірмою при виході на ринок, в т.ч. обґрунтовується доцільність такого виходу. Ринкові ж ціни можуть суттєво відрізнятися від ціни виробника залежно від ситуації на ринку (ціни виходу на ринок). Ціна виробництва – перетворення, більш розвинена форма вартості товару, яка формується на нижчій стадії розвитку капіталізму і дорівнює витратам виробництва та середньому прибутку на авансований капітал.

У процесі еволюції капіталістичного способу виробництва, особливо після промислової революції (кінець XVIII – початок XIX ст.) і формування технологічного способу виробництва, що базується на машинній праці, поглиблювалися міжгалузеві економічні відмінності в технічній, вартісній і органічній будові капіталу, у швидкості його обігу, що призвело до нерівності галузевих норм прибутку. Тому відбувалося міжгалузеве переливання капіталів (а, отже, переміщення матеріальних, трудових і фінансових ресурсів), що зумовило зміну пропорцій суспільного виробництва і формування нових, а це, своєю чергою, зміну – співвідношення між попитом і пропозицією й відповідне

відхилення ціни від вартості утворення середнього прибутку. Кінцевим результатом цих процесів є перетворення вартості товарів на ціну виробництва:

$$Ц_B = c + v + p_c, \quad (3.1)$$

де: $Ц_B$ – ціна виробництва; c – постійний капітал; v – змінний капітал, p_c – середній прибуток. На сучасному етапі переливання капіталу здійснюється в межах міжгалузевих концернів, у конгломератах, у процесі здійснення структурної політики держави та інше. Як наслідок – капіталісти на рівновеликий капітал отримують відносно рівновеликий прибуток.

Привласнення такого прибутку унеможливорює отримання надприбутку, який є результатом упровадження передових досягнень науки і техніки окремими капіталістами. Однак він утворюється у процесі внутрігалузевої конкуренції в органічному зв'язку з процесами міжгалузевої конкуренції. Ціна виробництва на нижчій стадії капіталізму є центром, навколо якого коливаються ринкові ціни товарів. На відхилення цін від цього центру впливає низка факторів.

На вищій стадії розвитку капіталізму внаслідок виникнення монополій і групових монополій (олігополій), формування монополюно високих і монополюно низьких цін, державного й наддержавного регулювання цін ціноутворення ускладнюється, що зумовлює трансформацію ціни виробництва в монополюну (олігополістичну) ціну виробництва, появу якісно нових форм вартості товару, не властивих нижчій стадії розвитку капіталізму. Ціна викупна – ціна, яку має заплатити компанія за цінний папір у разі його вилучення з обігу. Ціна викупна переважно перевищує номінальну вартість облігації і зменшується з плином часу.

Розрізняють два види дострокового викупу залежно від сфери їх використання: 1) без обмежень у часі (будь-коли); 2) з відстроченням часу викупу (як правило, на 5 років для комунальних облігацій і 10 – для промислових). На цей період інвестор захищений від спроб викупу цінних паперів емітентом. Другий вид викупу переважає у США. Достроковий викуп вигідний для компанії, оскільки він надає гнучкості компанії у здійсненні політики фінансування (наприклад, рефінансування за нижчої відсоткової ставки), а також знімає певні обмеження у разі випуску облігаційної позики і

невигідний для акціонерів [46, с. 540].

У ринковій економіці ціна є загальним регулятором процесу суспільного відтворення, який впливає на діяльність суб'єктів господарювання разом з іншими регуляторами, що їх застосовує держава (податками, валютним курсом, дотаціями). Рух ринкових цін під впливом співвідношення попиту і пропозиції є основою, вхідним моментом дії ринкового механізму регулювання суспільного відтворення. Отже, ціна є грошовим виразом вартості товарів, послуг та ресурсів. У ринковій економіці ціна є найпоширенішою економічною категорією. За допомогою ціни вимірюють економічні показники обсягів виробництва і споживання, основних і оборотних фондів [153, с. 96].

Однією з теоретичних відмінностей сутності ціни виробництва в класичному розумінні і в сучасних економічних умовах агропромислового виробництва є характер її досягнення: в класичному варіанті передбачається автономний механізм, проте практика господарювання доводить необхідність забезпечення функціонування ціни виробництва як засобу усвідомленого впливу на доходи сільськогосподарських товаровиробників [124, с. 271].

На нашу думку, цінова політика у агропромисловому виробництві повинна проводитись на основі вільного ціноутворення із взаємним поєднанням економічних інтересів переробних підприємств та товаровиробників аграрної продукції через впровадження інтеграційних заходів.

Сама природа ціни полягає у тому, що товаровиробник самостійно повинен отримувати дохід від власного виробництва. Товаровиробники постійно втрачають купівельну спроможність та власні обігові кошти виробництва.

Формулювання ціни виробника продукції є формою усупільнення товарних та міжгалузевих економічних відносин. Адже в цьому випадку зростає роль соціального фактора.

Мета кожного товаровиробника – це отримати максимальний дохід від реалізації продукції і тому він у постійному пошуку в ринку високодохідних пропозицій. Якщо підприємство не розширює обсяги власного виробництва, а штучно підвищує ціни на товарну продукцію і отримує за рахунок цього

прибуток, необхідно проводити політику обмеження виробництва і продажу – рестрикцію (від лат. “*restrictio*” – обмеження). Це допоможе розв’язати складне питання диспропорцій виробничо-технологічного ланцюга та фінансової стабільності підприємств агропромислової сфери. Практично всі дослідники погоджуються з тим, що більше ніж шестиразове погіршення паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, яка споживається у сільському господарстві є головною причиною кризового стану вітчизняного агропромислового виробництва [97, с. 120].

Ціна виробництва є складним явищем з методологічної точки зору. Ринковий механізм передбачає стихійну взаємодію господарських суб’єктів, зіставлення їх діяльності в ринковому середовищі за критерієм її суспільного визнання і через це – отримання відповідного зиску.

Саме стихійність і непередбачуваність розв’язання економічної ситуації закладає фундамент мотиваційного механізму ринкового господарювання, бо коли б результати господарювання були відомі наперед, то ті ринкові агенти, що залишаються у програші, завчасно припинили би свою діяльність з метою уникнення додаткових гарантованих витрат [124, с. 255].

Процес ціноутворення – явище досить складне. Він ґрунтується тому, що ціни продукту щодо його вартості коливаються під впливом багатьох чинників. В умовах ринку на рівень цін впливають собівартість, конкуренція, попит, транспортні витрати, екологічний фактор, надбавки та знижки посередників, мито та інші елементи стимулювання збуту.

У перехідний до ринку період з огляду на кризовий стан економіки України цінове регулювання має здійснюватись у кількох напрямках. Один із них є державне регулювання цін лише з урахуванням природних (енергетика, транспорт, житлово-комунальні послуги) та деяких штучних монополій, які диктують цінові вимоги, використовуючи своє виняткове становище на ринку країни [153, с. 99–100].

Система ціноутворення передбачає ефективне формування ціни при плановій собівартості та визначеному прибутку, яка повинна покривати всі

витрати підприємств агропромислового виробництва.

Нееквівалентний міжгалузевий обмін підриває розвиток міжгалузевих комплексів, змушує державу створювати для підприємств окремі економічно-сприятливі умови обміну.

Отже, існуюча нині структура взаємного обміну продукцією між учасниками агропромислового виробництва є нееквівалентною.

Міжгалузевий обмін з економічної оцінки формується як вигідний для однієї сторони, і так само економічно не вигідний для іншої – це характерні прояви нееквівалентності міжгалузевих економічних інтересів. Метою еквівалентного міжгалузевого обміну є підтримка та регулювання обмінного балансу між сферами агропромислового виробництва. Вплив нееквівалентності міжгалузевих економічних відносин на агропромислове виробництво має свою специфіку.

Непропорційність диктує потреби в мотиваційних основах міжгалузевого обміну. В результаті нееквівалентності міжгалузевих економічних відносин в агропромисловому виробництві виникає структурна деформація і відповідно перерозподіл ресурсів з галузі сільського господарства у суміжні галузі. Така нееквівалентність стосується першої і другої сфер аграрного виробництва.

На підставі цього, такі внутрішні протиріччя ще раз підкреслюють важливість дії закону діалектики щодо постійного вдосконалення предмета (у нашому випадку – ринку), а також пошуку економічно вигідних шляхів регулювання оптимальних обмінних процесів.

У наслідок викривлення економічних законів у першій сфері агропромислового виробництва через відсутність конкуренції між виробниками сільськогосподарської техніки і машин для сільськогосподарського виробництва вартість засобів виробництва, що надходять у виробничу аграрну сферу, є завищеною, що відповідно погіршує економічні показники.

Забезпечення еквівалентності міжгалузевих економічних відносин пропорційно до вкладеного капіталу з урахуванням його оборотності дасть можливість підвищенню ефективності функціонування всіх галузей і сфер

агропромислового виробництва.

Нееквівалентність є єдиною можливою формою взаємовідносин між галузями, що мають неідентичні соціогенетичні структури. Закономірна динаміка розвитку нееквівалентності характеризується процесом накопичення з негативним зворотним зв'язком, який зумовлює наявність регулятивного само обмежувального механізму.

Цей механізм є логічною формою поєднання закономірного характеру нееквівалентності й стабільності економічного розвитку суспільства. Але усупільнення економічних відносин сприяє не лише зростанню неоднорідності соціогенетичної структури і через це – нееквівалентності, але й певною мірою усуває її (зокрема, через розвиток кооперативних процесів в агропромисловому виробництві й окремі напрями науково-технічного прогресу). В цьому полягає природне обмежувальне регулювання нееквівалентності [124, с. 79–80].

Як вже було доведено, цілісність міжгалузевих економічних зв'язків агропромислового виробництва реалізується через відповідні критерії збалансованості та пропорційності.

За рахунок недостатньої організаційно-економічної та технологічної залежності сільського господарства від інших суміжних галузей це призводить до нееквівалентного міжгалузевого обміну між ними.

Ключовим детермінантом мотиваційного базису господарювання в агропромисловій сфері є економічний механізм міжгалузевих відносин. Якість мотиваційного базису безпосередньо залежить від оптимальності економічного механізму.

Враховуючи безперервний характер такого показника, як оптимальність, можна передбачити існування певного континууму організаційних моделей економічного механізму, полюси якого (континууму) визначаються домінуванням інтересів сільськогосподарських і відповідно несільськогосподарських галузей [124, с. 251].

Матеріали обстежень споживання основних продуктів харчування (табл. 3.1) показують, що в 2014 році споживання цукру зменшилось в 1,4 рази або на

Таблиця 3.1

Споживання основних продуктів харчування на одну особу за рік, кг

Продукти харчування	роки								2013	2014
	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2012	2012		
хлібні продукти	141,0	128,4	124,9	123,5	111,7	111,3	110,4	109,4	108,4	108,5
цукор	50,0	31,6	36,8	38,1	37,9	37,1	38,5	37,6	37,1	36,3
олія	11,6	8,2	9,4	13,5	15,4	14,8	13,7	13,0	13,3	13,1
картопля	131,0	123,8	135,4	135,6	133,0	128,9	139,3	140,2	135,4	141,0

Джерело: [Державний комітет статистики України за відповідні роки]

27,4% (в порівнянні до 1990 року) із розрахунку на одну особу за рік, а у споживанні картоплі навпаки, визначається тенденція до зростання у споживанні від 131 кг у 1990 році до 141 у 2014 році.

За офіційними статистичними даними в Україні нормою споживання солодкого продукту – цукру є 38 кг/рік. Споживання цукру залежить від сезону. Особливо споживання в цукрі зростає в той період коли збільшується потреба в ньому для виробництва соків, компотів, джемів, напоїв, морозива, фруктових консервів і т. ін. Середні ціни реалізації сільськогосподарськими підприємствами (крім малих) продукції сільського господарства представлені в табл. 3.2.

Аналізуючи табл. 3.2, середні ціни реалізації сільськогосподарськими підприємствами продукції сільськогосподарського виробництва, спостерігаємо зміни в динаміці. Так, середні ціни реалізації зернових та зернобобових культур у 2014 році збільшилися у 10,7 р.б., у порівнянні до базового 1996 року. Щодо ціни на олійні культури, то вони збільшилися у 2014 році у 15,3 р.б., а цукрові буряки у 7,6 р.б., в порівнянні до 1996 року. У 2014 році середні ціни на молоко та молочні продукти збільшилися у 18,7 р.б. у порівнянні до 1996 року, худоба та птиця у живій вазі у 16,2 р.б., плоди та ягоди у 10,2 р.б.

Одним із важливих елементів регулювання міжгалузевих економічних відносин у системі ціноутворення є створення відповідного механізму регулювання ринкової рівноваги, який буде передбачати ефективне формування ціни при визначеному прибутку та плановій собівартості.

**Середні ціни реалізації основних видів сільськогосподарської продукції в
сільськогосподарських підприємствах (1996-2014 рр.), грн. за 1 т.**

С.-г. продукція	1996	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2014 р. у % до 1996 р.
зернові та зернобобові культури	168,4	443,8	417,8	1120,9	1374,2	1547,1	1299,8	1801,4	у 10,7 р.б.
олійні культури	265,4	525,7	981,5	2942,6	3312,0	3584,0	3087,5	4062,8	у 15,3 р.б.
цукрові буряки	64,6	121,5	177,0	478,5	516,0	426,8	397,8	494,2	у 7,6 р.б.
картопля	274,3	517,1	685,2	2131,0	2032,8	1139,6	1860,9	2173,6	у 7,9 р.б.
овочі	326,4	572,1	1462,1	2551,6	2139,1	1956,6	2354,0	2514,3	у 7,7 р.б.
плоди та ягоди	238,1	394,9	987,8	2419,8	3175,9	2707,1	3010,8	2429,1	у 10,2 р.б.
худоба та птиця (у живій вазі)	973,4	2358,0	6909,9	10797,1	11967,2	13456,9	12901,3	15736,9	у 16,2 р.б.
молоко та молочні продукти	191,5	536,4	1126,9	2938,7	3041,6	2662,2	3364,0	3588,4	у 18,7 р.б.
яйця, за тис.шт.	114,6	191,7	251,8	470,6	521,5	627,0	656,7	782,4	у 6,8 р.б.
вовна за ц.	161,3	318,3	444,1	416,5	700,4	851,3	694,9	755,7	у 4,7 р.б.

Джерело: [Державний комітет статистики України за відповідні роки]

Ринкове ціноутворення з державним регулятором має покривати всі витрати ефективно працюючих агропромислових підприємств.

Для розв'язання проблеми еквівалентного міжгалузевого обміну необхідно застосувати інтеграційний підхід. Економічний механізм міжгалузевих відносин, що ґрунтується на ціні виробництва фактично є компромісним, проміжним варіантом між протилежними моделями – монополістичним і кооперативним економічними механізмами.

Система впливу на механізм встановлення ціни представлена на рис. 3.2. Необхідність впровадження компромісного варіанта зумовлюється недоліками граничних моделей: у першому випадку це ігнорування інтересів

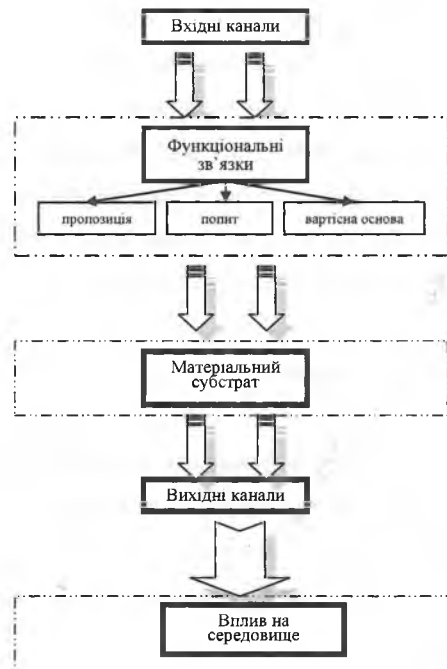

Рис. 3.2. Система впливу на механізм встановлення ціни

Джерело: [власні дослідження]

сільськогосподарських товаровиробників, у другому – організаційна неможливість реалізації. Проте концепція ціни виробництва в її класичному розумінні відрізняється від тієї ціни виробництва, яка передбачається як регулятор міжгалузевих економічних відносин. Це пов'язане з механізмом її досягнення: якщо в першому випадку цей механізм вбачався як автоматичний, то в сучасних умовах він ґрунтується на регулюючій ролі держави [124, с. 278–279]. Саме через запровадження механізму справедливого розподілу доходу та механізму вільного ціноутворення на продукцію аграрної сфери можливо нормативне забезпечення рівня рентабельності виробництва агропромислового виробництва. Встановлення максимального рівня цін викликає підвищення

попиту (споживачі прагнуть отримати більше за встановленою низькою ціною), а пропозиція знижується (виробники не хочуть виробляти так багато при визначеній низькій ціні), що спричиняє виникнення дефіциту. Специфічні особливості економіки сільського господарства і харчової промисловості, які проявляються у високій нестабільності цін і доходів, пов'язані з тим, що попит на більшість продовольчих товарів є нееластичним або низько споживчим за ціною та доходами, і виробництво їх може коливатися з року в рік, головним чином, внаслідок зміни погодних умов (ціна зростає, наприклад, у випадку посухи) [198, с. 124; с. 206].

Деякі дослідники вважають, що в сучасних умовах господарювання сільськогосподарським виробникам необхідно мати адекватну ринковим умовам цінову політику, яка дозволяла б знизити збитковість господарської діяльності. Вибір конкретної стратегії ціноутворення в агропромисловому виробництві залежить від різних чинників, основними з яких є такі:

- державна політика у сфері ціноутворення на агропродовольчу продукцію та напрями її зміни;
- поточна економічна політика підприємства на ринку агропродовольчої продукції та зокрема цінова політика;
- етап життєвого циклу конкретного товару та ступінь його новизни;
- кон'юнктура та загальна місткість ринку;
- конкурентне ринкове середовище та місце підприємства в ньому, можлива реакція конкурентів на дії підприємства;
- конкурентоспроможність підприємства та товару, що виробляється;
- реальні витрати підприємства та його плановий прибуток;
- цінність товару для споживача та ставлення до пропозиції конкурентів;
- відмінність сегментів ринку та чинників попиту споживачів;
- характерні особливості споживачів конкретної продукції [82].

Формування механізму ціноутворення в агропромисловому виробництві повинно ґрунтуватися на визначенні такої ціни, яка б сприяла дотриманню еквівалентності обміну та забезпечувала сільськогосподарським виробникам

рівень доходів, достатній для здійснення відтворення. В ринкових умовах регулятором виробництва виступає прибуток на весь авансований протягом певного періоду власний або позиковий капітал.

Отже, найбільш адекватним у цьому випадку видається застосування розрахунку ціни “ціни виробництва”, що базується на застосуванні норми прибутку, на основі якої визначають економічно обґрунтовану масу прибутку.

Деякі дослідники вважають, що в сучасних умовах господарювання сільськогосподарським товаровиробникам необхідно мати адекватну ринковим умовам цінову політику, яка дозволяла б знизити збитковість господарської діяльності. Вибір конкретної стратегії ціноутворення в агропромисловому виробництві залежить від різних чинників, основними з яких є такі:

- державна політика у сфері ціноутворення на агропродовольчу продукцію та напрями її зміни;
- поточна економічна політика підприємства на ринку агропродовольчої продукції та зокрема цінова політика;
- етап життєвого циклу конкретного товару та ступінь його новизни;
- кон’юнктура та загальна місткість ринку;
- конкурентне ринкове середовище та місце підприємства в ньому, можлива реакція конкурентів на дії підприємства;
- конкурентоспроможність підприємства та товару, що виробляється;
- реальні витрати підприємства та його плановий прибуток;
- цінність товару для споживача та ставлення до пропозиції конкурентів;
- відмінність сегментів ринку та чинників попиту споживачів;
- характерні особливості споживачів конкретної продукції [82].

Цінова політика повинна сприяти беззбитковому виробництву сільськогосподарської продукції з відповідним рівнем продуктивності і має спрямовуватися: на першому етапі – (в умовах обмежених фінансових можливостей держави) – на забезпечення, як мінімум, простого відтворення виробництва продукції в основних галузях сільського господарства за допомогою запровадження цін підтримки (заставних цін) та в межах продовольчої безпеки

країни сільськогосподарську продукцію; на другому етапі – на стабілізацію і створення економічних передумов розширеного відтворення продукції в обсягах внутрішніх та експортних потреб на основі дотримання цінового паритету і шляхом вільного ціноутворення та, за необхідності, застосування еквівалентних цін (цін розширеного відтворення); на третьому етапі – на здійснення поступового переходу від прямого регулювання через механізм еквівалентних цін до розширення попиту на продовольчі товари шляхом підтримки малозабезпечених верств населення [9, с. 217–220].

На думку В.Л. Валентинова, засоби які можуть застосовувати урядові органи для підтримки цін, можна, спираючись на світовий досвід, класифікувати за трьома групами: стабілізація через позичкові ставки; обмеження пропозиції продукції; прямі компенсаційні платежі (обмеження пропозиції розглядається не як безпосередньо ціновий, а як допоміжний засіб регулювання) [17].

Цілісність агропромислового виробництва обумовлене зростанням технологічної взаємодії галузей національної економіки, системної взаємодії міжгалузевих економічних зв'язків. Ціноутворення на сільськогосподарську продукцію сьогодні не забезпечує потрібної прибутковості капіталу. Через відсутність прямої підтримки держави та відсутності міжгалузевого обміну сьогодні агропромислове виробництво втрачає свої прибутки.

Одним із важливих елементів регулювання міжгалузевих економічних відносин у системі ціноутворення є створення відповідного механізму, який буде передбачати ефективне формування ціни при визначеному прибутку та плановій собівартості, які повинні покривати всі витрати агропромислових підприємств, так як тільки при вірно визначеній ціні сільгоспвиробник може мати відповідну фінансову стабільність.

Через запровадження економічного механізму справедливого розподілу доходу та встановлення гарантованих цін на продукцію аграрної сфери можливе нормативне забезпечення рівня дохідності агропромислового виробництва із збалансування суспільних інтересів виробників і споживачів.

3.2. Державне регулювання економіки в агропромисловому виробництві

Державне регулювання економіки покликане забезпечувати її рівновагу і сталий розвиток. Конкретні напрями, форми та масштаби державного регулювання економіки визначаються характером і гостротою економічних, соціальних, екологічних та інших проблем у будь-якій країні певного періоду. Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства являє собою систему типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які здійснюють правомочні державні установи та суспільні організації з метою стабілізації та адаптації існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінилися.

Процес регулювання економіки потребує виконання комплексу організаційних, економічних, фінансових і управлінських заходів як складових ефективної реалізації політики суспільного розвитку [158, с. 3].

Деякі автори вважають, що держава має величезні можливості впливу на процеси цінового регулювання і контролю за переміщенням рівнів і структури цін, за дією усього цінового механізму в напрямку досягнення еквівалентності товарно-грошового обміну і цінових паритетів. Нині в усіх високо розвинутих країнах світу ціни в тій чи іншій мірі знаходяться під регулюючим впливом не тільки ринку, але і держави [85, с. 184].

“Державне регулювання економікою – це організуючий і регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб’єктів ринку з метою її впорядкування та підвищення результативності” [35, с. 16]. Державне регулювання економіки покликане компенсувати вади ринкового саморегулювання. Його конкретні напрями, масштаби та методи визначаються характером і гостротою соціально-економічних проблем у країні в певний період. Забезпечення органічного поєднання механізмів ринкового саморегулювання та державного регулювання є запорукою економічного і соціального розвитку країни. Настільки оптимально вдасться забезпечити таке сполучення, залежить від діяльності державних органів.

В Україні тривають процеси реформування державного управління. Нині постають завдання з удосконалення економічної, соціальної, політичної та гуманітарної сфер, подолання глибоких деформацій, що виникли на початковому етапі трансформаційного процесу. Їх реалізація потребує формування сильної держави, активізації її регулювальних функцій [35, с. 3]. Державне регулювання, на наш погляд, повинно структурно сформувати такі міжгалузеві економічні відносини між сферами виробництва, заготівлі, зберігання, переробки та торгівлі, які б забезпечували відносини вертикальної координації або інтеграції партнерів. Об'єкти державного регулювання економіки – це сфери, галузі економіки, регіони, а також ситуації, явища та умови соціально-економічного життя країни, де виникли або можуть виникнути труднощі, проблеми, які не вирішують автоматично, або ті, що вирішуються у далекому майбутньому, тоді як їхнє вирішення конче необхідне для нормального функціонування економіки та підтримання соціальної стабільності. Об'єктами державного регулювання економіки прийнято вважати такі: економічний (інвестиційний) цикл; секторну, галузеву та регіональну структури господарства; умови нагромадження інвестиційного капіталу; зайнятість населення; грошовий обіг; платіжний баланс; ціни та умови конкуренції; підготовку та перепідготовку кадрів; довкілля; зовнішньоекономічні зв'язки. У цілому ж, головною метою державного регулювання економіки є забезпечення економічної і соціальної стабільності та зміцнення економічної безпеки держави [198, с. 24].

З метою забезпечення еквівалентності міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві необхідно, в першу чергу, провести організаційно-економічні заходи. Таким чином, формування нинішньої аграрної політики повинно ґрунтуватися на чітких та об'єктивно визначених напрямках структурних трансформацій галузевих і міжгалузевих економічних відносин, які базуються на реалістичному врахуванні існуючих нині пропорцій у виробництві, переробці і споживання продуктів харчування та розподілу за товарними групами з метою задоволення споживчих інтересів населення України та конкурентоспроможного експорту продукції на світові ринки.

Державне регулювання, на наш погляд, повинно налагодити такі міжгалузеві економічні відносини між сферами виробництва, заготівлі, зберігання переробки та торгівлі, які б забезпечували стосунки вертикальної інтеграції партнерів. В основу таких відносин повинна бути покладена взаємна спільність економічних інтересів всіх її учасників. Враховуючи специфіку міжгалузевих економічних відносин у сільському господарстві, основними групами їх регулювання існують організаційні та економічні. До організаційних заходів, які відіграють важливу роль у системі державного управління і регулювання економіки, належать і пропоновані Кабінетом Міністрів України способи виведення економіки з “тіньового сектора”, а саме: змінити вимоги щодо ліцензування підприємництва, визначити види діяльності, ліцензування яких треба скасувати; змінити процедуру реєстрації підприємств шляхом запровадження єдиної служби реєстрації та єдиного реєстраційного документа; уточнити і спростити процедуру митного оформлення та операцій зовнішньої торгівлі, митного контролю з одночасним забезпеченням їхньої прозорості [198, с. 145–146].

Основними компонентами організаційного регулювання міжгалузевих економічних відносин є формування суб'єкта регулювання та його безпосередній зв'язок з об'єктом регулювання через законодавчі акти, ціновий, кредитно-інвестиційний та податковий механізми. Реалізація комплексних цільових програм спрямовуються на регулювання міжгалузевих економічних відносин між ними (прямого і зворотного) з метою створення сприятливих передумов діяльності об'єкта регулювання та підвищення ефективності галузей національної економіки. Крім того, між видами підприємств у агропромисловому виробництві та структурними ланками підприємств необхідно створити умови для швидкої переробки сільськогосподарської продукції в межах регіону та оперативної роздрібної та оптової торгівлі.

Організаційна схема системи взаємодії системи взаємодії структури виробництва міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві представлена на рис. 3.3.

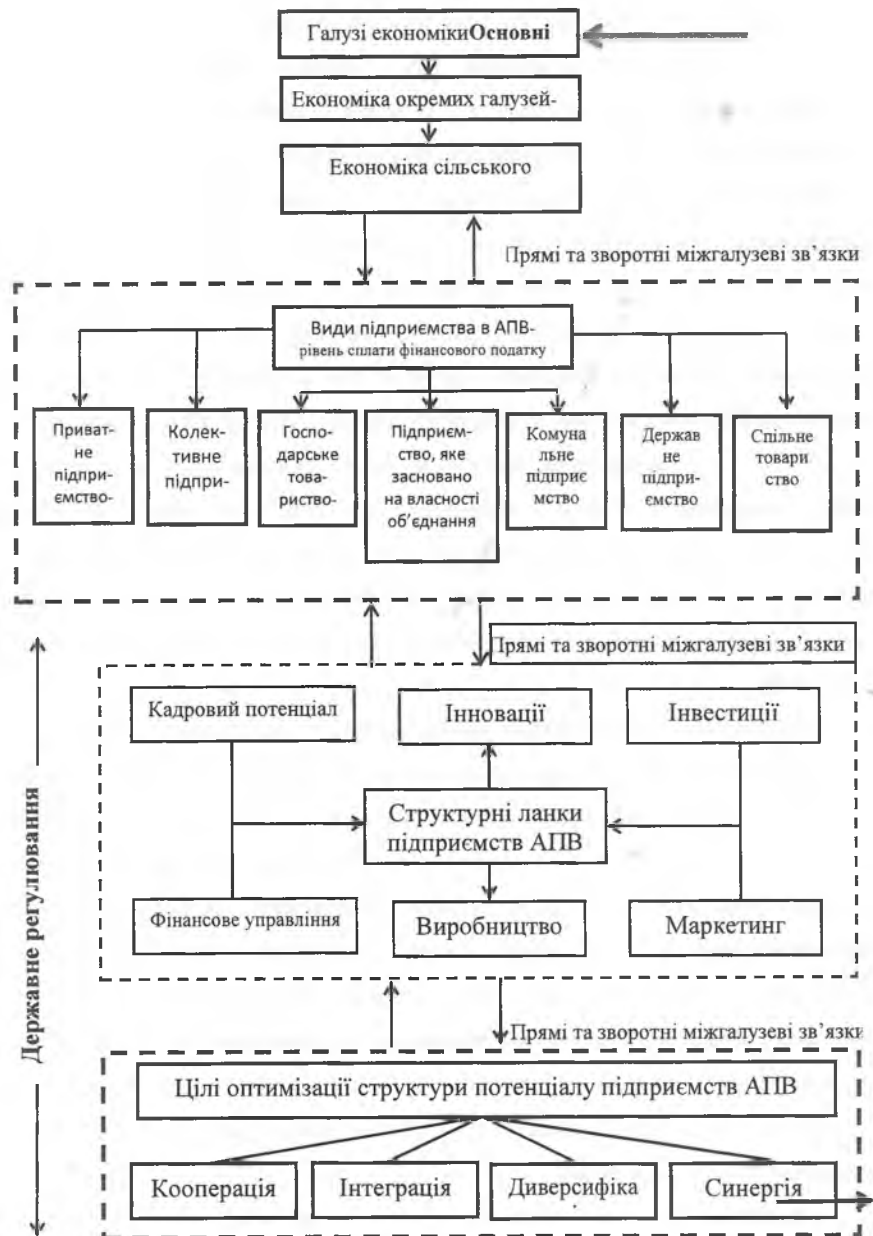

Рис. 3.3. Організаційна схема системи взаємодії структури виробництва

Джерело: розробка авторів

Вважаємо, можна істотно змінити кризове становище, яке виникло у агропромисловому виробництві шляхом об'єднання зусиль виробників сировини, виробництв по переробці та збуту продукції, торгівлі та обслуговуючої кооперації на засадах взаємодопомоги та економічного співробітництва.

Необхідно інтегрувати виробництво шляхом своєчасної промислової її переробки та утилізації відходів виробництва. При такому об'єднанні виробництв, сільськогосподарські товаровиробники отримають додатковий економічний ефект та взаємну зацікавленість у безвідходному виробництві.

Особливої актуальності набуває пошук інструментів державного регулювання, здатних забезпечити якісні перетворення в економіці та соціальній сфері, – опанування інноваційної моделі структурної перебудови та економічного зростання; подолання глибокої диференціації доходів населення, подолання бідності, утвердження середнього класу; адаптація національної економіки та тенденцій розвитку світового господарства та ін. [35, с. 3].

Основні компоненти організаційного регулювання міжгалузевих економічних відносин у сільському господарстві представлено на рис. 3.4.

Засобами державного регулювання є:

- державне фінансування;
- цінове і митно-тарифне регулювання;
- встановлення оптимальних макроекономічних пропорцій.

Основними цілями структурно-організаційного інструменту регулювання є:

- митно-тарифні;
- соціально-психологічні;
- ринково-ціноутворюючі;
- фінансово-кредитні;
- інноваційно-інвестиційні.

Вважаємо, необхідно передбачити зміни безпосередньо в структурі виробничих фондів агропромислового виробництва. На нашу думку, тільки при вдалому забезпеченні еквівалентних міжгалузевих економічних відносин в агропромисловому виробництві розподільчих міжгалузевих відносинах можна

добитися сталого економічного розвитку економіки всієї країни.

Рис. 3.4. Основні компоненти організаційного регулювання міжгалузевих

Джерело: розробка авторів

Примітка: — прямий зв'язок; - - - зворотний зв'язок

Тільки з урахуванням галузевих особливостей можливе ефективне становлення вертикально-інтегрованих структур.

Головною тенденцією регулювання нееквівалентності міжгалузевих економічних відносин, забезпечення економічного зростання аграрного виробництва є зростання продуктивності праці. Еволюційне подолання проблеми нееквівалентності, можливе при умові істотного вдосконалення інституційних механізмів вертикальних відносин.

Вважаємо, що до економічних інструментів регулювання міжгалузевих відносин у сільському господарстві необхідно віднести (рис. 3.5): структурно-

організаційні; фінансові; цінові; податкові.

Зважаючи на необхідність забезпечення прогресивних структурних зрушень, держава має впливати на формування необхідних міжгалузевих і галузевих пропорцій.

Економічна політика держави на галузевому рівні має передбачити такі напрямки:

- посилення соціальної орієнтації виробництва в кожній галузі;
- формування ефективної структури виробництва в окремих сферах і галузях шляхом обмеження розвитку сировинних та напівфабрикатних виробництв;
- збільшення частки виробництв, що мають закінчений технологічний цикл і поліпшують використання власного природо-ресурсного потенціалу;
- науково-технічне оновлення виробництв, упровадження ефективніших і екологічно безпечніших технологій, підвищення якості й технологічного рівня продукції та матеріалів, що виробляються, освоєння їх нових прогресивних видів, які були б конкурентоспроможними на зовнішньому ринку й замінювали імпортні матеріали;
- розвиток виробництв задля задоволення потреб власної міжгалузевої кооперації, підвищення збалансованості економіки та зменшення зовнішньоекономічної залежності України [153, с. 113–114].

Державне регулювання економікою – це організуючий і регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб'єктів ринку з метою її впорядкування та підвищення результативності. Основними функціями управління є: організація, планування, регулювання, кадрове забезпечення, контроль [35, с.17].

Система ціноутворення передбачає ефективне формування ціни при плановій собівартості та визначеному прибутку, яка повинна покривати всі витрати підприємств агропромислового виробництва. Разом з тим, система ціноутворення виступає важливим інструментом економічного регулювання міжгалузевих економічних відносин у аграрному секторі економіки, адже вірно визначена ціна дасть можливість сільгоспвиробнику бути

Рис. 3.5. Структура механізму регулювання міжгалузевих відносин у сільському господарстві
Джерело: розробка авторів

конкурентоспроможним на ринку і мати свою постійну фінансову стабільність. Саме за рахунок специфічних причин державного втручання у соціальні та економічні явища виробництва такі дії держави можуть називатися структурною політикою в сфері агропромислового виробництва.

Ефективна структурна політика макроекономічного рівня ґрунтується на ефективних, пропорційних соціально-орієнтованих моделях економіки ринкового типу. Динамічна макроекономічна рівновага, підтримка найбільш ефективних міжгалузевих пропорцій національної економіки, досягнення національних інтересів є запорукою сталого економічного зростання виробництва.

Ми поділяємо наукову думку і підтримуємо позицію деяких вчених-практиків щодо сучасних умов оптимальних поєднань державного регулювання економіки з ринковими регуляторами, "...які зможуть забезпечити найбільш прискорений вихід аграрного сектора економіки, передусім сільського господарства з кризи" [66; 68].

На нашу думку, міжгалузеві економічні відносини між п'ятьма сферами агропромислового виробництва визначаються безпосередньо типом економічної системи, яка існує в національній економіці України.

За дослідженням І.Г. Кириленка, С.М. Рижук, С.М. Кваші, ефективність виробництва продукції при планово-організаційній економічній системі у кожній із сфер визначалася на основі встановленої загальнодержавної прибутковості виробництва (приблизно 20% рентабельності) на основі існування державних закупівельних цін та розрахунково-базових галузевих витрат виробництва [66; 68].

Заходи з економічного стимулювання державної структурної політики на етапах формування міжгалузевих відносин у сферах агропромислового виробництва нами представлено на рис. 3.6.

У випадку ринково-несформованої економіки прибуток, одержуваний у кожній із сфер агропромислового виробництва, став варіюватися залежно від розвитку конкуренції у сферах АПВ, оскільки останній формується на підставі попиту та пропозицій. З метою формування ефективних пропорцій між сферами

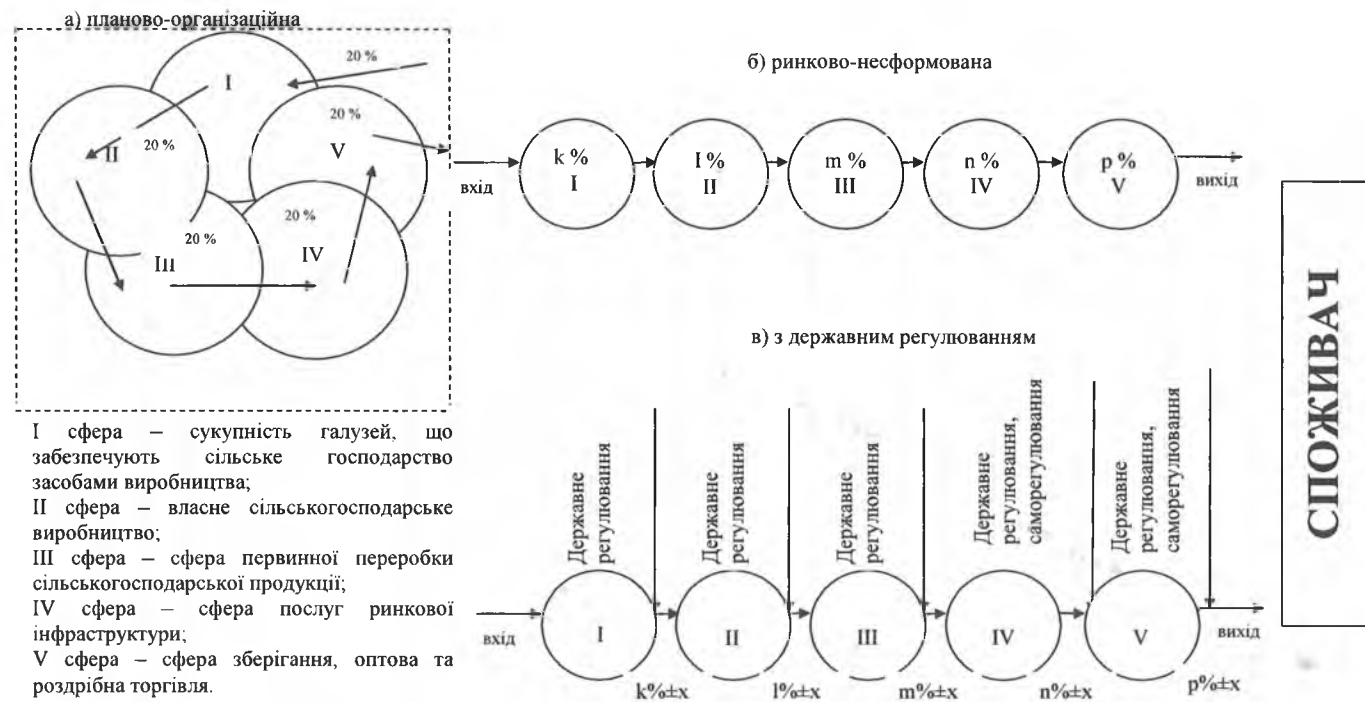

Рис. 3.6. Реалізація заходів з економічного регулювання державної структурної політики на етапах формування міжгалузевих взаємовідносин у сферах агропромислового виробництва

Джерело: сформовано авторами на основі [66; 68].

агропромислового виробництва необхідно посилити регуляторні втручання держави у розвиток ринкових відносин. Розглянемо детальніше структурні елементи взаємодії між сферами агропромислового виробництва при інших двох типах економічної політики.

Так, I варіант представлено за умови функціонування ринково-несформованої економіки. Вже у I сфері (виробництво засобів виробництва для сільського господарства) можна одержувати прибуток – $k\%$, у II сфері (сільськогосподарське виробництво) – $l\%$, у III сфері (первинна переробка сільськогосподарської продукції) – $m\%$, у IV сфері – (галузь послуг ринкової інфраструктури) – $n\%$, та у V сфері (сфера зберігання, оптова та роздрібна торгівля), відповідно $p\%$. Тобто, ринкові умови незважаючи на рівень конкуренції усередині сфери дають можливість виробникам отримувати доходи, які з часом призводять до ринково високих для споживачів цін на кінцеву продукцію – продовольчі продукти в умовах недостатньої конкуренції за окремими сферами.

За умови державного регулювання аграрного виробництва – державний вплив на економічну діяльність агропромислового виробництва здійснюється шляхом регулювання ринкового середовища, а відповідно прибутку в кожній із п'яти сфер на $\pm x\%$ окремо. Метою такого структурного втручання держави є необхідність впливу на формування середньогалузевих цін на товари і продукцію, які б відповідали суспільним інтересам: продовольчим інтересам – громадян країни, економічним – сільськогосподарських товаровиробників, фінансовим – держави.

Отже, прибуток, який одержують у кожній із сфер агропромислового виробництва при існуванні планової економіки формується державою на підставі зважених пропозицій розвитку.

Плановий розподіл ресурсів, планове ціноутворення, централізоване затвердження обсягів і цільовий розподіл інвестицій між галузями, обов'язковість виконання планів поставки продукції, фінансування галузей з державного бюджету, дотримання встановлених правил пропорційної господарської діяльності були базовими платформами для планової економіки.

При переході до ринкової економіки, без конкуренції, галузі відчувши свободу ринку, суб'єкти підприємництва намагалися максимально отримати прибуток, при цьому створивши неприйнятні для суміжної галузі економічні умови обміну.

Одним із таких регуляторів виступає антимонопольне законодавство. Нами встановлено, що практичне застосування існуючих економічних методів і важелів регулювання міжгалузевих економічних відносин переважним чином характеризуються недосконалим законодавчим супроводом.

Необхідно прийняти Закон України "Про міжгалузеві економічні відносини в економіці України" в якому необхідно передбачити наступне:

а) запровадження оподаткування отриманих надприбутків за прогресивними ставками;

б) створення фонду підтримки галузей економіки з уповільненим оборотом капіталу, який би формувався в бюджеті країни за рахунок коштів, які отримали від надходжень оподаткування сільськогосподарських підприємств надприбуткових галузей національної економіки.

Так, доведено, що організаційні форми механізму взаємодії, які базуються на господарських, кооперативних та інтеграційних зв'язках забезпечують єдність інтересів і дій складових елементів через систему організаційно-економічних відносин, створюють умови для управління і координації розвитком агропромислових, агропромислово-торгових, продуктових комплексів, холдингових компаній та інших сільськогосподарських формувань [5, с. 23].

За даними С.М. Кваші, організаційно-господарський механізм відтворення полягає "... у використанні як заходів державного регулювання, так і ринкових важелів. Серед перших виділяються протекціоністські заходи на вітчизняному продовольчому ринку, непряма бюджетна підтримка сільськогосподарського виробництва, пільгові умови оподаткування та кредитування сільськогосподарських товаровиробників.

Ринкові регулятори структурних зрушень у сільськогосподарському виробництві передбачають співвідношення та динаміку попиту і пропозиції на

сільськогосподарську продукцію, використання законів конкуренції на аграрному ринку, маркетингових інструментів та стратегій функціонування у ринковому середовищі” [67]. Основними категоріями ринку є попит і пропозиція, які реалізуються у процесі купівлі-продажу товарів через оптову й роздрібну торгівлю. Саме співвідношення попиту і пропозиції зумовлює структурні зміни виробництва, впливає на рівень і динаміку цін, спричиняє переливання капіталу і переміщення ресурсів виробництва між галузями й регіонами [202]. Про дію цього закону свідчить, по-перше, те, що низькі ціни спонукають споживачів купувати товари (практика “розпродажу” товарів за зниженими цінами), по-друге, ефект доходу й ефект заміщення. Перший виявляється в тому, що за нижчої ціни споживач може купити більше товару, не відмовляючи собі в придбанні інших альтернативних товарів. Другий – у тому, що за нижчої ціни споживач прагне придбати дешевий товар замість аналогічних, що подорожчали. Теоретичним вираженням цього закону є передусім категорія “ціна попиту”. Цей закон вперше обґрунтував А. Маршалл. Водночас, некоректним є його обґрунтування як необмеженого попиту і включення в нього неплатоспроможного попиту. Крім того, зміст цього закону ширший за його назву, бо включає ціни, які є передусім функцією пропозиції. Співвідношення між попитом і пропозицією впливає на відхилення ринкових цін від вартості товарів та послуг. На нижчій стадії розвитку капіталізму в механізмі дії закону попиту і пропозиції домінували елементи стихійності. Урівноваження попиту і пропозиції відбувалося внаслідок вільної конкуренції, ціноутворення, стихійного переливання капіталів усередині галузей та між галузями, економічними кризами тощо. На сучасному етапі в механізмі дії закону попиту і пропозиції переважають елементи свідомого регулювання, організованості та планомірності, властиві кожному суб’єкту підприємницької діяльності, будь-якій формі власності, передусім державному регулюванню. Конкуренція між виробником і споживачем, а також серед виробників супроводжується постійним коливанням ціни попиту та ціни пропозиції. На певному етапі вони перетинаються, виникає нова ціна – ціна рівноваги. Такий механізм дії закону попиту і пропозиції виявляється у межах окремих національних економік

[45, с. 242]. Ступінь і форми державного втручання в процеси ціноутворення залежить від стану економічного розвитку країни, питомої ваги державного сектору, інтенсивності інформаційних процесів та інших факторів. Так, на етапі формування ринкових відносин або під час кризових ситуацій держава безпосередньо втручається в самий механізм ціноутворення, компенсуючи нездатність ринку утворювати рівноважні ціни. В умовах розвиненого ринку при стабільній грошово-фінансовій системі державне втручання в ціни обмежується лише відповідним впливом на передумови та побічні наслідки вільного ціноутворення [35, с. 278]. Узагальнюючи сукупність причин, що пояснюють зростаючу розбіжність між цінами на сільськогосподарську продукцію і виробничі ресурси для сільського господарства, слід зазначити, що відносно негативне становище сільського господарства зумовлене передусім високим ступенем монополізації суміжних галузей. Це змушує сільськогосподарських товаровиробників приймати ціни, що формуються в умовах нерівномірного розподілу ринкової влади. Серед інших причин виділяються: нерівномірність між розвитком науково-технічного прогресу і зростання попиту на продукцію сільського господарства; висока нерівномірність швидкості кругообігу капіталу в різних галузях [195, с. 30].

Основними напрямками розвитку сільського господарства, як головної ланки агропромислового виробництва є: швидкий, випереджувальний розвиток виробничих галузей; прискорення темпів розвитку в переробній промисловості; всебічний розвиток виробничої та соціальної інфраструктур; підвищення добробуту, культури, медичного обслуговування; створення сучасної бази по збереженню та переробці сільськогосподарської продукції; впровадження безвідходних технологій.

Формування взаємовідносин між галузями агропромислового виробництва потребує ґрунтовних наукових досліджень, дієвої допомоги з боку держави, ефективного регулювання міжгалузевих економічних відносин шляхом впровадження моделей розвитку підприємств агропромислового виробництва.

Стійкий економічний розвиток країни неможливий без вирішення

державою таких основних завдань:

- утвердження основ законності;
- підтримання стабільної і збалансованої політичної ситуації;
- інвестування соціальної сфери;
- підтримки незахищених груп населення;
- захисту навколишнього середовища;
- забезпечення обороноздатності країни (яка, в принципі, неможлива без забезпечення її продовольчої безпеки) [198, с. 58].

До основних завдань які сьогодні стоять перед агропромисловим виробництвом і, в цілому, перед харчовою промисловістю Полтавської області можна назвати наступні:

а) для сільського господарства регіону: покращення умов матеріально-технічної бази сільськогосподарської галузі (щорічне збільшення кількості сільськогосподарської техніки за рахунок інвестиційних програм; покращення роботи сервісних підприємств по ремонту техніки); залучення місцевого населення, випускників професійно-технічних та вищих навчальних закладів до агропромислового виробництва; покращення умов праці та розв'язання соціальних проблем для молодих сімей; підвищення продуктивності праці;

б) для підприємств харчової промисловості: створення системи ціноутворення через організацію прогностичного агропромислового ринку; створення умов для здорової конкуренції; впровадження нових технологій при виробництві продукції; створення умов для зацікавленості, як іноземних так і вітчизняних інвесторів; залучення різноманітних форм кредитування малого і середнього бізнесу; застосування санітарних норм якості харчових продуктів; оновлення матеріально-технічної бази підприємств харчової промисловості; освоєння нових каналів збуту продукції агропромислового виробництва; створення нових виробничих фондів; підвищення якості виробленої готової продукції.

На наш погляд, тільки при дієвій державній підтримці нових форм організації виробництва, забезпечення необхідної правової бази здатні сприяти ефективному розвитку і активізації агробізнесу в Україні.

ВИСНОВКИ

Провівши аналіз сучасного стану міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві нами встановлено, що головним механізмом удосконалення агропромислового виробництва та досягнення відповідного синергетичного ефекту є інтеграційна спрямованість агропромислового виробництва по вертикальному типу. Тільки вертикальна інтеграція може забезпечити єдність і неперервність допоміжних і технологічних дій та найкраще використовує комплексні господарські ресурси. Вважаємо, що один із важливих факторів, який об'єднує галузі агропромислового виробництва є переробна промисловість. Для цього необхідно міжгалузевий обмін, як провідний методологічний принцип, об'єднати в цілісну систему яка буде передбачати напрями стратегії, тактики та шляхи вдосконалення міжгалузевих економічних зв'язків. Цілісність міжгалузевих економічних зв'язків агропромислового виробництва реалізується через відповідні критерії збалансованості та пропорційності. За рахунок недостатньої організаційно-економічної та технологічної залежності сільського господарства від інших суміжних галузей це призводить до нееквівалентного міжгалузевого обміну між ними.

Ефективний розвиток міжгалузевих економічних відносин можна досягти при умові повної інтеграції маркетингу на агропромислових підприємствах. Вважаємо, що не відпрацьованість механізму регулювання міжгалузевих економічних відносин у агропромисловому виробництві призводить до зниження ефективності галузі та значного спаду аграрного виробництва. Саме через запровадження механізму справедливого розподілу доходу та встановлення гарантованих цін на продукцію аграрної сфери можливо нормативне забезпечення рівня рентабельності агропромислового виробництва.

Перспективним напрямком активізації інвестиційної діяльності в Полтавській області є розробка інвестиційних проєктів, які б передбачали створення сприятливого економічного середовища для реалізації процесу інвестицій. Оперативна інвестиційна діяльність у аграрному секторі Полтавської

області сприятиме розширенню виробничої діяльності аграрних підприємств та сприятиме швидкому створенню нових робочих місць, які надзвичайно потрібні нині для всього Полтавського регіону. Основою інвестиційної політики Полтавського регіону має стати максимальний розвиток підприємницької ініціативи суб'єктів економічної діяльності. Пріоритетним направленням для іноземного інвестування в Полтавській області є торгівельна діяльність – 22,8%, надання комунальних та індивідуальних послуг та діяльність у сфері культури і спорту – 15,5%.

До основних проблем у інвестиційній діяльності в Полтавській області можна віднести: недостатній рівень застосування сучасних засобів поширення інформації щодо інвестиційного потенціалу Полтавської області; надзвичайно громіздка дозвільна система, яка негативно впливає на реалізацію інвестиційних проєктів, яка впливає на інвестиційну привабливість регіону; скорочення бюджетних витрат на радикальні інновації, оновлення аграрного виробництва і продукції; надмірна тривалість інноваційних процесів у часі. За останні 10 років виробництво цукрових буряків у Полтавській області склало всього 17418 тис.т. Порівнюючи показники по виробництву цукрових буряків за період з 1995 по 2010 рр., автори констатують його зменшення на 908 тис.т., тобто на 88%.

Головними галузями сільського господарства Полтавської області є: рослинництво – (зернове господарство, технічні (включаючи цукровий буряк) та кормові культури) та тваринництво – свинарство, молочне скотарство. Ці галузі, займаючи традиційно найбільш вагомий частку у структурі валової продукції галузі та у споживанні населення регіону, потребують першочергової та пріоритетної уваги. При активній фінансовій підтримці держави буде можливість мати додаткові обігові кошти для відновлення матеріально-технічної бази на новій техніко-технологічній основі; забезпечення більш продуктивного використання земельних ресурсів; запровадження обов'язкового дотримання науково-обґрунтованої бурякоцукрової сівоzmіни; швидкого освоєння передових біоадаптивних технологій виробництва цукрових буряків до основного обробітку ґрунту; оперативного впровадження досягнень науково-технічного прогресу;

укладання ф'ючерсних контрактів між продавцем і покупцем, з одного боку, і кліринговою палатою ф'ючерсної біржі, з іншого боку, на постачання цукрового буряка за узгодженою ціною на конкретну дату в майбутньому.

До шляхів подолання кризових явищ в окремих галузях харчової промисловості Полтавської області можна назвати наступні:

- формування потужної сировинної бази харчової промисловості;
- послідовне вдосконалення структури галузей харчової промисловості в напрямку прискореного розвитку тих галузей харчової промисловості, які мають конкурентні переваги продукції на світовому ринку;
- забезпечення належного рівня фінансування науково-дослідних і проектних організацій харчової галузі для їх ефективного функціонування;
- внутрішнє та іноземне інвестування розвитку галузей харчової промисловості;
- активна підтримка вітчизняних товаровиробників харчових продуктів;
- покращення матеріально-технічної бази харчової промисловості Полтавської області.

Ціноутворення на сільськогосподарську продукцію не забезпечує потрібної прибутковості капіталу. Основним недоліком фінансової діяльності агропромислового підприємства є відсутність умов функціонування даного господарюючого суб'єкта, який є одним із шляхів входу України в умови фінансової кризи.

Одним із важливих елементів регулювання міжгалузевих економічних відносин у системі ціноутворення є створення відповідного механізму, який буде передбачати ефективне формування ціни при визначеному прибутку та плановій собівартості, які повинні покривати всі витрати агропромислових підприємств, так як тільки при вірно визначеній ціні сільгоспвиробник може мати відповідну фінансову стабільність. Система ціноутворення виступає важливим інструментом економічного регулювання міжгалузевих економічних відносин в аграрному секторі економіки. Динамічне економічне зростання всіх галузей агропромислового виробництва можливе тільки при державному регулюванні

глибинних соціально-економічних питань аграрної та структурної політики на законодавчому рівні.

Перехід вітчизняних цукрових заводів на переробку давальницької сировини призвів до перенавантаження внутрішнього ринку цукром і, як наслідок, призвів до невиконання квоти “А” – річної квоти поставки цукру на внутрішній ринок.

Необхідно внести зміни до Закону України “Про державне регулювання виробництва і реалізації ринку цукру” щодо обсягів виробництва цукру з давальницької сировини, адже обсяги цукру, які виробляють цукрові заводи країни на внутрішній ринок, не виконуються, що зменшує фінансове надходження до бюджету країни. Крім наведеного, необхідно обмежити обсяги переробки цукру з давальницької сировини від квоти “А”.

Основними причинами, які визначають необхідність забезпечення і підвищення якості продукції, є: зростання ролі і темпів науково-технічного прогресу в розвитку науки, техніки, виробництва, національної економіки; збільшення обсягів імпорту-експорту продукції, посилення інтенсифікації виробництва й підвищення його ефективності.

Основою управління конкурентоспроможністю підприємства є концептуальні положення сучасної економічної та управлінської теорії, зокрема: ключові положення теорії ринку, теорії конкуренції та конкурентних переваг, концепції стратегічного управління.

Для покращення ситуації в бурякоцукровому виробництві Полтавського регіону потрібно дотримуватися вимог до виконання технологічних операцій по виробництву цукрових буряків. Підвищення економічної ефективності роботи цукрових заводів Полтавського регіону можливе за умови: раціонального використання виробничих ресурсів, удосконалення міжгалузевих економічних зв'язків виробників, формування нових інтеграційних технологічних, ефективних економічних відносин, створення відповідної законодавчої бази.

З метою ефективного розвитку бурякоцукрової галузі та запобігання в ній кризових явищ необхідно неухильно виконувати вимоги ISO 9000: від інтенсивної

технології по вирощування цукрового буряка до отримання готового продукту – цукру. На всіх етапах виробництва, необхідно створити чітку комплексну систему якості. З метою відродження та розвитку бурякоцукрової галузі мають бути впроваджені новітні досягнення науково-дослідних інститутів у галузі виробництва та торгівлі.

При удосконаленні міжгалузевих економічних зв'язків виробників дасть можливість розв'язати проблеми розвитку бурякоцукрової галузі: підвищить рівень спеціалізації основних бурякосійних господарств України; підвищить економічну ефективність роботи цукрових заводів; підвищить задоволеність клієнтів та ефективність існуючої системи управління якістю; поліпшить організацію управління сільгосп підприємством, залучить зарубіжні і вітчизняні інвестиції.

Недосконалість чинного законодавства в розрізі державного цінового регулювання, значне подорожчання паливно-мастильних матеріалів для придбання нових технічних засобів та закупівлі мінеральних добрив – привели до руйнації сільськогосподарських та переробних підприємств бурякоцукрової галузі. При вдалому забезпеченні еквівалентних розподільчих міжгалузевих економічних відносин можна добитися сталого економічного розвитку економіки всієї країни. Тільки з урахуванням галузевих особливостей можливе ефективне становлення вертикально-інтеграційних структур.

Головною тенденцією регулювання нееквівалентності міжгалузевих економічних відносин, забезпечення економічного зростання аграрного виробництва – є зростання продуктивності праці. За рахунок динамічних структурних змін у галузях первинної та глибокої промислової переробки сільськогосподарської сировини, де формується основний капітал доданої вартості, відбувається розбалансування міжгалузевих економічних зв'язків.

Ефективну структурну політику макроекономічного рівня можна побудувати за умови державної підтримки найбільш ефективних міжгалузевих пропорцій у галузях національної економіки та досягнення національних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л. И. Хозяйственный механизм развитого общества / Л. И. Абалкин. – М.: Мысль, 1973. – 264 с.
2. Амбарцумов А.А. Экономические связи промышленности и сельского хозяйства при социализме / А.А. Амбарцумов. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – 136 с.
3. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. / В. Г. Андрійчук – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
4. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія / В.Г.Андрійчук. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – 216 с.
5. Апопій В.В. Внутрішня торгівля та АПК України: теорія і практика економічної взаємодії: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / В. В. Апопій, Дон НУЕТУ. – Донецьк, 2008. – 38 с.
6. Аскин Я.Ф. Философский детерминизм и научное познание /Я.Ф. Аскин. – М.: Мысль, 1977. – 187 с.
7. Балабанова Л. В. Управління персоналом: навчальний посібник/ Л. В. Балабанова, О. В. Сардак. – К.: Професіонал. – 2006. – 512 с.
8. Барышников А.С. Проблемы формирования и развития межотраслевых комплексов и объединений / А. С. Барышников, Ю.А. Гранаткин. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1988. – 240 с.
9. Березівський П. С. Організація виробництва в аграрних формуваннях: навч. посіб./ П. С. Березівський, Н. І. Михалюк// [за ред. П. С. Березівського]. – Львів: Українські технології, 2001. – 514 с.
10. Березіна Л.М. Удосконалення організаційно-економічних відносин підприємств АПК як чинник забезпечення продовольчої безпеки країни/ Л. М. Березіна // Національна економіка у сучасній глобальній економічній системі: механізми функціонування, динаміка, економічна безпека: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава: ПУСКУ, 2010. – С. 120–122.
11. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк.

– К. : Эльга-Н : Ника-Центр, 2001. – 448 с.

12. Бойко Б.В. Теоретичні основи формування міжгалузевих відносин в АПК / Б. В. Бойко // Наука й економіка. – 2009. – Т. 2. – № 3 (15). – С. 125–128.

13. Большая Л.М. Інвестиції – роль і значущість для України / Л.М. Большая, М. І.Коваль // Наукові праці МАУП. – 2010. – № 3 (26). – С. 56–59.

14. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О.Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2009. – № 4. – С. 74–85.

15. Бочаров С. Организационные формы создания эффективного предприятия холдингового типа. / С.Бочаров, Н.Нечаев // АПК: экономика, управление. – 2006. – № 9. – С. 21–24.

16. Валентинов В.Л. Вертикальна координація як фактор забезпечення еквівалентності міжгалузевих відносин в АПК / В. Л. Валентинов // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 15–19.

17. Валентинов В. Л. Визначення напрямів цінового регулювання в аграрному секторі / В. Л. Валентинов // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 87–89.

18. Введенев М.Ф. Проблема стилей мышления в естествознании / М.Ф. Введенев, Ю.В. Сачков//. – М.: Знание, 1971. – 32 с.

19. Вертикальная и горизонтальная интеграция: менеджмент От и До [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.management.ru/archives/113>.

20. Виленский П. Л. Оценка эффективности инвестиционных проектов: Теория и практика: [учебн. пособ.] / П. Л. Виленский, В. Н. Лившиц, С. А. Смоляк//. – 2-е изд. – М.: Дело, 2002. – 888 с.

21. Гайдуцкий П.И. Межотраслевые связи в агропромышленном комплексе / П. И. Гайдуцкий//. – К.: Вища школа, 1988. – 192 с.

22. Гитман Л. Основы инвестирования / Л. Гитман, М. Джонк//; пер. с англ. – М. : Дело, 1999. – 1008 с.

23. Горошкова Л. А. Аналіз структури економічної безпеки металургійної галузі України /Л. А. Горошкова// Економічний вісник університету. Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – 2012. – Вип. 18/1. – С. 146–160.

24. Господарський кодекс України № 436–IV від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=11&nreg=436-15>.

25. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. – [3-тє вид., перероб. та доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.

26. Грязнов Б. С. Логика. Рациональность. Творчество / Б.С.Грязнов//. – М., Наука, 1982. – 256 с.

27. Гудак В.В. Механізм ціноутворення в аграрному секторі як чинник забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств / В.В.Гудак // Інноваційна економіка. – 2011. – № 7 (26). – С. 223.

28. Гуткевич С. О. Інвестування: теорія і практика: навч. посіб. / С. О. Гуткевич//. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – 234 с.

29. Гуткевич С. О. Інвестування: теорія і практика [Текст]: навчальний посібник/ С. О. Гуткевич//. – 2-е, доп. – Полтава: “АСМІ”, 2011. – 258 с.

30. Гуткевич С.О. Інструменти фінансового забезпечення інвестицій / С. О. Гуткевич // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (у заочній формі) “Сучасні проблеми фінансів підприємств в агро бізнесі та шляхи їх вирішення”. – Київ. – 2011. – С. 3–4.

31. Гуткевич С.О. Формування інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.07.02 “Економіка сільського господарства і АПК” / С. О. Гуткевич. – К., 2004. – 28 с.

32. Дейнеко Л. В. Економічні проблеми розвитку харчової промисловості України та її регіонів 2000 року: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук: спец. 08.10.01 / Людмила Вікторівна Дейнеко. – К., 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://disser.com.ua /contents/34494.html>.

33. Дейнеко Л.В. Розвиток стратегічного потенціалу харчової промисловості України /Л. Дейнеко, П. Купчак // Харчова і переробна промисловість: Щомісячний науково-виробничий журнал. – 2009. – № 6. – С. 5–9.

34. Денисенко М. П. Основи інвестиційної діяльності: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / М.П. Денисенко//. – К.: Алеута. – 2003. – 338 с.
35. Державне регулювання економіки: Навч. посіб./ С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. – 2-ге вид., доопрац. і допов. – К.: КНЕУ, 2004. – 440 с.
36. Диалектическая логика / [под ред. З. М. Оруджева, А. П. Шептулина]. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 298 с.
37. Дорогань В.К. Основи фінансової діяльності підприємства: навч. посіб. / В. К. Дорогань, О.О. Томілін, О.А.Гаврилова//. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 259 с.
38. Економіка зарубіжних країн: Навч. посібник. Видання 4-е, перероб. та доп. / [Козак Ю.Г., Ковалевський В.В., Лебедева С.Н., Бикова М.Є., Логвінова Н.С., Воронова О.В.]. – К.: “Центр учбової літератури”, 2013. – 292 с.
39. Економіка підприємства: навч. посіб. [Г.В. Черевко, Ф.В. Горбонос, Г.Б. Іваницька та ін.]. – Львів : Апріорі, 2004. – 384 с.
40. Економіка сільського господарства: навч. посіб. / В.К. Збарський, В.І. Мацибора, А.А. Чалий та ін. [за ред. В.К. Збарського, В.І. Мацибори]. – К.: Каравела. – 2009. – 264 с.
41. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. Т. І. – 864 с.
42. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – Т. 2. – 848 с.
43. Економічна політика: навч. посіб. / [О.О. Беляєв (кер. кол. авт.), А.С. Бебело, М.І. Дибя та ін.]. – К.: КНЕУ, 2004. – 287 с.
44. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г.В. Савицька. – К.: Знання (Вища освіта ХХІ століття). – 2004. – 654 с.
45. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. [Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.] ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – Т. 1. – 616 с.
46. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. [Мочерний С.В., Ларіна

Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.]; за ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – Т. 2. – 568 с.

47. Економічний словник [Текст]: наукове видання / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.

48. Енциклопедія державного управління у 8 т. / Структурна політика НАДУ при Президентіві України; [голова наук.-ред. кол. Ю. Б. Ковбасюк]. Т. 4: Галузеве управління / М.М. Іжа, В.Г. Бодров// наук.-ред. колегія. – К.: НАДУ, 2011. – С. 611–613.

49. Євтушевський В.А. Корпоративне управління: підруч. / В. А. Євтушевський//. – К.: Знання, 2006. – 406 с.

50. Євтушевський В.А. Стратегія корпоративного управління / В.А. Євтушевський, К.В. Ковальська//. – К.: Знання, 2007. – 287 с.

51. Єранкін О. О. Формування агропромислових формувань в Україні: глобалізаційний і маркетинговий аспект / О. О. Єранкін // Вчені записки: зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 10. – С. 175–187.

52. Жуков Н.И. Интеграция зернового хозяйства Центрального экономического района России. Монография. / Н. И. Жуков//. – М.: НИИСХ ЦРНЗ, ВНИИЭСХ, 2004. – 23 п. л.

53. Завадський Й.С. Менеджмент: в 3-х т. Т. 2 / Й. С. Завадський//. – К.: В-во Європ. ун-ту, 2002. – 635 с.

54. Зведені показники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/zp_u.html.

55. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: монографія / Т. О. Зінчук//. – Житомир: ДВНЗ, 2008. – 384 с.

56. Иванова К. И. Принцип причинности в системе принципов научного познания / К. И. Иванова//. – Ташкент: Фан. – 1974. – 123 с.

57. Инвестиции : учеб. пособ. / [Г.П. Подшиваленко, Н.И. Лахметкина, М.В. Макарова и др.]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: КНОРУС, 2006. – 200 с.

58. Инструкция по ведению технологического процесса свеклосахарного производства [Электронный ресурс] // Библиотека нормативно-правовых актов

Союза Советских Социалистических Республик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_12482.htm

59. Іваницька Г. Іноземні інвестиції в АПК. – Л, 2002. – 267 с.

60. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності / Державний Комітет Статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ibd/iokved/iokved_u/iokved_0411_u.htm

61. Інвестування : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / А. А. Пересада, О. О. Смирнова, С. В. Онікієнко, О. О. Ляхова//. – К. : КНЕУ, 2001. – 251 с.

62. Імас Є. В. Розвиток цукробурякового виробництва та ринку цукру в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук. – К., 2004. – 43 с.

63. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теорія, методи, практика.) / С. І. Іщук//. – 6-е вид. – К.: Європ. ун-т, 2004. – 136 с.

64. Карпунина Е.К., Лоскутова М.В. Проблематика формирования и реализации структурной политики России/ Е.К. Карпунина, М.В. Лоскутова // Социально-экономические явления и процессы. – 2009. – № 2. – С. 56–62.

65. Касл Э. Эффективное фермерское хозяйство / Э. Касл, А. Нельсон// [пер. с англ]. – М.: ВО Агропромиздат, 1992. – 495 с.

66. Кваша С.М. Аграрна політика та чинники її реалізації в нинішніх умовах трансформації сільського господарства України / С.М. Кваша // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Економіка та менеджмент”: науково методичний журнал. – 2010. – № 6/1. – С. 3–11.

67. Кваша С.М. Напрями удосконалення механізмів формування ринкової рівноваги на ринках сільськогосподарської продукції / С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С.161–167.

68. Кириленко І. Г. Аграрна політика України на шляху інтеграції у світове середовище [Електронний ресурс] // І. Г. Кириленко, С. М. Рижук, С. М. Кваша. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-4032-10.html>

69. Кириченко О.А. Інвестування: підруч./ О.А. Кириченко, С.А. Єрохін//. – К. : Знання, 2009. – 573 с.

70. Коваленко О.В. Розвиток кооперативно-інтегрованих агроформувань: зарубіжний досвід і українська практика / О.В. Коваленко // Економіка та управління. Фінанси АПК. – 2011. – № 1. – С.116–120.
71. Коденська М.Ю. Тенденції розвитку і напрями активізації інвестування цукробурякового виробництва / М. Ю. Коденська // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 74–78.
72. Колесов Н.Д. Агропромышленные комплексы (социально-экономические аспекты формирования и развития) / Н. Д. Колесов, В. Н. Овчинников, А.Ф. Тарасов//. – М.: Мысль, 1973. – 247 с.
73. Косіюк О.М. Теоретичні і практичні аспекти інтеграції організації у ринковій економіці / О.М. Косіюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3. – Т. 3. – С. 42–43.
74. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Р. О. Костирко. – Х. : Фактор, 2007. – 784 с.
75. Кришан О.Ф. Деякі аспекти формування інвестиційної політики підприємства: монографія / О. Ф. Кришан//. – К.: Дніпропетровський ун-т економіки та права, 2007. – 258 с.
76. Кропивко М.Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитку / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 3–9.
77. Крутик А.Б. Инвестиции и экономический рост предпринимательства: монография / А. Б. Крутик, Е.Г. Никольская//. – СПб.: Изд-во “Лань”, 2000. – 544 с.
78. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия : учеб. пособ. / Э. И. Крылов, В. М. Власова, И. В. Журавкова// [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 608 с.
79. Кукурудза І.І. Економіка України перехідного періоду/ І.І. Кукурудза// Черкаси : Видавничий відділ Черкаського держуніверситету ім. Богдана Хмельницького, 2002. – 111 с.
80. Купчак П.М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія / П. М. Купчак [за ред. д-

ра екон. наук, проф. Л.В. Дейнеко]. – К.: Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. – 152 с.

81. Кушнір Л.М. Особливості сучасного стану галузевої структури господарського комплексу Полтавської області / Л.М. Кушнір, С.М. Шевчук // Науковий часопис. Географія і сучасність, 2009. – № 12 (22). – С. 80–90.

82. Литвиненко Я.В. Маркетингова цінова політика / Я. В. Литвиненко// – К.: Персонал, 2008. – 242 с.

83. Лісовська К.К. Полтавщина: посібник до вивчення Полтавської губернії / К.К. Лісовська, В.В. Липчук, В. Ф. Ніколаєв// Економіка аграрних підприємств: [курс лекцій]. – Полтава: Вид. друге, 1919. – 163 с.

84. Лобойко Л. Диверсификация и интеграция как основной фактор повышения эффективности и конкурентоспособности агрохолдингов / Л. Лобойко // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2010. – № 1. – С. 19–21.

85. Лукинов И.И. Эволюция экономических систем / И.И. Лукинов//. – М.: ЗАО, Издательство «Экономика», 2002. – 567 с.

86. Лютий І. О. Фактори структурної перебудови економіки України / І.О. Лютий // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія “Економіка”, 1999. Вип. – 40. – С. 71–73.

87. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : підручник / Т. В. Майорова//. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

88. Макаренко П.М. Теорія і практика державного регулювання в аграрній сфері: монографія / П.М. Макаренко//. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2009. – 636 с.

89. Макконелл К.Р., Брю С. Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. В 2-х т. [пер. с англ. 11-го изд., т. II] / К. Р. Макконел, С.Л. Брю//. – М.: Республика, 1992. – С. 388.

90. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс//. – 2-е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1960. – Т. 23. – 924 с.

91. Маркс К. Теорії додаткової вартості: твори // К.Маркс , Ф. Энгельс//. – 2-е вид. – М.: Издательство политической литературы, 1964. – Т. 26. – Ч.3. – 681

с.

92. Милько І.П. Теоретичні основи формування міжгалузевих зв'язків у рекреаційному комплексі [Електронний ресурс] : зб. наук. праць / І.П. Милько // Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія. – Вип. 6 (23). – Ч. 2. – 2009 [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_eti/2009_6_2/8.pdf

93. Минаков И.А. Кооперация и агропромышленная интеграция в АПК / И. А. Минаков. – М.: Колос, 2007. – 264 с.

94. Музика П.М. Активізація інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки в Україні /П.М. Музика // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 42–45.

95. Національна економіка: Навч. посіб. / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович// [за ред. А.Ф. Мельник]. – К. : Знання, 2011. – 463 с.

96. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві/ Ю.О. Нестерчук// Умань: Видавець "Сочінський", 2009. – 372 с.

97. Олійник О.В. Паритет цін на фактори виробництва та тенденції економічного розвитку / О.В. Олійник, Т.І. Олійник // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С. 120–125.

98. Основи економічної теорії: політ економічний аспект: підручник/ відп. ред. Г. Н. Климко. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес. – 2002. – 615 с.

99. Панченко А.И. Межотраслевые комплексы и целевые программы их развития. – Новосибирск: Наука, 1972. – 267 с.

100. Пересада А.А. Інвестування: навч. посібник/ А. А. Пересада//. – К.: Вид-во Київського НЕУ, 2004. – 250 с.

101. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом: монографія / А. А. Пересада//. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.

102. Першко Л.О. Теоретичні основи агропромислової інтеграції: можливості для управління ефективністю виробництва [Електронний ресурс] / Л. О. Першко // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2010. – № 2. – Серія "Фінанси і кредит" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnau/2010_2/36Perskho.pdf

103. Пиркін В.І. Бурякоцукрове виробництво в умовах кризи / В. І. Пиркін // Всеукраїнський науково-виробничий журнал "Цукрові буряки". – 2009. – № 69. – С. 4–5.
104. Пістун М.Д. Географія агропромислових комплексів: навч. пос. / М.Д. Пістун, В.О.Гуцал, Н.І. Провотар//. – К.: Либідь, 1997. – 200 с.
105. Попов Н. А. Экономика отраслей АПК / Н. А. Попов. – М., 2002. – 368 с.
106. Пріоритетні галузі для іноземного інвестування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.revolution.allbest.ru/-finance/00030262_1.html
107. Прогноз МОЦ по виробництву цукру в 2010–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sugarua.com/ua/66/lists/734>.
108. Програма економічних реформ на 2010–2014 рр. "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/files/0/9/programa_reform.pdf.
109. Програма залучення інвестицій у Полтавську область до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docs.google.com/viewer?url=http://oblrada.pl.ua/ses/282/08.pdf>
110. Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку / Л. В. Дейнеко, А. О. Коваленко, П.І. Коренюк, Е.І. Шелудько// [за ред. чл.. кор. НАН України Б. М. Данилишина]. – К.: Наук. думка, 2007. – 276 с.
111. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991р. № 1560–ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
112. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 р., № 334/94. – ВР / Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 4. – С. 28.
113. Про основні засади державної аграрної політики України на період до 2015 року: Закон України від 18 жовтня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 1. – Ст. 17.
114. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року від 17 жовтня 2013 року № 806-р [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>

115. Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації: Указ Президента України від 11.05.1994 р. № 224/94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=224%2F94>.

116. Проценко В.О. Формування і розвиток корпоративних структур в аграрному виробництві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.07.02 / В.О. Проценко//. – К.: ННЦ “ІАЕ”. – К., 2006. – 20 с.

117. Прямі інвестиції. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/zd/zd_rik/zd_u/pi_07u.html

118. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України з країн ЄС/ Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/zd/ives/ives_u/ives1211_u.html

119. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва / [за ред. П. Т. Саблука]. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 1999. – 532 с.

120. Розміщення продуктивних сил України: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / С.І. Дорогунцов, Ю.І. Пітюренко, Я.Б. Олійник та ін.//. – К.: КНЕУ, 2000. – 364 с.

121. Саблук П. Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє: у 3 т. / П. Т. Саблук//. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2001. – Т. 2: Аграрна економіка в умовах демократичного державотворення. – 484 с.

122. Саблук П.Т. Корпоративне управління в АПК / П.Т.Саблук // Матеріали п'ятого пленуму спілки економістів України та міжнародна наук.-практ. конф. “Корпоративне управління в Україні: менеджмент, фінанси, аудит”/ [за ред. В. В. Оскольського]. – К., 2006. – С. 36–39.

123. Саблук П. Т. Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств / П. Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк // ІАЕ УААН. – 2-е вид. доп. – К., 2000. – 660 с.

124. Саблук П.Т. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та

методології / П.Т. Саблук, М.Й. Малік, В.Л. Валентинов//. – К.: ІАЕ, 2002. – 294 с.

125. Саблук П.Т. Цукробурякове виробництво України: проблеми відродження, перспективи розвитку / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська//. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2007. – 390 с.

126. Савченко А. Г. Макроекономіка : підруч. / А. Г. Савченко//. – К.: КНЕУ, 2005. – 441 с.

127. Сафонов І.П. Правова регламентація державної підтримки аграрних товаровиробників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 “Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / І. П. Сафонов//. – Х., 2007. – 20 с.

128. Сейфуллаев Р. С. Концепция причинности и их функции в физике / Р. С. Сейфуллаев//. – Новосибирск: Наука, 1973. – 134 с.

129. Серова Е. В. Аграрная экономика / Е.В. Серова//. – М.: ГУ ВШЕ, 1999. – 480 с.

130. Сидоренко О.В., Ясеновская О.В. Региональные проблемы / О.В. Сидоренко, О.В. Ясеновская// Оценка структурных изменений в промышленности еврейской автономной области. – 2005. – № 6–7. – С.100–105.

131. Ситник В. П. Трансформація АПК в ринкові умови / В.П. Ситник/. – К.: “ІАЕ”, 2002. – 518 с.

132. Сичевський М.П. Організаційно-економічний механізм розвитку харчової промисловості України: теорія, методологія, практика : дис... доктора екон. наук: спец. 08.07.01 “Економіка промисловості” / М.П. Сичевський//. – К., 2005. – 468 с.

133. Сичевський М.П. Проблеми інвестиційного розвитку харчової промисловості України / М.П. Сичевський // Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С. 21–26.

134. Сичевський М. П. Стан та пріоритетні напрямки розвитку харчової промисловості в Україні / М.П. Сичевський // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 38.

135. Скопенко Н.С. Прямі іноземні інвестиції в АПК: переваги, недоліки, ризики Н.С. Скопенко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – №

2. – С. 58–62.

136. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.

137. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А.М. Прохоров]. – 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – 1600 с.

138. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України / С. І. Соколенко//. – К.: Логос, 1999. – 568 с.

139. Соколенко С.І. Інноваційні кластери – механізм підвищення конкурентоспроможності регіону/ С. І. Соколенко // Матеріали Круглого столу “Формування та розвиток регіональних кластерів як один із інструментів підвищення конкурентоспроможності регіону”, (м. Полтава, 11 липня 2008 р.) / Упр. агропром. розв. Полт. обл. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://ucluster.org/sokolenko/2008/07/innovacijny-klasteriy-mexanyzm-pidvyshhennya-konkurentospromozhnosti-regionu>.

140. Солонінко К.С. Макроекономіка: навч. посіб. для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / К. С. Солонінко. – К.: ЦУЛ, 2002. – 320 с.

141. Сохнич А. Я. Екологічні аспекти землекористування / А.Я. Сохнич. – Львів: НВФ “Українські технології”, 1998. – 44 с.

142. Старшинська Л.В. Розвиток інтеграційних відносин у продовольчому комплексі / Л. В. Старшинська, В. Г. Цишевський // Економіка. – 2009. – С. 197–200. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Npnukht/2010_36/NP-36-41.pdf.

143. Статистичний збірник “Сільське господарство України” за 2013 рік / [за редакцією Н.В. Власенко]. – К.: ТОВ “Август Трейд”, 2014. – 400 с.

144. Статистичний збірник “Сільське господарство України” за 2014 рік / [за редакцією О. М. Прокопенко]. – К.: ТОВ “МПС”, 2015. – 379 с.

145. Статистичний щорічник Полтавської області за 2009 рік / [за ред. Т. Л. Бугайченко]. – П.: Полтавський літератор, 2010. – 415 с.

146. Статистичний щорічник Полтавської області за 2010 рік / [за

редакцією Л.М. Безхлібняка]. – Полтава, 2011. – 408 с.

147. Статистичний щорічник Полтавської області за 2012 рік / [за редакцією Л.В. Калашник]. – Полтава, 2013. – 401 с.

148. Статистичний щорічник Полтавської області за 2013 рік / [за редакцією Л.В. Калашник]. – Полтава, 2014. – 388 с.

149. Статистичний щорічник Полтавської області за 2014 рік / [за редакцією Л.В. Калашник]. – Полтава, 2015. – 376 с.

150. Статистичний щорічник України за 2010 рік / [за редакцією О. Г. Осауленка]. – К.: Державна служба статистики ТОВ, 2011. – 560 с.

151. Статистичний щорічник України за 2012 рік / [за редакцією О. Г. Осауленка]. – К.: Державна служба статистики, 2013. – 552 с.

152. Статистичний щорічник України за 2013 рік / [за редакцією О. Г. Осауленка]. – К.: Державна служба статистики, 2014. – 534 с.

153. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – 3-тє вид., стереотип. – К.: МАУП, 2007. – 176 с.

154. Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004–2015 рр. Розділ XV. Здійснення активної державної регіональної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/varnaly/005.htm>.

155. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін. // [за ред. Я. А. Жаліла]. – К.: НІСД, 2012. – 104 с.

156. Тваринництво [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/tvar_u.html

157. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. / О. О. Терещенко//. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.

158. Технологическая линия производства сахара-песка из сахарной свеклы [Электронный ресурс] //Товароведение и экспертиза товаров. – Режим доступа: <http://www.znaytovar.ru/s/Tehnologicheskaya liniya proizvod34.html>

159. Томилин А.А. Регулирование межотраслевых отношений в

агропромышленном комплексе/ А.А. Томилин // Селекция зерновых культур и технология их возделывания в Центральном федеральном округе РФ: Организация и экономика производства: Науч.-практ. конф. посвященной 125-летию со дня рождения Н.И. Вавилова. – Москва, Россия: МосНИИСХ, 2013. – С. 259–267.

160. Томілін О.О. Вплив інвестиційної діяльності на формування міжгалузевих відносин Полтавської області / О.О. Томілін // Економічний простір: зб. наук. праць Придніпровської державної академії будівництва та архітектури: Проблеми національної та регіональної економіки. – ПДАБА. – № 65. – Дніпропетровськ. – 2012. – С. 138–146.

161. Томілін О.О. Впровадження системи управління якості на підприємствах / О.О. Томілін // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. ПДАА. – Полтава. – 2012. – Т. 2. – Вип. 1(4). – С. 312–316.

162. Томілін О.О. Встановлення оптимальних макроекономічних пропорцій – головний орієнтир структурної політики АПВ / О.О. Томілін // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції “Фінансові аспекти розвитку національного господарства України в умовах глобалізації” (Полтава, 31 жовт. 2014 р.). – ПДАА. – Полтава. – 2014. – С. 41–43.

163. Томілін О.О. Економічна характеристика аграрних підприємств Полтавської області / О.О. Томілін // Сучасні проблеми фінансів підприємств в агробізнесі та шляхи їх вирішення: II міжнар. наук.-практич. конф. (Київ, 10 лист. 2011 р.). – К. : ННЦ “ІАЕ”, ПП “ФАБ-Консалтинг”. – 2011. – С. 21–24.

164. Томілін О.О. Організація господарської діяльності підприємства: монографія / О.О. Томілін. – Полтава: “Оріяна”, 2009. – 176 с.

165. Томілін О.О. Особливості регулювання міжгалузевих відносин в системі ціноутворення / О.О. Томілін// Вісник Донецького університету економіки та права: зб. наук. праць. ДонУЕП, Донецьк. – Вип. № 2. – 2012. – С. 53–57.

166. Томілін О.О. Оцінка діяльності та перспективи розвитку цукробурякового виробництва Полтавського регіону / О.О. Томілін // Вісник

Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. ДДФА. – Вип. № 2 (28). – Дніпропетровськ. – 2012. – С. 71–77.

167. Томілін О.О. Оцінка інвестиційної діяльності Полтавського регіону/ О.О. Томілін // Євроінтеграційні процеси в суспільстві: трансформація та розвиток: Міжнар. наук.-практ. конф. ПІСІТ (Тернопіль, 22–23 квіт. 2012 р.). – Тернопіль, 2012. – С. 69–71.

168. Томілін О.О. Проблеми міжгалузевих економічних відносин в АПК та шляхи їх вирішення / О.О. Томілін // Економіка: сучасний стан та перспективи розвитку: Наук.-практ. конф. (Полтава, 21–22 листоп., 2012р.) ТОВ НВП “Укрпромторгсервіс”. – Полтава. – 2012. – Ч. 2. – С. 116–118.

169. Томілін О.О. Проблеми розвитку ринку цукру в Україні / О.О. Томілін // Наукові записки. Серія “Економіка”: зб. наук. праць. Національний університет “Острозька академія”. – Острог. – 2012. – Вип. – № 20. – С. 26–30.

170. Томілін О.О. Реалізація заходів з економічного регулювання державної аграрної політики/ О.О. Томілін // Матеріали XX міжнародної науково-практичної конференції “Європейський вибір в Україні в контексті безпекових викликів та сучасних реалій”, 14 берез. 2015 р. – КиМУ. – К.: 2015. – Вип. 23. – Т.2. – С. 108–111.

171. Томілін О.О. Регулювання еквівалентності міжгалузевих відносин в АПК: теоретичні аспекти / О.О. Томілін // Экономика и управление. Науч.-практ. журнал Национальной академии природоохранного и курортного строительства: Региональная экономика. Вип. № 5. – РИО НАПКС. – Симферополь. – 2012. – С. 70–76.

172. Томілін О.О. Регулювання міжгалузевих відносин у сільському господарстві: Монографія / О.О. Томілін // . – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2014 . – 320 с.

173. Томілін О.О. Розвиток виробничих зв'язків в агропромисловому комплексі як основної ланки міжгалузевих відносин / О.О. Томілін // Механізм регулювання економіки: Міжнар. наук. журнал Сумського державного університету/ [гол. ред. В. В. Сабадаш] СумДУ. – Суми. – 2013. – № 1 (59) – С.

149–158.

174. Томілін О. О. Система структурних чинників та періоди розвитку бурякоцукрового підкомплексу/ О.О.Томілін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Збірник наукових праць. Серія Економіка. Випуск 1 (47). Т. 1. – Ужгород: УжНУ, 2016. – С. 159–162.

175. Томілін О.О. Система ціноутворення – один з інструментів економічного регулювання міжгалузевих відносин в АПК /О.О. Томілін// Агропромислове виробництво України – стан та перспективи розвитку: VIII Всеукр. наук.-практ. конф. / Науковий збірник “Вісник степу” (Кіровоград, 31 трав. – 1 черв.) “КОД”, Ювілейний вип. – Кіровоград. – 2012. – Ч. 2. – С. 299–302.

176. Томілін О.О. Система якості на підприємствах харчової промисловості / О.О. Томілін // Економіка : сучасний стан та пріоритети розвитку: II Міжнар. наук.-практ. конф. (Сімферополь, 25 трав. 2012 р.) “ДІАЙП”. – Сімферополь. – 2012. – С. 114–116.

177. Томілін О.О. Система якості підприємств аграрної сфери: регіональний аспект / О.О. Томілін// Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – ПДАА. – Спецвипуск: Полтава. – 2013. – С. 290–295.

178. Томілін О.О. Стан лізингового кредиту в Україні / О. О.Томілін, С. С. Лоза // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. ДНУ. – Дніпропетровськ. – 2010. – Вип. № 265: В 9 т. – Т. IX. – С. 2468–2472.

179. Томілін О.О. Структурна політика формування міжгалузевих відносин у агропромисловому виробництві //О.О. Томілін/ Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України”. – 19 лист. 2014 р./ відп. ред. Л.Г. Ліпич. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – С. 179–181.

180. Томілін О.О. Сутність механізму регулювання міжгалузевих відносин в АПК/ О.О.Томілін // Економіка розвитку: Міжнар. наук. журнал Харківського національного економічного університету: Механізм регулювання економіки. – ХНЕУ. – Харків. – 2013. – Вип. № 1 (65). – С. 61–67.

181. Томілін О.О. Сучасний стан харчової промисловості Полтавського

регіону /О.О. Томілін // Экономика Крыма: Научно-практический журнал. Серия: Экономика регионов: Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского). – Симферополь. – 2012. – Вып. № 4 (41). – С. 175–180.

182. Томілін О.О. Харчова промисловість Полтавської області в період ринкового реформування /О.О. Томілін // “Актуальні проблеми економіки” Міжнар. наук. економ. журнал. – К., 2012. – № 3 (129). – С. 231–234.

183. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : учебник для вузов /А.А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд // [пер. с англ.; под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой]. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.

184. Трегобчук В.М. Економічні проблеми відтворення і модернізації ресурсного потенціалу АПК / В.М. Трегобчук // Економіка АПК. – 1999. – № 1. – С. 54– 58.

185. Удалих О. О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства: навч. посіб. / О. О. Удалих//. – Київ: Центр навчальної літератури. – 2006. – 292 с.

186. Українсько-російський економічний тлумачний словник / Авт.-упор. В. М. Копоруліна. – Х.: Факт (Словник фахівця), 2005. – 400 с.

187. Уманців Г.В. Холдингові компанії та промислово-фінансові групи у сучасній економіці / Г.В.Уманців. – К.: 2004. – ВІРА-Р, Альтерпрес. – 429 с.

188. Фатхутдинов Р.А. Стратегическая конкурентоспособность: ученик / Р. А. Фатхутдинов//. – М.: ЗАО Изд-во «Экономика» , 2005. – 504 с.

189. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент: навч. посіб. / В. Г. Федоренко//. – 2-ге вид., доп. – К.: МАУП. – 2001. – 280 с.

190. Федулова Л.І. Проблемність регіонів: особливості регіональної політики в умовах нової економіки/ Л. І. Федулова // Регіональна економіка, 2009. – № 3. – С. 31– 41.

191. Філософія. Словник-довідник: Навчальний посібник. – К.: “Дельта”, 2006. – 160 с.

192. Фінанси сільськогосподарських підприємств (посібник з питань

фінансових відносин) [за ред. М.Я. Дем'яненка]. – К.: “ІАЕ”, 2000. – 604 с.

193. Фоломьев А.Н. Инновационное инвестирование. /А.Н. Фоломьев, В.Г.Резазов//. – СПб.: Наука, 2001. – 184 с.

194. Фролов В. И. Экономический механизм межхозяйственных связей в АПК / В. И. Фролов//. – М.: Агропромиздат, 1989. – 144 с.

195. Ценообразование и рентабельность сельскохозяйственного производства. Под ред. И.И. Лукинова. – М.: Экономика, 1971. – 327 с.

196. Чайка Ю.М. Типи та механізми структурного розвитку економіки/ Ю.М. Чайка //Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2010. – № 3 (47). – С. 76–81.

197. Червен І.І. До сутності, значимості і привабливості інвестицій у забезпеченні ефективного розвитку аграрних підприємств/ І.І. Червен, М.І. Кареба // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2011. – № 2 (59). – С. 3–8.

198. Черевко Г.В. Державне регулювання економіки в АПК: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 339 с.

199. Чирик Н. В. Економічна суть інвестицій: сучасні погляди та концепції / Н. В. Чирик // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 7. – С. 17–22.

200. Шаблиста Л.М. Державне регулювання структурних зрушень в економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.02.03 “Організація управління, планування і регулювання економікою” /Л. М. Шаблиста//. – К., 2003. – 40 с.

201. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / Л. А. Швайка//. – К.: Знання. – 2006. – 435 с.

202. Шолудько О. В. Ринок продукції скотарства: проблеми і перспективи / О.В. Шолудько, О.А. Біттер, П.С. Березівський//. – Львів: Українські технології, 2004. – 208 с.

203. Шпичак О.М. Система організаційно-економічних механізмів функціонування основних агропродовольчих підкомплексів рослинництва України / О. М. Шпичак, О. В. Боднар, С. А. Стасіневич [за ред. О. М. Шпичака]. – К.: Нічлава, 2009. – 406 с.

204. Шпичак О.М. Теоретичні основи еквівалентного обміну в АПК / О. М. Шпичак // Економіка АПК. – 2000. – № 9. – С. 3–10.
205. Шпичак О.М. Теоретичні основи необхідності дотримання еквівалентності обміну в АПК та шляхи його досягнення / О.М. Шпичак // Вісник аграрної науки. – 2002. – № 2. – С. 5–12.
206. Экономическая энциклопедия. Политическая экономика [в 4 т.]. – 1982. – 154 с.
207. Юрченко О.Ю. Особливості розвитку АПК України в умовах глобалізації / О.Ю. Юрченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – Т. 3. – С. 151–153.
208. Якубовський М. М. Структурна перебудова економіки: інвестиційний аспект / М. М. Якубовський // Моніторинг інвестиційної діяльності в Україні. – 1999. – № 4. – С. 10–20.
209. Яременко Ю.В. Экономический рост. Структурная политика/ Проблемы прогнозирования. – 2001. – № 1. – С. 5–14.
210. Brown H.J. Problem Changes in science and philosophy. – Metaphilosophy, Oxf., 1975, vol. VI, N 2.
211. Johnston, Bruce F., and John W. Mellor. “The Role of Agriculture in Economic Development”. American Economic Review. September 1961, pp. 571–81.
212. Jouari J.P. La dialectique objective et son apperience metaphysique. Cahiers du Centre d Etudes et de Recherches Marxiste. P., 1977, N 137.
213. Keynes J. M. General Theory of Employment. Interest and Money. Collected Writings of John Maynard Keynes. – London : Macmillan, 1973. – Vol. VII. – 403 p.
214. Tomilin O.O. Regional aspects of the production of sugar beet subcomplex of Ukraine / O.O. Tomilin// Economy of AIC. – 2016. – № 3. – P. 38–44.
215. Tomilin O.O. Theoretical aspects of formation and development of agricultural production / Tomilin O.O. // Economy of AIC. – 2016. – № 7. – P. 28–32.

Додаток А

Таблиця А. 1.

Підходи до визначення “інвестиції”

Джерело	Визначення
Закон України “Про інвестиційну діяльність” [111]	Інвестиції – це всі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької й іншого видів діяльності, у результаті якої утвориться прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.
Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” [112]	Інвестиція визначається як господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно.
Бланк І.А. [11]	Інвестиції підприємства являють собою вкладання капіталу у всіх його формах у різні об’єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного або неекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов’язано з факторами часу, ризику та ліквідності.
Большая Л. М., Коваль М. І. [13]	Інвестиції – це використання фінансових ресурсів у формі довгострокових вкладень капіталу (капіталовкладень).
Гитман Л., Джонк М. [22, с.10]	Інвестиції – як спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечити збереження чи збільшення його вартості і (або) принести позитивну величину доходу.
Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436–IV [24]	Інвестиції – довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об’єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту.
Гребельник О.П. [25]	Інвестиції – довгострокові вкладення капіталу у власній країні чи за кордоном у підприємства різних галузей, підприємницькі та інноваційні проекти, соціально-економічні програми.
Гуткевич С. О. [28, с. 8]	Під інвестиціями розуміють здійснення визначених економічних проектів у поточному періоді з розрахунком одержання доходів у майбутньому.
Гуткевич С. О. [29, с. 15]	Інвестиції – вкладення капіталу з метою одержання прибутку або визначаються як усі види майнових і інтелектуальних цінностей, вкладені в об’єкти підприємницької й іншої діяльності для одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту.
Дж. М. Кейнс [213]	Інвестиції – поточний приріст цінностей капітального майна внаслідок виробничої діяльності певного періоду, це та частина доходу за певний період, яка не була використана для споживання.
Економічна енциклопедія [40, с. 630]	Інвестиції – це довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі економіки всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку.
Економіка підприємства [38, с. 245].	Інвестиції – це довгострокові вкладення капіталу (грошей) у підприємницьку діяльність з метою отримання певного доходу (прибутку).

Завадський Й. С. [53]	Інвестиції є матеріально-фінансовою умовою розширення та модернізації виробництва, створення виробничої, соціальної інфраструктури, товарно-матеріальних запасів і резервів, підготовки та перепідготовки кадрів, розвитку підприємств та їх наукового обслуговування.
Касл Э., Бекнер М., Нельсон А. [65]	Інвестиції – це додаткові вкладення у вигляді основних і оборотних фондів у процесі господарської діяльності.
Комаров И. [71]	Під інвестиціями варто розуміти вкладення фінансових і матеріально-технічних засобів з метою отримання бажаного соціально-економічного ефекту.
Костирко Р. [74]	Під інвестиціями розуміють сукупність витрат, реалізованих у вигляді довгострокових вкладень капіталу в реальні або фінансові об'єкти. Інвестиції здійснюються з метою одержання результату – кількісного (доходу).
Кришан О. Ф. [75]	Інвестиції – це грошові, майнові, інтелектуальні цінності, якікладають в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку.
Крылов Э.И., Власова В.М., Журавкова И.В. [78]	Інвестиції – це грошові засоби, цінні папери, інше майно, в тому числі майнові права, інші права, що мають грошову оцінку, щокладаються в об'єкти підприємницької та (або) іншої діяльності з метою отримання прибутку або іншого корисного ефекту.
Крутик О. Б., Нікольская О. Г. [77, с. 59]	Під інвестиціями розуміють динамічний процес зміни форм капіталу, послідовного перетворення початкових ресурсів і цінностей в інвестиційні витрати та перетворення вкладених коштів у приріст капітальної вартості у формі доходу або соціального ефекту.
Майорова Т.В. [87]	Поняття “інвестиція” походить від латинського терміна invest, що означає “одягати”. У широкому розумінні цієї категорії інвестиції є вкладенням капіталу з метою його майбутнього зростання. При цьому приріст капіталу повинен бути достатнім, щоб компенсувати інвестору відмову від використання ним наявних коштів на споживання в поточному періоді, одержати винагороду за ризик, відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому періоді. Інвестиції – це складне та змістовне поняття, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін та споживання, тобто вони є фундаментальною основою суспільного відтворення.
Макконелл К. Р., Брю С. Л. [89, с. 388]	Інвестиції – це витрати на виробництво і нагромадження засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів.
Переседа А. А. [100]	Під інвестиціями варто розуміти вкладення капіталу в об'єкти підприємницької діяльності з метою забезпечення його зростання в майбутньому.

Пересада А.А., Смирнова О.О., Онїкієнко С.В., Ляхова О. О.[61]	Інвестиції – матеріально-фінансова основа оновлення і нагромадження основного капіталу, що визначає структуру економіки, темпи її зростання та рівень конкурентоспроможності на світовому ринку.
Подшиваленко Г.П., Лахметкина Н.І., Макарова М.В.[57]	Інвестиції – це сукупність витрат, що реалізуються у формі капіталовкладень у різні галузі та сфери економіки, в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку (доходу) та досягнення як індивідуальних цілей інвестора, так і позитивного соціального ефекту.
Словник іноземних слів [136, с. 465]	Інвестиції – вкладання капіталу у виробництво для одержання прибутків.
Солонінко К. С.[140]	Під інвестиціями прийнято розуміти використання заощаджень з метою створення нових виробничих потужностей і капітальних активів. До складу інвестицій входять усі витрати на придбання машин і обладнання, проведення всіх будівельно-монтажних робіт і зміна запасів.
Савченко А. Г.[126]	Інвестиції – це витрати, які здійснюються економічними суб'єктами з метою нагромадження капіталу, що передбачає створення нового капіталу та відшкодування зношеного капіталу.
Терещенко О. О.[157]	Інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.
Удалих О. О. [185]	Інвестиції – це всі види цінностей, що вносяться іноземними та вітчизняними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності на території даної держави.
Українсько-російський глаголючий словник [186, с. 136]	Інвестиції – усі види майнових та інтелектуальних цінностей, вкладені в об'єкти різних галузей економіки з метою одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту. До інвестицій належать: грошові кошти, паї, акції та інші цінні папери.
Федоренко В.Г.[189]	Інвестиції – усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту.
Фолом'єв А. Н., Рєвазов В. Г. [193, с. 23].	Інвестиції це – сукупність визначених засобів у різних формах, що вкладаються для формування комплексної ресурсної бази відтворення товарів та послуг, з метою отримання внаслідок економічного, соціального, науково-технічного й інших ефектів.
Чирик Н. В.[199]	Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект. У перекладі з англійської мови – це капітальні вкладення. Вони є довгостроковими, цільовими, здійснюються державними і недержавними (приватними або індивідуальними) інвесторами на підставі інвестиційної угоди, передбачають отримання прибутку інвестором, підлягають державній реєстрації.

Додаток Б

Примітка: розроблено авторами на основі [149]

Додаток В

Таблиця В.1

Виробництво цукрових буряків по районах Полтавської області (тис. т)

Роки	2001	2002	2003	2004	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Полтавська область	1120	1115	1033	1465	1543	1803	2654	2895	1546	1740
Великобагачанський	49	43	45	67	44	17	26	32	7	16
Гадяцький	81	74	52	78	55	58	193	388	57	70
Глобинський	36	61	47	61	98	186	208	253	294	183
Гребінківський	22	25	38	57	47	8	48	27	9	14
Диканський	29	37	58	63	61	91	191	48	192	159
Зінківський	35	40	41	52	50	61	79	49	40	54
Карлівський	79	78	95	126	164	77	144	66	1	116
Кобеляцький	59	50	31	62	48	61	116	246	193	117
Козельщинський	17	22	15	19	40	119	202	168	133	176
Котелевський	60	69	45	62	61	59	62	50	16	35
Кременчуцький	15	15	7	20	6	0	5	-	11	0
Лохвицький	45	35	42	47	48	349	126	157	5	27
Лубенський	23	24	20	38	89	75	219	142	7	33
Машівський	41	67	30	44	74	58	90	57	2	1
Миргородський	43	42	41	67	46	28	114	126	14	57
Новосанжарський	52	29	17	33	40	18	51	30	16	40
Оржицький	103	93	96	96	90	30	73	103	5	34
Пирятинський	25	29	18	58	97	38	60	55	8	1
Полтавський	29	35	38	48	23	18	25	15	49	29
Решетилівський	49	43	23	21	17	10	13	41	37	7
Семенівський	30	19	22	56	60	109	233	175	99	153
Хорольський	35	49	49	62	68	61	48	228	153	214
Чорнухинський	9	7	7	20	24	7	82	25	2	0
Чутівський	76	59	69	78	63	25	44	41	37	46
Шипацький	78	70	87	131	130	240	202	373	159	158

Джерело: складено авторами на основі обробки даних Державного комітету статистики Полтавської області [149, с. 76]

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Особливості формування міжгалузевих зв'язків та їх вплив на структурну політику в АПВ.....	7
1.1. Міжгалузеві зв'язки як центральна складова системи міжгалузевих відносин в агропромисловому виробництві.....	7
1.2. Розвиток виробничих зв'язків в агропромисловому виробництві як основної ланки міжгалузевих відносин.....	21
1.3. Об'єктивні умови формування структурної політики та особливості її становлення в агропромисловому виробництві.....	34
РОЗДІЛ 2. Економічні та соціальні аспекти розвитку міжгалузевих відносин в аграрній сфері.....	64
2.1. Основні чинники системного утворення міжгалузевих відносин в аграрній сфері економіки України.....	64
2.2. Вплив інвестиційної діяльності на формування міжгалузевих економічних відносин	80
2.3. Регіональні особливості розвитку структуроформуючих галузей сільського господарства (на прикладі Полтавської області).....	91
РОЗДІЛ 3. Шляхи удосконалення економічного регулювання міжгалузевих відносин в агропромисловому виробництві.....	117
3.1. Система ціноутворення – як один з інструментів економічного регулювання міжгалузевих відносин в агропромисловому виробництві.....	117
3.2. Державне регулювання економіки в агропромисловому виробництві.....	131
ВИСНОВКИ.....	146
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	151
ДОДАТКИ.....	171
ЗМІСТ.....	176